

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**İŞİTME ENGELLİ VE ENGELLİ OLMAYAN ÇOCUKLARA SAHİP
AİLELERDE SOSYAL DESTEK ALGISI, YILMAZLIK VE TÜKENMİŞLİK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

Ayşenur KUMBASAR

**Özel Eğitim Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ANKARA
2016**

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İŞİTME ENGELLİ VE ENGELLİ OLMAYAN ÇOCUKLARA SAHİP
AİLELERDE SOSYAL DESTEK ALGISI, YILMAZLIK VE TÜKENMİŞLİK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Ayşenur KUMBASAR

Özel Eğitim Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Özcan DOĞAN

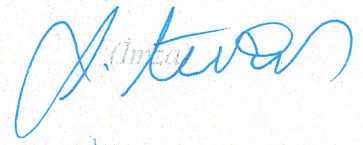
ANKARA

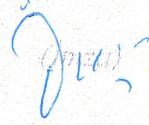
2016

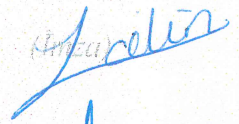
Anabilim Dalı :Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
 Program :Özel Eğitim
 Tez Başlığı :İşitme Engelli ve Engelli olmayan Çocuklara Sahip Ailelerde Sosyal Destek Algısı, Tükenmişlik ve Yılmazlık Düzeylerinin İncelenmesi
 Öğrenci Adı-Soyadı :Ayşenur KUMBASAR
 Savunma Sınavı Tarihi :20.09.2016

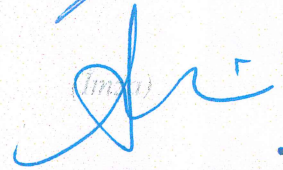
Bu çalışma jürimiz tarafından yüksek lisans/doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

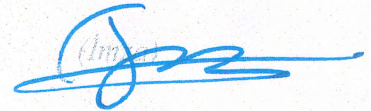
Jüri Başkanı: Prof.Dr.Figen TURAN
 (Hacettepe Üniversitesi)
 Tez danışmanı: Doç.Dr.Özcan DOĞAN
 (Hacettepe Üniversitesi)
 Üye: Doç.Dr.Zeynep ÇETİN
 (Hacettepe Üniversitesi)
 Üye: Doç.Dr.Arzu YÜKSELEN
 (Medipol Üniversitesi)
 Üye: Yrd.Doç.Dr.Fatma ELİBOL
 (Kırıkkale Üniversitesi)

ONAY

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun görülmüş ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu kararıyla kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Diclehan ORHAN
 Müdür

TEŞEKKÜR

Tez konumu belirlemede göstermiş olduğu anlayış ve özgürlük , çalışmamın planlanmasındaki yol göstericiliği, farklı şehirlerde olmamıza rağmen ettiği rehberlik ve her türlü yardım için tez danışmanım Doç. Dr. Özcan DOĞAN'a,

Verilerin analizi ve yorumlanmasında ve tezimin neredeyse tüm aşamalarında hep yanımda olan değerli dostum, yol arkadaşım Öğr. Gör. Meryem VURAL BATIK'a,

Umutsuzluğa kapılıp tezi bitiremeyeceğimi düşündüğüm anlarda motivasyonumu yükselten ve veri toplama aşamasında benimle kilometrelerce yol yapan sevgili arkadaşım Arş. Gör. Seyhan SOĞANCI'ya,

Tezimin ingilizceye çevrilmesi gereken bölümlerinde yardımını esirgemeyen yakın arkadaşım Arş. Gör. Burcu BÜR'e,

Tezimi dilbilgisi, imla ve noktalama kurallarına uygun olarak düzenleyen, desteğini hep hissettiğim Türkçe öğretmeni arkadaşım Mürvet YAZICI'ya,

Çalışmaya katılmayı kabul eden işitme engelli ve engelli olmayan çocuk ailelerine,

Yüksek lisans sürecim boyunca benimle birlikte her türlü zorluğa katlanan, hayatımın her evresinde olduğu gibi bu zorlu süreçte de yanımda olan, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen kıymetli aileme,

Sabri, anlayışı, ve her türlü desteği için sevgili eşime,

Bilerek isteyerek sürece katılan veya farkında olmadan bir şekilde kendini tezimin içinde bulan adını bilmediğim, hatırlamadığım ya da unuttuğum herkese sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Kumbasar, A., İşitme engelli ve engelli olmayan çocuklara sahip ailelerde sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Programı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016.Yapılan araştırma işitme engelli ve engelli olmayan çocuklara sahip ailelerde sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi amacıyla planlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu; takvim yaşı 5-17 olan, Rize, Samsun, Trabzon, Ordu illerindeki Özel Eğitim Kurumlarına devam eden 156 işitme engelli çocuk ebeveynleri ile takvim yaşı 5-17 olan Ankara'da bulunan çeşitli ilkokul, ortaokul ve liselere devam eden 159 işitme engelli olmayan çocuk ebeveynleri olmak üzere, toplam 315 anne-baba oluşturmaktadır.Araştırmada ebeveynlere Kişisel Bilgi Formu, Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği (YASDÖ), Aile Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) ve Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ) uygulanmıştır.Elde edilen verilerin analizinde SPSS 21 paket programı kullanılmış; istatistiksel hesaplamalarda t testi, korelasyon analizi ve varyans analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda, işitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ebeveynlerin sosyal destek algısı (YASDÖ), yılmazlık (AYÖ) ve tükenmişlik (MTÖ) puanlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği; işitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin normal çocuğa sahip ebeveynlere göre sosyal destek algısı ve yılmazlık düzeylerinin anlamlı ölçüde daha düşük ve tükenmişlik düzeylerinin anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca erkek engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin duygusal tükenmişlik ve yaşama bağlılık boyutlarından aldıkları puanların anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu bulunmuştur. İşitme engelli çocuğa sahip annelerin babalara göre öz yetkinlik, kendini kontrol ve duygusal tükenmişlik boyutlarından anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar aldıkları; normal çocuğa sahip annelerin babalara göre öz yetkinlik ve kişisel başarı boyutlarından, babaların ise annelere göre bakım desteği boyutundan anlamlı düzeyde yüksek puanlar aldıkları belirlenmiştir. Normal çocuğa sahip şehirde yaşayan ebeveynlerin kasaba-köyde yaşayanlara göre bilgi desteği, duygusal destek ve yılmazlık düzeylerinin anlamlı ölçüde daha yüksek, duygusal tükenmişlik düzeylerinin ise anlamlı ölçüde daha düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca işitme engelli çocuğa sahip kasaba-köyde yaşayan ebeveynlerin ise şehirde yaşayanlara göre algıladıkları bilgi desteği düzeylerinin anlamlı ölçüde yüksek olduğu, yılmazlık ve tükenmişlik düzeylerinin ise anlamlı ölçüde farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Normal çocuğa sahip olan ve çalışan ebeveynlerin çalışmayanlara göre sosyal birliktelik desteği ve bakım desteği boyutlarından aldıkları puanların anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. İşitme engelli olan çocuğa sahip olan ve çalışmayan ebeveynlerin ise duygusal tükenmişlik düzeylerinin anlamlı ölçüde yüksek olduğu, sosyal destek ve yılmazlık düzeylerinin farklılık göstermediği görülmüştür.Son olarak işitme engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim düzeyleri arttıkça algıladıkları sosyal destek düzeylerinin arttığı; yılmazlık ve tükenmişlik düzeylerinin ise eğitim düzeyine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: işitme engeli, sosyal destek, yılmazlık, tükenmişlik

ABSTRACT

Kumbasar, A., The Examination of Social Support Perceptions and Resiliency and Burnout Levels of Families with and without Hearing Impaired Children. Hacettepe University, Graduate School of Health Sciences, Special Education Program, Master's Thesis, Ankara, 2016. The aim of this study is to determine the perception of social support, resiliency and burnout in families with and without hearing impaired children. The participants of the study include 156 hearing impaired children whose chronological ages are between 5-17 and who attend Special Education Institutions in cities Rize, Samsun, Trabzon and Ordu, and their families, and 159 hearing impaired children attending various primary, secondary and high schools, and whose chronological ages are between 5-17, in Ankara. In the study, the parents are implemented a personal information form, Revised Social Support Scale for Mothers-Fathers (YASDÖ), Family Resiliency Scale (AYÖ) and Maslach Burnout Inventory (MBI). The gathered data were analyzed via SPSS 2.1; t-test, correlation analysis, variance analysis and regression analysis were applied. The results of the data indicate that there is a significant difference between parents with hearing impaired children and parents without hearing impaired children concerning the scores they received from Revised Social Support Scale for Mothers-Fathers (YASDÖ), Family Resiliency Scale (AYÖ) and Maslach Burnout Scale (MTÖ). It was observed that the perception of social support and their resiliency levels of families with hearing impaired children are significantly lower and their burnout levels are significantly higher than parents without hearing impaired children. Besides, it was found that the parents with disabled boys have significantly higher scores in emotional burnout and conduct of life dimensions. It was determined that mothers with hearing impaired children received significantly higher scores in the self-efficacy, self-control and emotional burnout dimensions compared to fathers; mothers with normal children have higher scores, comparing fathers, have higher scores in self-efficacy and personal success dimensions and fathers have higher scores in maintenance support. Parents with normal children living in cities, compared to parents living in small towns and villages, have significantly higher levels of informational support, emotional support and resiliency and significantly lower levels of emotional burnout. It was also found that parents with hearing impaired children living in small towns and villages have significantly higher levels of perceived informational support but lower levels of resiliency and burnout levels. It was determined that employed parents with normal children have significantly higher scores concerning the social togetherness support and maintenance support dimensions. Unemployed parents with hearing impaired children have significantly higher levels of emotional burnout but their levels of social support and resiliency have no significant difference. Lastly, it was observed that the level of social support perceived by parents with and without hearing impaired children increase as the educational level of the parents increases; but resiliency and burnout levels show no significant difference concerning the educational level of the parents.

Key Words: Hearing Impaired, Social Support, Family Resiliency, Parental Burnout

İÇİNDEKİLER

ONAY	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER ve KISALTMALAR	ix
TABLolar	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın Önemi	1
1.4. Varsayımlar	2
1.5. Sınırlılıklar	3
1.6. Temel Problem	3
1.7. Alt Problemler	3
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. Sosyal Destek	5
2.2. Sosyal Destek Türleri	6
2.3. Sosyal Desteğin Yapısal Ve İşlevsel Özellikleri	8
2.4. Sosyal Destek Modelleri	9
2.5. Engelli çocuk sahibi ailelerde sosyal destek	9
2.6. Yılmazlık	11
2.7. Yılmazlıkla İlgili Kavramlar	13
2.8. Ailede Yılmazlık Tanımları	17
2.9. Engelli Çocuk Sahibi Ailelerde Yılmazlık	21
2.10. Tükenmişlik	23
2.11. Maslach'ın Üç Bileşenli Tükenmişlik Modeli	24
2.12. Tükenmişliği Etkileyen Faktörler	24
2.13. Engelli Çocuk Sahibi Ailelerde Tükenmişlik	25
2.14. Engelli Çocuk Aileleri İle Yapılan Yurtiçi Çalışmalar	26

2.15. Engelli Çocuk Aileleri İle Yapılan Yurtdışı Çalışmalar	30
3. GEREÇ ve YÖNTEM	33
3.1. Araştırmanın Modeli	33
3.2. Araştırmanın Evreni	33
3.3. Araştırmanın Örnekleme	33
3.3.1. Örneklemin Demografik Özellikleri	34
3.4. Veri Toplama Araçları	36
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu	36
3.4.2. Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği (YASDÖ)	36
3.4.3. Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ)	37
3.4.4. Aile Yılmazlık Ölçeği	38
3.5. Veri Toplama İşlemi	38
3.6. Verilerin Analizi	39
4. BULGULAR	41
5. TARTIŞMA	109
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	125
KAYNAKLAR	129
EKLER	145
Ek 1. Etik Kurul Kararı	145
Ek 2. Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği Kullanımı İçin İzin Yazısı	146
Ek 3. Aile Yılmazlık Ölçeği Kullanımı İçin İzin Yazısı	147
Ek 4. Maslach Tükenmişlik Ölçeği Kullanımı İçin İzin Yazısı	148
Ek 5. Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği	149
Ek 6. Aile Yılmazlık Ölçeği	152
Ek 7. Maslach Tükenmişlik Ölçeği	154

SİMGELER ve KISALTMALAR

AYÖ	Aile Yılmazlık Ölçeği
MBI	Maslach Burnout Inventory (Maslach Tükenmişlik Envanteri)
YASDÖ	Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği

TABLOLAR

Tablo	Sayfa
3.1. Örnekleme İlişkin Demografik Özellikler	34
3. 2. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ailelere İlişkin Demografik Özellikler	35
4. 1. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Karşılaştırılması	41
4. 2. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Çocuk Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması	43
4. 3. Sosyal Destek Puanlarının Normal Çocuğa Sahip Ebeveyn Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması	45
4. 4. Sosyal Destek Puanlarının İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveyn Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması	47
4. 5. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Yaşadıkları Yere Göre Karşılaştırılması	49
4. 6. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Yaşadıkları Yere Göre Karşılaştırılması	51
4. 7. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması	53
4. 8. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması	55
4. 9. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Engelli Çocuğun Doğum Sırasına Göre Karşılaştırılması	57
4. 10. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması	59
4. 11. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması	62
4. 12. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması	65
4. 13. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması	68

4. 14. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Çocuğun Bakımı İçin Yardım Alma Durumuna Göre Karşılaştırılması	71
4. 15. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Karşılaştırılması	75
4. 16. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Çocuk Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması	76
4. 17. Yılmazlık Puanlarının Normal Çocuğa Sahip Ebeveyn Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması	77
4. 18. Yılmazlık Puanlarının İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveyn Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması	78
4. 19. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Yaşadıkları Yere Göre Karşılaştırılması	79
4. 20. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Yaşadıkları Yere Göre Karşılaştırılması	80
4. 21. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması	81
4. 22. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması	82
4. 23. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Engelli Çocuğun Doğum Sırasına Göre Karşılaştırılması	83
4. 24. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması	84
4. 25. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması	85
4. 26. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması	87
4. 27. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması	88
4. 28. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Çocuğun Bakımı İçin Yardım Alma Durumuna Göre Karşılaştırılması	90

4. 29. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Karşılaştırılması	92
4. 30. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Çocuk Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması	92
4. 31. Tükenmişlik Puanlarının Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması	93
4. 32. Tükenmişlik Puanlarının Engelli Çocuğa Sahip Ebeveyn Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması	93
4. 33. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Yaşadıkları Yere Göre Karşılaştırılması	94
4. 34. Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Yaşam Yerine Göre Karşılaştırılması	95
4. 35. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması	95
4. 36. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Çalışma durumuna Göre Karşılaştırılması	96
4. 37. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Engelli Çocuğun Doğum Sırasına Göre Karşılaştırılması	96
4. 38. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması	97
4. 39. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması	98
4. 40. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması	99
4. 41. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması	100
4. 42. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Çocuğun Bakımı İçin Yardım Alma Durumuna Göre Karşılaştırılması	101
4. 43. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek, Yılmazlık ve Tükenmişlik Alt Ölçek Puanları Arasındaki Korelasyon Tablosu	102

4. 44. İşitme Engelli ocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek, Yılmazlık ve Tükenmişlik Alt lek Puanları Arasındaki Korelasyon Tablosu

105

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın kapsamına, önemine, amacına, varsayımlarına ve sınırlılıklarına yer verilmektedir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Bireylerin yaşamlarının önemli bir kısmını geçirdikleri ve toplumun en küçük birimi olan aile kurumunda ebeveynlerin çocuk sahibi olmaya karar vermeleri hayatlarındaki önemli bir dönüm noktalarından bir tanesidir (28).

Çocuk sahibi olacağını öğrenen aileler, çocuk henüz dünyaya gelmeden çeşitli hazırlıklar içine girerler. Çocuğun dünyaya gelmesini heyecanlı bir biçimde bekleyen aileler doğacak çocuğun normalden farklı olabilmesi ihtimali karşısında stres ve kaygı yaşayabilirler (152).

Dünyaya gelecek olan çocuğun normalden farklı gelişim göstermesi sonucunda stres ve baskı altında kalarak çeşitli kaygılar yaşayan ailelerin bazılarında tükenmişlik durumu ortaya çıkabilmektedir. Ancak yeterli ölçüde sosyal destekten yararlanabilen ve yılmaz özellikler sergileyen aile üyelerinin daha az tükenmişlik yaşadıkları öne sürülebilir.

1.2. Araştırmanın Amacı

İşitme engelli çocuğa sahip anne-babaların algıladıkları sosyal destek, yılmazlık ve tükenmişlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından (cinsiyet, eğitim düzeyi, engel durumu, çalışma durumu, yaşanan yer, gelir düzeyi vb.) karşılaştırılması amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Aileye yeni bir üyenin katılması, ailede çeşitli yeniliklere ve ilişkilerin değişmesine yol açar. Çocuğun dünyaya gelmesi ile anne-babaların

hayattan, mesleklerinden, eş olarak birbirlerinden, yakın çevrelerinden ve toplumdan beklediklerinde değişiklikler meydana gelir (4).

Aileler dünyaya gelecek çocuklarının sağlıklı olmasını beklerler. Yapılan tüm hazırlıklar normal gelişim gösteren çocuğa yöneliktir. Doğacak çocuğun normalden farklı özellikler göstermesi ailenin o güne kadarki planlarında değişiklik yapmasına yol açar (150).

Ailedeki fertlerden birinin engelli olması ailenin hayatını büyük ölçüde etkileyebilmektedir. Engelli bir bireyle yaşamak zorunda olan ailenin psikolojik desteğe yönelik ihtiyaçları değişebilir. Aile içinde yaşanan stres ve kriz ailedeki tüm bireyleri etkileyebilmektedir (147).

Tüm engel gruplarında olacağı gibi işitme kayıplı olan bir bireyin ailenin hayatına girmesi kriz, stres gibi duyguların yanı sıra aile üyelerinin sosyal destek ve yılmazlıklarını düşürerek onların tükenmişlik yaşamalarına da neden olabilecektir.

Ülkemizde de işitme kayıplı çocuklara sahip olan ailelerin sosyal destek, yılmazlık ve tükenmişlik durumları ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlı olması, ailelerin yaşadıkları zorlukları belirlemede güçlükler oluşturmaktadır. Bu araştırmanın, ailelerin sosyal destek, yılmazlık ve tükenmişliklerini belirleme ve yapılan tespit sonrasında ailelerin daha az tükenmişlik yaşamalarına, sosyal destekten daha fazla yararlanmalarına ve daha yılmaz özellikler sergilemelerine yardımcı olacak programların geliştirilmesi için yol gösterici nitelikte olacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Bu çalışmada örnekleme oluşturan ebeveynlerin Kişisel Bilgi Formunu, Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeğini, Aile Yılmazlık Ölçeğini ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğini doğru ve gerçeği yansıtır bir şekilde doldurduğu varsayılmıştır.

Ankara, Trabzon, Ordu, Rize, Samsun illerindeki ilkokul-ortaokul, lise ve özel eğitim merkezlerine devam eden ve öğrencilerin ailelerinden seçilerek oluşturulan örneklem grubunun evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

- Çalışma, kullanılan ölçeklerden elde edilen bilgiler ile sınırlıdır.
- Bu çalışma, araştırmaya katılmayı kabul eden anne-babalar ile sınırlıdır.
- Çalışma sonucunda elde edilen verilerden yapılan değerlendirmeler araştırmacının yorumu ile sınırlıdır.

1.6. Temel Problem

İşitme engelli çocuğa sahip olan ebeveynler ile normal çocuğa sahip olan ebeveynlerin sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik düzeyleri anlamlı ölçüde farklılık göstermekte midir?

1.7. Alt Problemler

1) İşitme engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip ebeveynlerin sosyal destek, yılmazlık ve tükenmişlik düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

2) İşitme engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip ebeveynlerin sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik düzeyleri çocuğun cinsiyetine göre anlamlı ölçüde farklılık göstermekte midir?

3) Anne ve babaların sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik düzeyleri işitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ebeveynler için anlamlı ölçüde farklılık göstermekte midir?

4) İşitme engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip ebeveynlerin sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik düzeyleri yaşadıkları yere göre anlamlı ölçüde farklılık göstermekte midir?

5) İşitme engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip ebeveynlerin sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik düzeyleri çalışma durumuna göre anlamlı ölçüde farklılık göstermekte midir?

6) İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik düzeyleri engelli çocuğun doğum sırasına göre anlamlı ölçüde farklılık göstermekte midir?

7) İşitme engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip ebeveynlerin sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik düzeyleri gelir durumuna göre anlamlı ölçüde farklılık göstermekte midir?

8) İşitme engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip ebeveynlerin sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik düzeyleri eğitim durumuna göre anlamlı ölçüde farklılık göstermekte midir?

9) İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik düzeyleri yardımcı kişi varlığına göre anlamlı ölçüde farklılık göstermekte midir?

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Sosyal Destek

Sosyal destek bugüne kadar birçok araştırmacı tarafından çalışılmıştır ve sosyal destekle ilgili araştırmacılar farklı yaklaşımlar sunmuşlardır.

Çevrede olan değişiklikler kişinin davranışları üzerinde etki sahibidir. Kişinin olumsuz davranışlarını yok edip, yeni davranışlar kazandırmak için çevrede değişiklikler yapmak gerekmektedir. Sosyal destek kavramı da bireyin davranışlarının değişmesi üzerinde etkilidir (151).

Sosyal destek, etkileşim içinde bulunulan kişi sayısı tanımlamasından farklı olarak, ihtiyacı olan kişiye “yardım edecek insanların sayısı” olarak da tanımlanmaktadır (11, 124). Sosyal desteğin yalnızca ilişki kurulan kişi sayısı olarak ele alınması birçok araştırmacı tarafından eleştirilmektedir. Çünkü ilişki kurulan insanların sayısının fazla olması sosyal desteği artırmanın aksine azaltabilmektedir. Yoğun sosyal ilişki kuran insanlar bazen stres yaşayabilmekte ve bu durumu azaltmak için iletişim kurmaktan kaçınabilmektedir. İlişki içinde bulunulan insan sayısının fazlalığı ile kişinin yararlandığı sosyal destek arasında ters orantı görülebilmektedir (45,124).

Yapılan tanımlamaların bazılarında sosyal ilişkilerin niceliğinden çok niteliğinedikkat çekilmektedir. Buna göre kişinin ilişki kurduğu kişi sayısından çok “sırlarını verebileceği, güven duyduğu ve kendisi için önemli olan biriyle kurduğu bağ” sosyal desteği oluşturmaktadır (32,124,127). Bu bakış açısıyla sosyal destek, kişinin güvendiği kişiler vasıtasıyla, sosyal kaynaklardan yararlanma derecesi olarak tanımlanmıştır. Sosyal desteğin “elde edilebilirlik algısı” açısından ele alınan tanımlamalarına göre ise sosyal destek, bireyin kurduğu ilişkilerin niceliği ve niteliğinden çok, ihtiyaç duyulan anda ona yardım edebilecek kişilerin var olmasıdır (124).

Sarason vd. (128) sosyal desteği sevdiği, önemli olduğunu düşündüğü, değer verdiği ve güven duyduğu insanların varlığı ve bu insanların ulaşılabilir olması şeklinde tanımlamaktadırlar.

Hurre vd. (65) ise sosyal desteği, iletişim kurulan kişilerin neden olabileceği olumsuz etkileri azaltmada, iyileştirme sürecine katkı sağlamada, ihtiyaç anında yanında olmanın algılanması şeklinde tanımlamışlardır (124).

Yapılan çeşitli sosyal destek tanımlamalarının yanı sıra sosyal desteğin nasıl geliştiğine ilişkin çeşitli görüşler ileri ortaya atılmıştır. Sosyal desteğin hayatın ilk yıllarında, bebeğe bakan kişi ile kurduğu ilk etkileşim sonucu ortaya çıktığı iddia edilmektedir. Kurulan bu ilişkiler olumlu ise çocuk önemsendiği ve destek gördüğüne inanmaktadır. Bu durum "kabul edilme duygusu" olarak adlandırılmaktadır. Kabul edilme duygusu, çocuğun iletişim kurduğu kişilerle etkileşimini etkilemekte ve çocuğun beklentilerini doğrulamaktadır. Çocuk çevresi tarafından korunmayı ve değer görmeyi beklemektedir. Bu sayede çocuk kendine güvenmektedir. Sosyal desteğin bu gelişim modeli, bağlılık kavramından geliştirilmiştir (126).

2.2. Sosyal Destek Türleri

Sosyal desteğin kişiler üzerindeki olumlu etkileri ve ruh sağlığı ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir.

Cohen'e göre sosyal destek, koruyucu ve olumlu dengeler kurarak bireyin kendisini değerli hissetmesini sağlamaktadır. Ayrıca bireyin sosyal ağ ile bütünleşmesi olumsuz yaşantıların (ekonomik, hukuki vb.), psikolojik ve fiziksel bozuklukların getirebileceği sorunların üstesinden gelmesine yardımcı olarak tanımlanmaktadır (32).

Sosyal desteği sağlayacak kişiler, etkili sosyal destek sağlama konusunda zaman zaman sıkıntılar yaşayabilmektedirler. Sosyal desteğin yanlış türde verilmesi sosyal desteğe ihtiyaç duyan kişiye yardımcı

olmayacak ve istenmeyen sonuçlar ortaya çıkarabilecektir. Buradan yola çıkarak sosyal desteği kişinin başa çıkma stratejilerine yardımcı olarak kavramlaştıran Thoits, yaşanan stresin etkilerinin farklı gereksinimler ortaya çıkardığını ve bu gereksinimler doğrultusunda farklı başa çıkma stratejilerine ihtiyaç duyulduğunu savunmaktadır. Sosyal destek sağlayan kişiler, stres yaşayan kişiye sorunlarla baş edebilmesi için en etkili ve en doğru stratejiyi sunduklarında yararlı olabileceklerdir. Thoits sosyal destek sağlayıcıların empati kurma yeteneğinin kişiye yarar sağlamada çok önemli olduğunu öne sürmüştür (137).

Sosyal desteğin kişiye yarar sağladığını söyleyebilmek için, sosyal desteği sağlayan kişi ile bireyin ihtiyacının ve verilecek sosyal destek türünün bir bütün olması gerekmektedir (124).

Sosyal destek türleri farklı yazarlar tarafından değişik yaklaşımlarla açıklanmıştır.

Caplan'e (25) göre sosyal destek türleri beş grupta toplanabilir:

1. Duygusal destek (Emotional support): Temelini sevgi, ilgi ve güven duyguları oluşturur.
2. Takdir desteği (Esteem support): Kişinin yaptıklarına (doğru ve yanlış) saygı duyulmasını ve kişinin olduğu gibi kabul edilmesine dayanır.
3. Maddi destek (Instrumental support): Finansal yardım, gerekli araç-gereç ve hizmetlerin sağlanmasına dayanır.
4. Bilgisel destek (Informational support): Kişiyeye, sorunları çözebilmesi için gerekli olan bilgilerin verilmesi ve bu bilgileri nasıl kullanılacağıyla ilgili bilgilendirilmesi esasına dayanır.
5. Beraberlik desteği (Social companionship): Çalışma ve iş hayatı dışında kalan boş zamanların değerlendirilmesi, sosyal aktivitelerde bulunma esasına dayanır.

Cohen ve Wills (32) sosyal destek türlerini dört gruba ayırmıştır. Bunlar:

a) Duygusal destek: Saygı duyulma, kabul görme, anlayış gösterilmeyle ilgili destektir. Kişinin yaşantılarına saygı duyulduğu ve kişinin tüm hataları ve sorunlarına bakılmaksızın kabul edildiğinin dile getirildiği destek türüdür. Bu nedenle bu destek türü yakın destek ve değer görme desteği olarak da ifade edilmektedir.

b) Araçsal destek: Bireye sunulan maddi yardımı, çevresel destek kaynaklarını, araç-gereç yardımını içeren destek türüdür.

c) Bilgisel destek: Bireyin sorunlarla baş etmesine yardımcı olacak bilgilerin bireye sunulduğu başa çıkma desteğidir.

d) Yaygın destek: Bireyin diğer kişilerle iletişim kurma ihtiyacının giderildiği, sosyal arkadaşlık türü olarak da isimlendirilen sosyal destek türüdür. Yaygın destek ile bireyin sorunlarda uzaklaşıp olumlu yaşantılar gerçekleştirmesi hedeflenmektedir.

2.3.Sosyal Desteğin Yapısal Ve İşlevsel Özellikleri

Sosyal destek hem niteliksel hem de niceliksel boyutlara sahiptir.

Kazak ve Marwin (78), sosyal desteğin nicel(yapısal) özelliklerini tanımlamışlardır.

Ağ Büyüklüğü: Kişinin iletişim halinde olduğu ve sosyal destek gördüğü kişi sayısı olarak tanımlanır. Kişi sayısının fazla olması, yani ağın geniş olması ile kişinin problem durumuyla başa çıkması arasında doğru orantı olduğu belirtilmektedir.

Ağ Yoğunluğu: Sosyal destek ağı içinde olan bireylerin birbirlerini tanıma dereceleri ile ilgilidir. Ağ yoğunluğunun yüksek olması kişilerin birbirlerini iyi tanıdıklarının ve etkileşimlerinin güçlü olduğun göstergesidir.

Sınır Yoğunluğu: İki veya daha fazla kişinin aynı sosyal destek ağı içinde bulunmasıdır.

Sosyal desteğin nitel(işlevsel) özellikleri ise, bireyin aldığı sosyal desteğin bireye ne ölçüde yarar sağladığı, ne kadar doyurucu olduğunu ifade eder.

2.4. Sosyal Destek Modelleri

Sosyal desteğin, psikolojik ve bedensel olarak olumlu etkilere sahip olduğu bilinmektedir. Sosyal destek ile sağlık arasındaki ilişkiyi açıklayan iki ana model vardır.

1. Ana (temel) etki modeli: Ana etki modeline göre sosyal desteğin bedensel sağlık ve kendini iyi hissetme durumunda olumlu etkiye sahip olduğu söylenmektedir. Ayrıca ana (temel) etki modelinde sosyal desteğin eksikliğinin veya az olmasının birey üzerinde olumsuz durumlara yol açabileceği savunulmaktadır (32).

2. Tampon Modeli: Ana (temel) etki modelinin aksine tampon etki modelinde sosyal desteğin yararı farklı bir bakış açısıyla açıklanmıştır. Tampon modelinin fonksiyonu, stresli durum anında bireyin yaşadığı stresi azaltarak bireyin ruh sağlığını korumaktır. Tampon etki modeli, ortada stres yaşatabilecek bir durum olmadığında sosyal desteğin yokluğunun bireyin kendini iyi hissetmesi üzerinde herhangi bir etkisi olmadığını belirtmektedir. Ancak, stres düzeyinin arttığı durumlarda sosyal destek, bireyin duruma uyum sağlamasını ve zor durumla baş edebilme yeteneğini kullanmasını sağlayarak stresin olumsuz etkilerine karşı tampon görevi yapmaktadır (32).

2.5. Engelli çocuk sahibi ailelerde sosyal destek

Ailede engelli bir çocuğun varlığı çocuğun engelli olmasının yanı sıra bir çok sorunun da ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Engelli çocuğa

sahip aile ruhsal açıdan zarar görmekte, engel durumunun ortaya çıkarttığı sorunlarla baş edebilmekte güçlükler yaşamaktadır. Bu sorunları yaşayan aileler için sosyal destek büyük önem arz etmekte ve ailelerin engelli çocuğa sahip olmalarından dolayı ortaya çıkan sorunları azaltabilmektedir.

Engelli çocuğu kabul etmeye ve uyum sağlamaya yardımcı olan ve bu durumu kolaylaştıran ise; gerek engelli çocuğun bakımından sorumlu olan ailenin ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olacak gerekse engelin getirdiği sorunların sağaltılmasına ve ailenin yaşadığı problemlerle baş edebilmesini sağlayacak destek hizmetlerinin varlığıdır (73).

Yaşanan kriz ve ruhsal problemler anında kişi eşine, ailedeki diğer fertlere ve arkadaşlarına daha çok ihtiyaç hissetmektedir. Burada devreye giren sosyal destek bireyin duruma uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Sosyal destekten yoksun olan bireylerde şizofreni, ölüm, iş hayatında sorunlar ve depresyon gibi durumlarda artış gözlenmektedir (76).

Çevreden alınan sosyal destek, olumsuz durumu yok etmese bile kişiye değerli olduğunu hissettirmekte, kaygı düzeyini düşürmekte, kişinin otokontrolünü artırmakta ve yeni fikirlere açık olma konusunda kişiye yardımcı olmaktadır (9).

Yapılan araştırmalarda engelli çocuğa sahip annelerin çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yaşadıkları zorlukların depresyonu tetiklediği ve bu durumun babalara kıyasla annelerde daha çok endişe ve üzüntü yarattığı görülmektedir (13).

Morton (100) özellikle büyük anne, büyük baba tarafından desteklenmenin, ailenin işitme kayıplı çocuğa uyum düzeyini yükselttiğini ifade eder.

Tekrar eden tüm araştırmalar sosyal desteğin engelli çocuğa sahip aileler için büyük önem arz ettiğini, söz konusu desteğin bu ailelerde çocuklarına karşı olumlu bir bakış açısı geliştirdiğini göstermektedir (37).

Calderon ve Greenberg (22) ve Quittner, Glueckauf ve Jackson (117) sosyal desteğin özellikle işitme kayıplı çocuğa sahip ailenin kabulü için önemli olduğunu vurgulamışlardır.

2.6. Yılmazlık

Yılmazlık; hayattaki zor ya da stresli olaylar karşısında kendini toparlayabilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamadan, işitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin krizden büsbütün zarar görmeyeceği anlamı çıkmaz. Aksine, ailelerin deneyimlerini kriz öncesinde mevcut durumu tanımlamak ve entegrasyonu sağlamak için kullanacakları sonucuna ulaşılır (146).

Yılmazlık; a) ailelerin kriz anlarında etkili başa çıkma stratejilerini kullanmalarını,b) stresli durumlardaki dayanma yeteneğini vec)patolojiden ziyade güçlü yanlara ve imkanlara ağırlık vermeyi ifade eder (60, 61,145).

Yılmazlık modeli temelde; stres, uyum ve adaptasyon süreçlerinin işitme engelli çocuğa sahip aileleri ne şekilde ve nasıl etkilediğini teorik olarak anlamak için kullanılırdı (98).

Yılmazlık modeli araştırmacılara, karşılaşılabilecek riskleri, bu riskleri etkileyen faktörleri, risklerden korunma önlemlerini ve uyum süreçlerinin haritasının çıkarılmasına yardımcı olur (132).

Tamamı değilse de işitme engelli çocuğa sahip ailelerin büyük bir kısmının çocukları için gerekli kaynaklara ulaşabilecek ve baş etme stratejilerini kullanabilecekleri kabul edilmektedir. Yılmazlık modeline göre, çocuğuna işitme engelli tanısı konulmasının ardından ailelerin talepleri

ailelerin hassasiyetiyle orantılı olarak artacaktır. Aileler bu sürecin akabinde genel olarak karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmek amacıyla uyum sağladıkları ölçüde sağlıklı bir denge geliştirebilirler. Uyum sürecinin başarısı ailenin yeniden canlanmasına, mevcut işleyişe, yeni etkileşimlere, durum ve şema değerlendirmelerine, iç kaynakların kullanımına, sosyal destek ağına ve son olarak problem çözme ve problemle baş etme becerilerine bağlı olarak tanımlanabilir (1).

Literatür incelendiğinde yılmazlık ile ilgili bir çok tanımlamanın yapıldığı görülmektedir. Masten'e (94) göre yılmazlık, "yaşamda karşılaşılan güç olaylar karşısında başarılı ve güçlü bir şekilde durarak normal hayata geri dönebilme" olarak tanımlanmaktadır. Öğülmüş'e (104) göre yılmazlık "yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen hayatta başarıya ulaşmayı sağlayan kişisel beceriler" olarak tanımlanmaktadır.

Rutter'a (119) göre ise yılmazlık, "stres veya zor durumlar barındıran anlarda bu durumun üstesinden gelmek veya oluşabilecek risklere karşı önlemler almak, tüm kötü şartlara rağmen bu durumdan güçlü bir şekilde çıkmak" olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlardan yola çıkarak yılmazlığı zorlu yaşam koşullarıyla baş edebilme ve durumlara uyum sağlayabilme becerisi olduğu söylenebilir.

Yılmazlık tanımları incelendiğinde yılmazlığın iki önemli ögesi olduğu görülmektedir. Bunlar; 1- ciddi bir sorunla veya güç bir durumla karşılaşmak, 2- karşılaşılan durum karşısında ayakta kalmayı başararak duruma uyum sağlayabilmektir (120). Bu iki özellik göz önünde bulundurulduğunda her iki özelliğin birbiriyle bağlantılı olduğunu ve bireyin yılmaz olabilmesi için risk içeren bir yaşam koşuluyla karşılaşması ve bu durumla baş edebilmesi gerekmektedir.

Literatür incelendiğinde yılmazlığın ortaya çıkardığı sonuçların bireyleri üç değişik biçimde etkilediğinden bahsedilmektedir (95, 96).

1) Risk durumunda olmasına rağmen beklenen durumdan daha başarılı sonuçlar elde eden bireyler; bu gruptakiler olumsuzluklardan başarılı bir şekilde kurtularak, başarılı olarak gelişim göstermişlerdir. Bu kişiler riskli ortamlarda bulunmuşlar ancak tüm olumsuzluklara rağmen başarıya ulaşmış kişilerdir.

2) Yaşamlarında stres kaynağı olan durumlar olmasına rağmen bu duruma uyum sağlamayı başaranlar; stresli yaşantılar, ayrılık gibi durumlar yaygın olarak karşılaşılan stres faktörleridir ve hayatın her alanına etki eder. Bu durumda olan bireylerle ilgili yapılan araştırmalarda, stres nedenlerinin çocukların davranışlarına etkisi ve bu etkiyi artıran ya da azaltan faktörler ele alınmaktadır.

3) Travma yaşadıkten sonra iyileşenler; bu grupta travma durumlarını başarılı bir şekilde atlatan çocuklar ele alınmıştır. Araştırmanın amacını travma durumuyla baş edebilmedeki bireysel farklılıklar oluşturmuştur.

Yukarıda ele alınan her üç grupta da dezavantajlı bir durumun varlığı söz konusudur.

Yılmazlık doğuştan gelen bazı yetenekler ve kişilik özellikleri, genetik yatkınlık, sosyal özellikler olarak görülse de aslında yılmazlık, yaşanan olaylara gösterilen tutumlarla değişen ve gelişen bir özelliktir (104).

2.7. Yılmazlıkla İlgili Kavramlar

Literatür incelendiğinde yılmazlığın birçok kavramla iç içe geçmiş olduğu, yılmazlığın diğer kavramlarla ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bölümde yılmazlıkla bağlantısı bulunan kavramlar ve bu kavramların yılmazlıkla ilişkisi ele alınmaktadır.

İncinebilirlik ve Yılmazlık

İngilizce'de "vulnerability" şeklinde belirtilen incinebilirlik Latince'de "vulnus" kelimesinden gelmektedir. İncinirlik; kırılğan, çabuk zarar görebilen, saldırıya uğramaya açık olma durumu şeklinde tanımlanmaktadır (119).

Yılmazlık ise fizyolojik ve psikolojik sorunların ortaya çıkması sonucu durumla baş edebilmek ya da bu durumdan kurtulabilmek için kullanılan bir önlem, bir güç olarak ifade edilmektedir (88, 96).

Her iki tanım ele alındığında incinirliğin güç durumla başa çıkmada başarılı olamadığı, aksine kötü sonuçlar doğurduğu, yılmazlığın ise güç durum karşısında pozitif durumlara etki sağladığı sonucu çıkarılabilir.

Sağlamlık/Dayanıklılık ve Yılmazlık

Hayatta karşılaşılan olumsuz ya da zor olaylar karşısında kimi insanlar bu durumu başarılı bir şekilde atlatmayı becerebilirken, kimileri de bu olumsuz durumdan kurtulamayıp bir takım psikolojik travmalar yaşayabilmektedirler. Aynı olay karşısında iki farklı durumun yaşanmasının nedeni ise kişinin uygun baş etme stratejilerini kullanıp kullanamamalarıdır. Yılmazlık özelliğini etkili bir biçimde kullanmayı başarabilen insanlar zor durumlardan daha az hasar ile kurtulabilmektedir (89).

Dayanıklılık (sağlamlık) stres oluşturan durumlar karşısında ortaya çıkan alt basamaklardan biridir (18).

Dayanıklılık terimi bağlılık (commitment), kontrol (control) ve mücadelecilik (challenge) gibi özelliklerden oluşmaktadır.

Bağlılık, stresli ya da zor durumlar karşısında çözüm yolu bulmak için kendine güven duyma, durumu yok saymak yerine duruma dahil olma olarak tanımlanır. İkinci özellik olan kontrol, olaydan ya da olayın olumsuz

etkilerinden kurtulamayacağını düşünmek yerine bu durumla baş edebilme gücünü ve durumu kontrol altına alabilme yeteneği olarak tanımlanır.

Son özellik olan mücadelelilik ise; güç, stresli olayları aşılabilir olarak görmek yerine gelişme ve değişme sağlayan farklı deneyimler olarak algılamak şeklinde tanımlanmaktadır. Bağlılık, kontrol ve mücadelelilik yılmazlıkla ilişkilidir ve bu üç özellik yılmazlık üzerinde olumlu etkiler yaratarak kişinin yılmaz olmasını sağlamaktadır (90).

Sağlık, İyi Olma Durumu ve Yılmazlık

Sağlık, kişinin bedensel, ruhsal ve sosyal açıdan iyi olma durumudur. Sağlık aynı zamanda tıbbi ya da psikolojik belirtilerden uzak olma ve ya sosyal yalnız durumu yaşamamayı da bünyesinde barındırır.

Yılmazlık ise; yaşanan stresin fazla olması halinde bile bireyin fiziksel ve ruhsal durumunu koruyarak hayata tutunabilme ve hayattan keyif alması olarak tanımlanmaktadır. Kişinin sağlık sorunlarıyla mücadele edebilmesi için ruhsal, sosyal ve kültürel kaynaklardan yararlanması ve bu durumla baş edebileceğine inanması gerektiği belirtilmektedir (19).

Yılmazlığın sağlık açısından pozitif etkileri bulunmaktadır. Yılmaz kişiler olumsuz ve sıkıntılı yaşam koşullarında bile olumlu duygular yaşarlar. Bu sayede yaşadıkları güçlüklerle ve olumsuzluklara rağmen eski hallerine dönebilirler. Yılmazlıkla birlikte kişide ortaya çıkan bu olumlu duygular oluşabilecek sağlık sorunlarına karşı koruyucu bir kalkan görevi görür (140).

Kişilerin maruz kaldıkları stres, yaşadıkları olumsuz durumlar onların iyi olma halleri için bir tehdit olmaktan çok onları geliştiren bir fırsat niteliğindedir. Yapılan araştırmalar yılmazlığın depresyon ve tükenmişlik durumlarını azalttığını, hayat kalitesini yükselttiğini ve hastalıkların olumsuz etkilerini aza indirdiğini bu sayede de bireylerin önceki hallerine

dönmelerini kolaylaştırarak onların iyi olma durumlarını pozitif açıdan etkilediğini göstermektedir (63, 103).

Stres ve Yılmazlık

Stres birey ve çevrenin etkileşimi sonucu gelişen bir kavramdır (83). İnsanlar hayatları boyunca kişisel ihtiyaçlarının bireysel yetenek ve özelliklerinden fazla olduğu durumlarla karşılaşabilirler. Bu durumda kişi çevresine uyum sağlama çabası içerisinde içsel ve dışsal koşulları zorlayarak sahip olduğu bedensel ve ruhsal çerçevenin dışında çaba sarf etmeye başlar. Bedensel ve ruhsal açıdan yorgunluğa neden olan duruma stres denilmektedir. Başka bir deyişle fiziksel ve psikolojik sınırların zorlanması kişide strese yol açar (76).

Carver'a (27) göre ise yılmazlık stres yaratabilecek durumlar karşısında bireyin bu durumdan çabucak kurtulması ve stres yaşamadan önceki haline geri dönerek hayatına devam etmesidir. Yılmaz kişiler yaşadıkları stresli anları kendilerini geliştirmek ve güçlendirmek için bir fırsat olarak değerlendirirler (103).

Kriz ve Yılmazlık

Yunanca'da "krisis" kelimesi dönüm noktası veya karar anı anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle kriz; tehdit ve fırsat tanımlarını bünyesinde barındırmaktadır. Kriz, hayati kararlar verilmesi gereken zamanlarda ortaya çıkarken hem tehlikeli hem de umut içeren bir durum olarak görülmektedir (41). Kriz ve yılmazlık ilişkisine baktığımızda ise yılmazlık kriz durumunu aşarak iyi sonuçlar kazanmak anlamına gelmektedir.

Öz yetkinlik ve Yılmazlık

Bandura'ya (10) göre öz yetkinlik kapasitesi yüksek olan kişilerde iç gözlem yeteneği de güçlüdür. Öz yetkinlik kişinin hayatta neleri başarabildiği

ile ilgili farkındalığı artırmada önemli bir etkidir. Bu farkındalık, yılmaz birey olmanın hem önemli hem de değişmez bir unsurudur (86).

İyimserlik ve Yılmazlık

Tiger'a göre (138) göre iyimserlik sosyal, manevi ve hayata dair umutlardan meydana gelir.

Hayatta kişinin gelişmesini ve iyileşmesini sağlayan olaylar karşısında insanın bu durumu motivasyon kaynağı olarak kullanması iyimserlik ile paralellik gösterir. İyimserliğin farklı dereceleri mevcuttur. İyimserliği yüksek olan insanlarda dayanıklılık ve yılmazlık özelliklerinin de üst düzeylerde seyrettiği bilinmektedir (113).

2.8. Ailede Yılmazlık Tanımları

Yılmazlık kavramı yalnızca bireysel olarak ele alınan ve ortaya çıkan bir kavram değildir. Yılmazlık kişisel bir durum olmanın yanı sıra toplumsal, ailesel, okul ve iş gibi sosyal grupları da içinde barındırır (55).

Yılmazlık kavramı ile ilgili yapılan ilk araştırmalarda ele alınan gruplar çocuklar ve erişkin bireyler iken zamanla bu araştırmalara aileler ve toplumsal grup ile yapılan çalışmalar da eklenmiştir (55, 97, 112). Araştırmalarda güçlük seviyesi aynı olan durumlar karşısında ailelerin nasıl farklı sonuçlar elde ettikleri incelenmiştir (112).

Aile yılmazlığı "aşılması güç veya tehlike durumuyla karşı karşıya kalan ailenin bu durumdan başarı ile çıkma ve tehlike öncesindeki hayatına geri dönmesi" olarak tanımlanmaktadır (111).

Aile yılmazlığının temelini de aynı kişisel yılmazlıkta olduğu gibi güç bir durum karşısında uygun yöntem ve tekniklerin kullanılarak zor durumu

atlatma, duruma uyum sağlayabilme, eski haline geri dönebilme gibi becerilerin oluştuğu söylenebilmektedir.

Stres oluşumuna neden olan durumlar veya kriz anlarında kimi aileler bu durumu başarılı bir biçimde atlatıp bu durumdan daha güçlü bir biçimde kurtulmayı başarabilirken kimi aileler de telafi edilemez sorunlar ortaya çıkmaktadır. Yaşanan stres ve olumsuzluk ailedeki bireylerin tamamına etki etmekte ve aile ilişkilerini olumsuz etkilemektedir.

Patterson, (112) ailenin ihtiyaçları ile imkanlarının eşit olmadığı başka bir deyişle ailenin sahip olduğu imkanların ailenin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı durumlarda ailedeki dengenin bozulduğunu ve çeşitli sorunların yaşandığını belirtmiştir.

Stresli veya güç durumlarla mücadele etmek zorunda kalan aile üyeleri bu durum karşısında başarılı sonuçlar elde ettiğinde önceden farkına varmadıkları veya kullanmadıkları yeterliliklerini ve kaynaklarını keşfedebilirler (146).

Aile yılmazlığı, ailedeki kişilerin bireysel yılmazlıklarından çok daha fazlasıdır (19). Aile yılmazlığı ailenin yapısından etkilenmenin yanı sıra ailenin içinde yer aldığı veya geçmişten getirdiği tarihsel süreçlerinden, gelişimsel özelliklerinden ve kültürel kimliğinden de etkilenir (60).

Aile yılmazlığı çok sayıda değişkenden etkilenen ve zaman içinde değişen dinamik bir süreçtir (147).

Aile yılmazlığı; inanç şekilleri, düzenleme içeren öğeler ve iletişim biçimleri olmak üzere üç öğeden meydana gelir:

1- İnanç şekilleri; a) zorluk derecesini anlamlandırma (ortak paydada buluşma, birlik içinde olma, krizi yönetme ve değerlendirme, eski haline alma), b) iyimser bakış açısı (cesur olma, sabretme, olumlu görüşe sahip

olma, mevcut güce konsantre olma, girişimcilik, oluşabilecek duruma hazır olma, değişmesi mümkün olmayan durumu kabul etme), c) manevi inançlar (dinsel törenler, inanç sistemleri, güç durumlarından ders çıkarma ve olumlu yönde değişim gösterme, yaratıcı düşünceye sahip olma) olmak üzere üç basamaktan oluşur.

2- Düzenleme içeren öğeler; a) esnek olma (değişme miktarı, kararlılığın sağlanması), b) aile üyelerinin birbirlerine olan bağlılığı (destek olma, işbirliği halinde olma, bireysel farklılıklara ve ihtiyaçlara saygı gösterme, anlaşma, güçlü önderlik özellikleri gösterme, stresli ve zor durumlarda aile bireyleriyle aralarındaki bağı güçlendirme), c) maddi ve manevi değerler (akrabalık ilişkilerine ve sosyal yardıma başvurma, mevcut kaynakları değerlendirme, ekonomik özgürlüğe sahip olmak üzere üç unsurdan oluşur.

3- İletişim biçimleri; a) açık olma durumu (mesajları anlaşılır ve tutarlı biçimde vermek, belirsiz olan durumları netleştirmek), b) hissedilenlerin açık biçimde ifade edilmesi(duyguların ifade edilmesi, empati kurma, espi yapma, sorumluluk almaktan kaçınmama), c) ortak problem çözme (aile üyeleri ile ortak karar almak, anlaşmazlıkları çözmek, hedeflere ulaşmada gerçekçi olmak, olumsuzluklardan sonuç çıkarmak, zorluklara karşı hazırlıklı olmak üzere üç öğeden oluşur (146).

Ailenin yılmazlık özellikleri gösterebilmesi için geçerli olan faktörler üç ayrı başlık altında toplanmaktadır.

1. Aileyi koruyucu etmenler: Kriz anında ailenin güçlenmesine yardımcı olur.

2. Aileyi iyileştirici etmenler: Aileyi koruyucu etmenler ile birlikte bir güç oluşturarak risk durumundan sonra oluşan duygusal ve ruhsal sorunların olumsuz etkisini en aza indirgeyerek ailenin önceki haline dönmesini sağlar.

3. Ailedeki genel yılmazlık etmenleri: Ailenin risk içeren durumlara karşı güçlü olmasını sağlayarak kriz içeren duruma uyum sağlamasına yardımcı olur (97).

Aileyi koruyucu etmenler ve iyileştirici etmenler yaşanan krizlere ve ailenin incinirlik seviyesine zıt olarak ortaya çıkan pozitif terimlerdir. Ailenin incinirlik seviyesi kriz anında ailenin görev ve sorumluluklarında sorunların oluşabileceğini belirtir. Yaşanan kriz ise ailenin kararlılığını olumsuz etkileyerek görev ve sorumluluk alanında çeşitli bozulmaların yaşanmaya devam etme riski olduğunu ifade eder. Kriz yaşayan aileler bu olumsuz durumdan kurtulmak, duruma uyum sağlamak ve kriz öncesindeki olumlu yaşantılarına tekrar dönebilmek için koruyucu etmenlerin yanı sıra iyileştirici etmenlerin varlığına da ihtiyaç duyarak bunları etkili bir biçimde kullanırlar (97).

Ailenin genel yılmazlık etmenleri ise;

1- Sorunu çözmeye ilişkin iletişim: Aile üyeleri ile paylaşımda bulunmak, etkili baş etme becerileri geliştirmek, adaptasyon ve düzeni sağlamak,

2- Eşitlik: Aile üyeleri arasında cinsiyet farklılığı gözetmeksizin bağımsızlık ve aile üyelerinin özgüvenli olması sağlanarak kriz durumuyla baş edebilmek,

3- Maneviyat: Dini veya kültürel inançlar ve uygulamalar yardımıyla kriz durumuna anlam yükleme,

4- Esneklik: Aile içindeki dengenin ve iletişimdeki sürekliliğin devam edebilmesi ve korunması için aile üyelerinin görev ve sorumluluklarında, aile içi kurallarda, aile üyelerinin rollerinde çeşitli değişiklikler yapılması,

5- Doğru bilgiyi elde etme: Kriz durumuyla karşı karşıya kalan ailenin bu durumun üstesinden gelebilmesi için gerekli ve doğru bilgiye ulaşabilmesi ve bu bilginin nasıl kullanılacağını öğrenilmesi,

6- Umut: Ailenin gelecekle ilgili planlarının olması, aile üyelerinin gelecekte beklenenlerinin olması,

7- Ailedeki dayanıklılık ve güç: Kriz durumuyla baş edebilmek için ailenin ortak hareket etmesi, güç durumları fırsat olarak değerlendirmesi ve durumu çözebileceğine dair kendine güvenmesi,

8- Aile üyelerinin birlikte geçirdiği zaman ve günlük aktiviteler: Aile ilişkilerinin sürekliliğinin ve kararlılığının sağlanması için gerekli olan günlük etkinliklere yer verilmesi,

9- Önleyici ve tedavi edici olan sosyal destekten yararlanma

10- Sağlık: Ailedeki bireylerin fiziksel ve ruhsal durumlarının önleyici ve iyileştirici etkisinin olması (97).

2.9. Engelli Çocuk Sahibi Ailelerde Yılmazlık

Ebeveyn olmanın getirdiği sorumluluklar ve değişen yaşam biçimi nedeniyle birçok anne-baba baskı ve stres yaşamaktadır. Engelli çocuğa sahip olan anne-babalarda bu baskı ve gerginlik ailenin daha çok strese maruz kalmasına neden olmaktadır. Doğan çocuğun engelli olması ve çocuğun ihtiyaçlarının bir ömür boyu ebeveynleri tarafından karşılanacak olması anne-babaların bu stresi daha yoğun hissetmelerine yol açabilmektedir. Engelli çocuğun fiziksel, sosyal ve maddi ihtiyaçlarının karşılanmasında yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle anne-babalar arasında çeşitli gerginlikler yaşanabilmektedir. Engelli çocuğa sahip olan anne-babalar çocuklarının gelecekleriyle ilgili stres ve endişeler yaşayabilmektedir. Ayrıca engelli çocuğun ailedeki diğer kişilerin sosyal ilişkilerini azaltması nedeniyle aile sosyalleşmeden uzak kalabilmektedir (74).

Ailedeki bireylerden herhangi birinin engelli olması ailenin geri kalanının yaşayış biçimini tamamen değiştirmektedir. Yaşanan stres, oluşan kriz ve ailenin değişen psikolojik ihtiyaçlarından ailenin tüm üyeleri etkilenmektedir (3, 79, 147).

Anne babanın yaşadığı stres düzeyi, çocuğun yaşı, çocuğun engelinin türü ve derecesi, çocuğun ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların karşılanma seviyesi, ailenin stresi algılama biçimi ve stresle baş etme becerileri gibi değişkenlerden etkilenmektedir (74).

Çocuğun engelini kabul etmek ve duruma olumlu bakış açısıyla yaklaşmak, mevcut desteklerden faydalanmak, bireysel kontrolü sürdürmek, çocuğun ihtiyaçları doğrultusunda bilgi alıp uygun kaynaklardan yararlanmak, geçmişle ilgilenmek yerine anı kabullenmek ve yaşamak, bireysel ve bilişsel becerileri geliştirmek, sürekliliği ve entegrasyonu sağlamak, girişken olmak, uygun iletişim yöntemlerini kullanmak, kural-rol ilişkisinde çok katı olmamak, rutinelere devam etmek, dayanışma içinde olmak, evliliği olumlu bir anlayış ve birliktelik içinde yürütmek, kendine vakit ayırmak gibi anlayışlar ebeveynlerin sorunlarla başa çıkmada kullandıkları etkili başa çıkma yöntemleri olarak kabul edilmektedir (akt.14).

Engelli çocuğa sahip olma kimi aileler için üst düzey uyumsal çaba sarf etmeyi gerektiren bir stres nedeni iken, diğerleri için olumsuz bir olay olarak algılanır. Kimi aileler için ise bu durum ailedeki bireylerin ruhsal durumlarını geliştiren ve ailenin işlevselbecerilerini artıran bir durum olarak görülmektedir (139).

Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarının artması anne-babalarda fiziksel ve psikolojik tükenmişliğe neden olurken, depresyon gibi çeşitli ruhsal bozukluklara da yol açabilmektedir (111, 112).

Lee, Shen ve Tran (84) engelli çocuğa sahip olma durumunu ebeveynlerin yılmazlık düzeyleri ile yaşam kalitelerini düşürmeleri bakımından değerlendirmiş ve engelli çocuğa destek olma ile çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması bakımından ebeveynlerin hayata bağlılıkları ve yılmazlık düzeyinin yüksek olmasının büyük önem taşıdığını belirtmişlerdir.

2.10. Tükenmişlik

Tükenmişlik, modern çağın en önemli sorunlarından biri olarak görülmektedir. Tükenmişlik tanımı ilk olarak 1970'lerde hizmet sektöründe çalışan meslek gruplarının yaşadıkları stresi tanımlamak amacıyla kullanılmış; kişinin işine olan saygısını ve özverisini azaltarak bıkkınlık yaşamasına neden olan durum şeklinde belirtilmiştir (93).

Tükenmişlik kavramı ilk olarak 1974 yılında Freudenberger tarafından yapılmıştır. Freudenberger (47) tükenmişliği; yorulma, başarısız olma, güç kaybetme ve kişinin talep ettiği isteklerinin gerçekleştirememesi sonucunda ortaya çıkan tükenme olarak tanımlamıştır.

Ailenin çocuğun bakımını üstlenmesi nedeniyle sorumluluk altında kalan aile stres yaşayabilmekte, ve ailelerin tükenmişlik yaşamalarına neden olabilmektedir.

En yaygın olarak kullanılan tükenmişlik modeli yaklaşımı, tükenmişliği üç boyut açısından ele alan Maslach Tükenmişlik Modeli'dir (91). Bu yaklaşıma göre tükenmişlik, insanlarla etkili iletişim kurmayı gerektiren mesleklerde çalışan kişilerin duygusal açıdan tükenmişlik hissetmeleri, iş gereği iletişim kurdukları insanların istek ve beklentilerine karşı duyarsızlaşmaları ve kişisel başarı duygularında eksiklik olarak görülen bir sıkıntı durumu olarak tanımlanmışlardır.

Maslach Tükenmişlik Modelinde tükenmişlik; duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarının azalması olmak üzere üç açıdan ele alınmaktadır (93).

2.11. Maslach'ın Üç Bileşenli Tükenmişlik Modeli

Duygusal tükenme, kişinin hayat enerjisinin düşmesi ve bireyin duygusal açıdan iyi olmasını sağlayan kaynakların tükendiğini düşünmesi olarak tanımlanmaktadır.

Duyarsızlaşma, kişinin hizmet sağladığı insanları insan gibi değil de bir nesne gibi nitelendirmesi ve onlara insani olmayan şekillerde davranması olarak tanımlanabilir.

Kişisel başarının azalması ise, iş ortamında oluşan ilişkilerde bilgi ve başarı duygusunun azalması olarak kendini gösterir (42).

2.12. Tükenmişliği Etkileyen Faktörler

Tükenmişliği etkileyen faktörlerde bireysel farklılıklar vardır. Bunun nedeni kişiler üzerinde stres oluşturan faktörlerin kişiler tarafından farklı olarak algılanması ve kişinin stres karşısında kullandığı başa çıkma stratejilerinin değişik olmasıdır. Kişinin sahip olduğu özellikler o kişinin tükenmişlik durumunun şiddetini etkileyebilmektedir. Bu özellikler; dış kontrol odaklı olma, kişisel yeterlilik duygusunun eksik olması, empati kurma yeteneğine sahip olmama, beklenti seviyesinin gerçek dışı olması ve demografik değişkenlerin tükenmeye yol açabilecek nitelikte olması şeklinde sıralanabilmektedir (115).

Bireyin sahip olduğu kişisel özellikler ise yaşanan zor durumlarda tükenmişliğin oluşmasına yol açan, tükenmişlik düzeyini yükselten ya da tükenmişliği ve tükenmişliğin olumsuz etkilerinin azaltılmasına yardımcı olan özellikler olarak belirtilmektedir (123). Tükenmişlik durumunu etkileyen kişisel özellikler olarak cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, sosyal destek, bireyin kişilik yapısı, kişinin hayattan beklentileri sıralanabilmektedir (66).

Yaş: Yaş değişkeni konusundaki çalışmalar incelendiğinde genç yaşta olanlar ile ileri yaşta olanlar arasında farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu farklılığın nedenleri arasında; ileri yaştaki insanların hayat tecrübeleri, gençlere göre daha sabırlı, olgun olmaları sayılabilmektedir. İleri yaştaki insanlar sahip olduğu bu özellikler sayesinde tükenmişliğe karşı daha fazla direnç gösterebilmektedirler (115).

Cinsiyet: Yapılan çalışmalar cinsiyet faktörünün tükenmişliği etkilemesi konusunda tutarlı sonuçlar ortaya koymamaktadır. Çalışmaların bazılarında kadınların, bazılarında ise erkeklerin daha fazla tükenmişlik yaşadığı belirtilmektedir. Kimi çalışmalarda ise tükenmişlik düzeyi üzerinde cinsiyet açısından farklılık bulunmamıştır (107, 125).

Eğitim: Eğitim düzeyi ile tükenmişlik arasındaki ilişkide de tutarlı sonuçlar bulunmamaktadır. Araştırmaların bazılarında üniversite eğitimi almamış kişilerin daha az tükenmişlik yaşadığı, lisansüstü mezunlarının da üniversite mezunlarına göre daha fazla tükenmişlik yaşadığı ortaya koyulmaktadır (107, 115).

Medeni Durum: Yapılan araştırmalarda hiç evlenmemiş veya eşinden ayrılmış kişilerin tükenmişlik düzeylerinin evli olanlara göre daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Hiç evlenmeyen kişilerin evlilere, çocuğu olmayan kişilerinde çocuğu olanlara göre daha fazla tükenmişlik yaşadıkları tespit edilmiştir (133).

Kişilik Yapısı: Kişilik yapısının bireyin tükenmişlik düzeyinde önemli bir faktör olduğu yapılan araştırmalar sonucu ortaya koyulmuştur (122).

2.13. Engelli Çocuk Sahibi Ailelerde Tükenmişlik

Maslach'a göre tükenmişlik; bedensel tükenme, kronik yorgunluk, ümidin yok olması, umutsuzluk ve çaresizlik hissi, benlik duygusunun olumsuz etkilenmesi ve tüm bu negatif durumların iş hayatı, günlük yaşam ve

insan ilişkilerine yansıyarak kişiyi bedensel, ruhsal ve bilişsel açıdan tüketme durumudur (26).

Çocuğunda zihinsel engel durumu olan annelerin tükenmişliği, engelli çocuğu olmayan annelere kıyasla daha yüksektir. Duygun ve Sezgin (40) bu durumu annenin çocuğuna yönelik yapabileceklerini bilmemesi, bilinmezliğin getirdiği çaresizlik hissi, kendini yeterli görmeme, öz güvenin azalması, mevcut sosyal destekleri kullanamama ya da bu desteklerin varlığından haberdar olmama şeklide açıklamaktadır.

Kurt (82) yaptığı çalışmada zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin benlik saygılarının düşük olması, sosyal destekten yeterince yararlanamamaları ve hayattan yeteri kadar doyum sağlayamamaları nedeni ile daha çok tükenmişlik yaşadıklarını ifade etmektedir.

2.14. Engelli Çocuk Aileleri İle Yapılan Yurtiçi Çalışmalar

Duygun ve Sezgin (40), zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinde stres belirtileri, stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal desteğin tükenmişlik düzeyine olan etkisini incelemiştir. Çalışmaya yaşları 6-12 arasında değişen zihinsel engelli çocuğa sahip 118 zihinsel engelli çocuk annesi ile benzer demografik özelliklere sahip 121 sağlıklı çocuk annesi katılmıştır. Araştırma sonucunda zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin duygusal tükenmişlik ve stres düzeylerinin normal çocuğa sahip ailelerden anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kaner (73), yetersizliği olan çocuğa sahip anne babaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumlarını incelemiştir. Çalışmaya, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip 104 anne, 102 baba, işitme yetersizliği olan çocuğa sahip 101 anne ile 109 baba olmak üzere toplam 416 kişi katılmıştır. Araştırmada aile stresini değerlendirme ölçeği, aile destek ölçeği (ADÖ) ve Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda zihinsel engelli çocuğa sahip anne-babaların, işitme engelli

çocuğa sahip anne-babalara göre çocuklarını daha yetersiz olarak algıladıkları belirlenmiştir. Ayrıca zihinsel engelli çocuğa sahip anne-babaların daha fazla eğitim desteği aldıkları ve bu destek sayesinde yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Anne-babaların algıladıkları stresin cinsiyete göre farklılık göstermediği; babaların annelere göre daha çok bakım desteği algıladıkları; küçük yaştaki engelli çocuğa sahip anne-babaların daha fazla maddi desteğe ihtiyaç duydukları belirtilmiştir. Zihinsel engelli çocuğa sahip anne-babaların, işitme engelli çocuğa sahip anne-babalara göre çocuklarını daha yetersiz olarak gördükleri ve yaşamlarını daha stresli algıladıkları belirlenmiştir.

Verip (144) zihinsel engelli çocuğa sahip olan annelere verilen hemşirelik eğitiminin annelerin tükenmişlik düzeylerine etkisini incelemiştir. Verilen eğitim zihinsel engelli çocukların özellikleri, bu çocukların eğitimleri, rehabilitasyon çalışmaları, aileye ve çocuğa yardımcı olmaya yönelik sivil toplum kuruluşları ve stresle mücadele etme gibi konulardan oluşmaktadır. Çalışmaya deney grubunda 45, kontrol grubunda 45 olmak üzere toplam 90 zihinsel engelli çocuk annesi katılmıştır. Ön test olarak her iki gruba da Maslach Tükenmişlik Ölçeği uygulanmıştır. Ayrıca deney grubuna hem araştırmacı tarafından eğitim verilmiş hem de eğitim kitapçığı sunulmuştur. Verilen eğitimden 1 ay sonra MTÖ son test olarak uygulanmış ve araştırma sonlandırılmıştır. Araştırma sonucunda deney grubunda bulunan annelerin eğitim sonrası duygusal tükenmişlik seviyelerinde azalma görülürken, kişisel başarı seviyelerinde ise artış meydana geldiği belirlenmiştir. Anne-babaların yaşam doyumları ile algıladıkları sosyal destek arasında ters bir orantı olduğu, çocuğun yaşının küçük olmasının, ailenin aldığı sosyal desteğin yeterli olmasının anne-babaların algıladıkları stresin en önemli yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Ailenin zihinsel engelli çocuğa sahip olması ve anne-babaların yetersiz sosyal destek görmelerinin de yaşam doyumunu üzerinde önemli faktörler olduğu tespit edilmiştir.

Kaner ve Bayraklı (76) zihin engelli çocuğa ve engelli olmayan çocuğa sahip olan annelerin yılmazlık, sosyal destek ve stresle baş edebilme

becerileri arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Çalışmaya 249 zihin engelli ve 232 engelli olmayan toplam 481 çocuk annesi katılmıştır. Araştırma sonucuna göre yılmazlığın hem sosyal destek hem de başa çıkma ile anlamlı ilişkisi olduğunu görülmektedir. Problem çözmeye yönelik başa çıkma tekniklerinin kullanılmasının yılmazlığın önemli bir yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir. Engelli çocuğa veya normal gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin stres içeren olaylarda problem çözmeye yönelik davranışlarda bulunmalarının annelerin yılmaz olmalarına büyük katkı sağladığı saptanmıştır.

Dönmez, Bayhan ve Artan (36), engelli çocuğu olan ailelerin yaşam döngüsü içinde karşılaştıkları sorunları saptamak amacıyla çalışma yapmışlardır. Çalışmaya 71 aile katılmıştır. Araştırma sonucunda, ilk okul ve lise mezunu anneler, çocukların engelini öğrendikten sonra yaşam tarzlarının değiştiğini hayatlarının zorlaştığını belirtmişlerdir. Ortaokul mezunu anneler ise sosyal ilişkilerinin bittiğini ifade etmişlerdir. Çocuklarının engelli olduğunu öğrenen ilkokul ve ortaokul mezunu babalar ise yaşamlarında bir değişiklik olmadığını belirtmişlerdir. Üniversite mezunu babalar ise çocuklarının engelli olduğunu öğrendiklerinde maddi açıdan sorumluluklarının arttığını ifade etmiştir.

Doğan (35) işitme engelli ve normal çocuğu olan anne babalarla yaptığı çalışmasında engelli çocuğa sahip anne-babaların stres, kaygı ve depresyon düzeylerinin, normal çocuğa sahip anne-babaların stres, kaygı ve depresyon düzeylerine göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Özkan (109), zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin algıladıkları sosyal destek ve depresyon düzeylerini incelemiştir. Araştırmaya, resmi ilköğretim okullarının özel alt sınıfları ile özel eğitim kurumuna devam eden 7-14 yaş arası zihinsel engelli çocuğu olan 99 anne ile resmi, normal çocuğa sahip 97 anne katılmıştır. Araştırma sonucunda zihinsel engelli çocuk annelerinin normal çocuğa sahip annelerden anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur. Annelerin depresyon puanlarının

yordanmasında sosyo-demografik değişkenlerin anlamlı bir katkısının olmadığı, duygusal destek algısının depresyon puanlarının tek yordayıcısı olduğu görülmüştür.

Örsal (106) eğitilebilir zeka engelli çocuk ebeveynlerinin sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda algılanan sosyal destekle umutsuzluk arasında ters orantı olduğu bulunmuştur.

Sencar (129) otistik çocuğa sahip anne-babaların sosyal destek düzeyleri ve stres düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmaya otistik çocuğa sahip 91 anne, 81 baba olmak üzere toplam 172 kişi katılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal desteğin genişliği ve sosyal destekten memnuniyet düzeyi arttıkça stres düzeyinin azaldığı bulunmuştur.

Yurdakul ve Girli (154), otistik ve zihinsel engelli çocuğa sahip olan Anne ve babaların sosyal destek ağı ve sosyal desteğin psikolojik sağlık ile ilişkisini karşılaştırmak amacıyla çalışma yapmışlardır. Çalışmaya 56 otistik, 83 zihinsel engelli ve 78 engelli olmayan çocuk sahibi anne-baba olmak üzere toplam 217 ebeveyn katılmıştır. Ebeveynlere; “Kişisel Bilgi Formu”, “Sosyal Destek Anketi”, “Beck Depresyon Envanteri” ve “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırmada sosyal destek, desteği sağlayan kişilerin sayısı, desteği sağlayan kişi ya da kişiler ve sosyal destekten memnuniyet düzeyi ölçülmüştür. Araştırma sonucunda, engelli çocuğa sahip olmayan anne babaların sosyal destek ağı engelli çocuğu olan anne ve babalara göre daha geniş olduğu bulunmuştur. Engelli çocuğa sahip anne ve babaların ailelerinden ve yakın arkadaş çevresinden aldıkları desteğin yeterli olmadığını belirlenmiştir. Çalışmaya katılan anne ve babaların bir bölümü destek sağlayabilecek kimsenin olmadığını belirtirken diğer bölümü de desteği en çok sağlayanları eşleri, anneleri ve kardeşleri olduğunu ifade etmişlerdir. Destekten algılanan memnuniyetin ise destek alınan kişi sayısı ile doğru orantılı ve desteğin sayısı ile depresyon puanlarının ters orantılı olduğu ortaya koyulmuştur.

Gölmüş-Erhan (52), zihinsel engelli çocuğu olan annelerin algıladıkları umutsuzluk, karamsarlık düzeylerinin, sosyal destek algılarının ve gelecek yönelik planlarının anne ve çocukla bağlantılı değişkenler ile ilgili olarak değişip değişmediğini; annelerin algıladıkları sosyal destek, karamsarlık düzeylerinin ve gelecek planlarının onların umutsuzluklarını etkileyip etkilemediğini incelemiştir. Araştırmaya Ankara'daki özel eğitim okullarına ve özel eğitim sınıflarına devam eden, eğitilebilir-öğretilbilir düzeyde zihinsel engelli tanısı konulmuş çocuğu olan 425 anne katılmıştır. Çalışmada çocukların engel derecesinin annelerin umutsuzluk ve karamsarlık duygularını artırdığı, geleceğe yönelik planlarını azalttığı ve sosyal destek seviyelerini düşürdüğu tespit edilmiştir.

Akman (5), epilepsi hastalığı olan ve sağlıklı çocuğa sahip olan annelerin tükenmişlik düzeylerini farklı değişkenler açısından değerlendirmiştir. Araştırmaya hafif ve orta şiddette epilepsi nöbeti olan (en az son 2 senedir var olan) , takvim yaşı 6-12 arasında olan çocukların anneleri ile takvim yaşı 6-12 arasında olan sağlıklı çocukların anneleri katılmıştır. Araştırma grubunu Ankara'daki çeşitli hastanelerden epilepsi tanısı almış 75 çocuk annesi,kontrol grubunu ise herhangi bir süreğen hastalığı olmayan sağlıklı 75 çocuk annesi oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, epilepsi nöbeti geçiren çocuğa sahip anneler ile herhangi bir hastalığı olmayan çocuğa sahip annelerin duygusal tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Epilepsi nöbeti geçiren çocuğa sahip annelerin Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin kişisel başarı alt boyutundan aldığı puanlar, sağlıklı çocuğa sahip olan annelerin kişisel başarı alt boyutundan aldığı puanlardan yüksek olarak bulunmuştur.Sosyal desteğin epilepsi nöbeti olan ya da olmayan çocuğa sahip annelerin stres semptomları ve tükenmişlik düzeyleri üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

2.15. Engelli Çocuk Aileleri İle Yapılan Yurtdışı Çalışmalar

Yuk-ki Chen ve Som-kum Tang (153) yaptıkları çalışmada yetişkin zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin sosyal destek ve stres kaynakları incelenmiştir. Araştırma sonucunda kontrol altına alınamayan stres anlarında

sosyal desteğin tüm türleri eşit derecede faydalı bulunmuştur. Kontrol altına alınabilen stres anlarında ise araçsal desteğin, bilgisel destekten daha etkili olduğu bulunmuştur.

Haddaian (57), engelli ve normal çocuğa sahip anne-babalardaki sosyal destek ve stres arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, engelli çocuğa sahip anne-babaların stres düzeyleri normal çocuğa sahip anne babalara göre daha yüksek bulunmuştur. Engelli çocuk ailelerinde algılanan stres bakımından anne-babalar arasında fark bulunmazken, ailelerin algıladıkları sosyal destek arasında negatif bir korelasyon bulunmuştur.

Horton ve Wallender (64) engelli çocuğa sahip annelerin umut ve sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda umut ile annenin yaşadığı sıkıntılar arasında negatif bir ilişki olduğu, annelerin umut düzeyi ile yaşanan stres ve buna bağlı olarak çocuğa ilişkin stres düzeyi arasında ters bir orantı olduğu görülmüştür. Yoğun stres altında umut düzeyi yüksek olan annelerin, umut düzeyi düşük olan annelere göre daha fazla sıkıntısı olduğu bulunmuştur.

Kochel, Myersve Mackintosh(51) otistik çocuğa sahip ailelerin destek kullanımı ve bilgi kaynaklarını incelemiştir. Çalışmaya otistik çocuğu olan 498 anne katılmıştır. Araştırma sonucunda düşük gelirli ailelerin, orta ve üst düzeydeki gelir sahibi ailelere göre daha az destek kullandıkları ve bilgi kaynaklarına daha sınırlı düzeyde ulaşabildikleri belirlenmiştir.

Feldman ve Diğerleri (46) zihinsel engelli çocuğa sahip anneleri çocuklarıyla etkileşimleri, stres ve sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya otistik çocuk sahibi 30 anne katılmıştır. Araştırma sonucunda zihinsel engelli çocuk sahibi olan annelerin stres düzeyinin yüksek olduğu, sosyal anlamda kendilerini daha fazla soyutladıklarını ve desteğe daha çok ihtiyaç duydukları belirlenmiştir. Sosyal desteğin stresin etkilerini azalttığı da araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır.

Hart (58) otistik çocuk annelerindeki stres, kaygı ve depresyonun kökeni nitel ve nicel araştırma teknikleriyle incelenmiştir. Çalışmaya 71'i deney, 40'ı kontrol grubunda yer alan 111 aile katılmıştır. Araştırma sonucunda, otistik çocuğa sahip annelerin stres, kaygı ve depresyon düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Chumbler, Grimm, Cody ve Beck (31) yaptıkları çalışmada cinsiyet ve akrabalık durumlarında bakım veren kişilerin tükenmişliği açısından fark olup olmadığını incelemiştir. Araştırmaya 70 yaşın üzerinde olan ve hafıza problem yaşayan akrabaların bakımından sorumlu olan 305 kişi katılmıştır. Araştırma sonucunda hafıza problem olan bakımından sorumlu olan kişilerin tükenmişlik seviyelerinde cinsiyet açısından anlamlı bir fark bulunmazken akrabalığın derecesi açısından anlamlı fark bulunmuştur. Çocukların birinci dereceden olmayan akrabalara kıyasla tükenmişlikten daha fazla etkilendiklerini, eş ve çocuklar arasında tükenmişlik açısından anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Çalışmada kız çocukları birinci derecede olmayan akrabalarla karşılaştırıldığında kız çocuklarının tükenmişliği daha fazla yaşadıkları tespit edilmiştir.

Yılmazlıkla ilgili yapılan en kapsamlı boylamsal araştırmalardan biri Werner(148) tarafından yürütülmüştür. 1955'de başlanan ve Kauai adasında 698 bebeğin incelendiği araştırma yaklaşık 40 yıl sürmüştür. Araştırmada yer alan 698 bebeğin yaklaşık yarısı yoksulluk içinde büyümüş, 1/6'sı zihinsel engelli tanısı almış , 2/3'ü hayatlarının ilk on yıllık periyodunda öğrenme güçlüğü yaşamışlardır. Araştırmacılar çocukların yalnızca üçte birinin herhangi bir sorunla karşılaşmadan büyüdüklerini tespit etmişlerdir. Bu çocuklara "yılmaz" çocuklar adı verilmiştir. Yılmaz çocukları diğerlerinden farklı ayıran özellikleri belirlemek için araştırmacılar yılmaz çocukların kişisel özelliklerini, aile yapılarını ve dışçevreyi ele almışlardır. Sonuç olarak bu çocukların diğer yaşlılarına göre daha bağımsız, daha fazla empati kurma yeteneği olan, görev sorumluluğu duyan ve meraklı, yaşlılarıyla daha iyi ilişkiler kurabilen ve sorunlarla baş edebilmek için etkili çözüm yollarını bulabilen ve bunları kullanabilen bireyler oldukları saptanmıştır (69).

3. GEREÇ ve YÖNTEM

İşitme engelli ve engelli olmayan çocuklara sahip ailelerde sosyal destek algısı, tükenme ve yılmazlık düzeylerinin karşılaştırılması incelenmesi amacı ile yapılan araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın evrenine ve örnekleme ait özelliklere, veri toplama araçlarına, veri toplama işlemine ve elde edilen verilerin istatistiksel yöntemler kullanılarak yapılan analizlerine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, işitme engelli olan ve olmayan 5-17 yaş aralığındaki çocuklara sahip ebeveynlerin sosyal destek, yılmazlık ve tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla betimsel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini Samsun, Trabzon, Ordu ve Rize il merkezlerinde bulunan Özel Eğitim Kurumlarına ve İşitme Engelliler İlköğretim Okulları veya Liselerine devam eden 5-17 yaş arası işitme engelli çocukların anne-babaları ile Ankara ilinde devlet okullarına devam eden 5-17 yaş arası normal gelişim gösteren çocuklara sahip anne-babalar oluşturmaktadır.

3.3. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın örneklemini; Samsun il merkezinde bulunan bir Özel Eğitim Kurumuna devam eden 35, Rize il merkezinde bulunan bir Özel Eğitim Kurumuna devam eden 35, Trabzon il merkezinde bulunan bir İşitme Engelliler Okuluna devam eden 51 ve Ordu il merkezinde bulunan bir Özel Eğitim Kurumuna devam eden 35 olmak üzere toplam 156 işitme kayıplı çocuk ebeveyni ile Ankara il merkezinde bulunan çeşitli ilkokul,

ortaokul ve liselere devam eden takvim yaşı 5-17 olan 159 işitme kaybı olmayan çocuk ebeveyni olmak üzere toplam 315 anne-baba oluşturmaktadır.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturmak için araştırmaya katılmayı kabul eden ailelere Kişisel Bilgi Formu, Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği (YASDÖ), Aile Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) ve Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ) uygulanmıştır.

3.3.1. Örneklemin Demografik Özellikleri

Tablo 3.1. Örnekleme İlişkin Demografik Özellikler

Değişkenler		İşitme Engelli Çocuğa Sahip Olan		Normal Çocuğa Sahip Olan		Toplam	
		N	%	n	%	n	%
Ebeveyn Cinsiyeti	Kadın	101	32,06	74	23,49	175	55,55
	Erkek	55	17,46	85	26,98	140	44,44
Yaşam Yeri	Köy-Kasaba	67	21,26	43	13,65	110	34,92
	Şehir	89	28,25	116	36,82	205	65,07
Çalışma Durumu	Çalışıyor	77	24,44	110	34,92	187	59,36
	Çalışmıyor	79	25,07	49	15,55	128	40,63
Gelir Düzeyi	Düşük	69	21,90	22	6,98	91	28,88
	Orta	57	18,09	61	19,36	118	37,46
	Yüksek	30	9,52	76	24,12	106	33,65
Eğitim Düzeyi	İlkokul-ortaokul	75	23,80	37	11,74	112	35,55
	Lise	64	20,31	67	21,26	131	41,58
	Üniversite	17	5,39	55	17,46	72	22,85
Toplam		156	49,52	159	50,47	315	100

Tablo 3.1' de ebeveynlerin cinsiyet, yaşam yeri, çalışma durumu, gelir düzeyi ve eğitim düzeylerine göre dağılımı görülmektedir. Tabloya göre, işitme engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin %32,06'sı kadın, %17,46'sı erkek, normal çocuğa sahip olan ebeveynlerin ise %23,49'u kadın, %26,98'i erkektir. İşitme engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin %21,26'sı köy-kasabalarda, %28,25'i şehirlerde yaşarken, normal çocuğa sahip olan ebeveynlerin %13,65'i kasaba-köylerde, %36,82'si şehirlerde yaşamaktadır. İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin %24,44'ü çalışırken, %25,07'si çalışmamaktadır. Normal çocuğa sahip olan ailelerin ise %34,92'si çalışırken, %15,55'i çalışmamaktadır. İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin %21,90'ı düşük, %18,09'u orta ve %9,52'si yüksek gelir düzeyinde iken normal çocuğa sahip ebeveynlerin %6,98'i düşük, %19,36'sı orta ve %24,12'si yüksek gelir düzeyindedir. İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin %23,80'i ilkokul-ortaokul, %20,31'i lise ve %5,39'u üniversite mezunu iken normal çocuğa sahip olan ebeveynlerin %11,74'ü ilkokul-ortaokul, %21,26'sı lise, %17,46'sı üniversite mezunudur.

Tablo 3.2. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ailelere İlişkin Demografik Özellikler

Değişkenler		n	%
İşitme Engelli Çocuğun Cinsiyeti	Kız	74	47,43
	Erkek	82	52,56
İşitme Engelli Çocuğun Doğum Sırası	İlk Çocuk	50	32,05
	İkinci Çocuk	106	67,94
İşitme Engelli Çocuğun Bakımına Yardımcı Olan Kişi	Kendisi	38	24,35
	Eşi	75	48,07
	Anne-Babası	36	23,07
	Bakıcı/kreş	7	4,48
Toplam		156	100

Tablo 3.2'de işitme engelli çocukların cinsiyet, doğum sırası, bakımında yardımcı olan kişilere ilişkin değerlerin dağılımı görülmektedir. Tabloya göre, işitme engelli çocukların %47,43'ü kız, %52,56'sı erkektir. İşitme engelli çocukların %32,05'i ilk çocuk, %67,94'ü ikinci veya daha

sonraki çocuktur. İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin %24,35'i çocuğunu tek başına, %48,07'si eşinin yardımıyla, %23,07'si anne-baba yardımıyla ve %4,48'i bakıcı-kreş yardımı alarak çocuklarını büyütmişlerdir.

3.4. Veri Toplama Araçları

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya alınan ebeveynin cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, çalışma durumu, aylık geliri, sahip olduğu çocuk sayısı, yaşadığı yer, çocuğunu büyütürken ebeveyne yardımcı olan kişinin varlığı; çocuğun yaşı, çocuğun cinsiyeti ve çocuğun ailedeki sırasına ilişkin sorulardan oluşmaktadır.

3.4.2. Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği (YASDÖ)

Kaner(72) tarafından geliştirilen Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği (YASDÖ) yetersizliği olan çocuğa ya da çocuklara sahip anne-babaların, sosyal destek algılarını değerlendiren bir ölçektir. YASDÖ; Sosyal Birliktelik Desteği, Bilgi Desteği, Duygusal Destek, Bakım Desteği olmak üzere 4 alt ölçekten oluşmaktadır. YASDÖ' nün maddeleri, desteklere sahip olma dereceleri ve mevcut desteklerden ne derece memnun oldukları olmak üzere iki ayrı şekilde puanlanmaktadır.

YASDÖ ebeveynlerin sosyal desteğe sahip olup olmadıklarını belirlemeye yönelik olarak düzenlenen "hiç yok", "nadiren var", "bazen var", "her zaman var" seçenekleri ile anne babaların sosyal destekten memnuniyetlerini (ASDMD) ölçmek üzere düzenlenen "hiç memnun değilim", "biraz memnunum", "memnunum", "çok memnunum" şeklinde seçenekleri bulunan 31 maddeden oluşmaktadır. YASDÖ-ASDD için alfa katsayıları 0,83-0,95, YASDÖ-ASDMD için 0,85-0,96 olarak bulunmuştur. Spearman-Brown iki yarı güvenirlik katsayıları YASDÖ-ASDMD için 0,86-0,92 ve YASDÖ-ASDMD için 0,84-0,96 olarak belirlenmiştir.

3.4.3.Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ)

Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ) tükenmişlik kavramına yeni bir boyut kazandırmış ve ilgili teorik ve deneysel araştırmalara dayanarak Maslach ve Jackson (92) tarafından geliştirilmiştir.

MTÖ'nin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları toplam için 0,80, DT,D ve KB için sırasıyla 0,90, 0,81 ve 0,79 olarak bulunmuştur (n=1316).

MTÖ, Ergin (44) tarafından ilk kez Türkçe 'ye çevrilmiştir. Ölçek, ön çalışmada elde edilen geri bildirimlere göre önce 7'li, ardından 5'li likert tipi haline getirilmiştir. MTÖ duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı olmak üzere üç alt ölçekten oluşmaktadır. Duygusal tükenme ve Duyarsızlaşma alt ölçekleri için Her zaman= 4 puan, Çoğu zaman=3 puan, Bazen= 2 puan, Çok nadir=1 puan, Hiçbir zaman=0 puan olarak puanlanmaktadır. Kişisel başarı alt ölçeğinde ise puanlama DT ve D'nin tersi yönünde yapılmaktadır. Ergin (44) MTÖ'nin Cronbach alfa katsayılarının DT için 0,83, D için 0,72, KB için 0,65 olduğunu bulmuştur.

Duygun da (39), Ergin'in çevirisini ölçekte yer alan “ işim gereği karşılaştığım insanlar”, “iş” gibi ifadeleri “çocuğum”, “çocuğumun bakımı” şeklinde değiştirerek kullanmıştır. Yapılan değişikliklerden sonra ölçek, zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocuk annesine uygulanarak geçerlik-güvenirlik çalışmaları sağlanmıştır.

Duygun ve Sezgin (40) Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin zihinsel engelli çocuğa sahip olan ve olmayan annelerinden oluşan örnekleme için yaptıkları çalışmada yer alan 2 faktörü incelediklerine bunların duygusal tükenmişlik ve kişisel başarı alt boyutları olduğu belirlenmiş, duyarsızlaşma alt ölçeğindeki maddelerin duygusal tükenmişlik faktörü altına girdiği görülmüştür. Ölçeğin Türkçe formunda, özgün formun kişisel başarı alt ölçeğinde yer alan maddelerinin tümünün var olduğu görülmüştür. Böylece, duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma alt boyutunun birleşmesiyle oluşan faktöre

duygusal tükenmişlik adı verilirken, diğer faktör kişisel başarı olarak kalmıştır. Cronbach alfa değerleri DT ve KB alt ölçeklerinin her ikisi için 0,80 olarak bulunmuştur.

3.4.4. Aile Yılmazlık Ölçeği

Aile yılmazlık ölçeğinin geliştirilmesinde Kaner ve Bayraklı'nın (75) anne yılmazlık ölçeği ve Gürkan'ın (56) yılmazlık ölçeğinin büyük bir desteği olmuştur. Bu iki ölçeğin bazı maddeleri aynen alınırken bazı maddelerinde ifadeler değiştirilerek yeni ölçeğe eklenmiştir. Farklı olarak ölçeğe yeni ifadeler de yazılmıştır.

Aile yılmazlık ölçeği özel gereksinimi olan ve olmayan çocukların anne-babaların yılmazlık düzeylerini belirlemek üzere uygulanmaktadır. Ölçek, 34 madde ve mücadelecilik, öz yetkinlik, yaşama bağlılık, kendini kontrol olmak üzere 4 alt ölçekten oluşmaktadır.

Ölçeğin puanlaması beni çok iyi tanımlıyor=5 puan, beni iyi tanımlıyor=4 puan, beni orta düzeyde tanımlıyor=3 puan, beni biraz tanımlıyor=2 puan, beni hiç tanımlamıyor=1 puan şeklindedir. AYÖ'nin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları mücadelecilik alt ölçeği için 0,91, öz yetkinlik için 0,87, yaşama bağlılık için 0,82 ve kendini kontrol için 0,54 olarak bulunmuştur. Toplamı için bulunan değer ise 0,94'dür.

AYÖ'nin Spearman-Brown iki yarı güvenirlik katsayıları mücadelecilik alt ölçeği için 0,87, öz yetkinlik için 0,86, yaşama bağlılık için 0,83 ve kendini kontrol için 0,36 olarak bulunmuştur. Toplamı için bulunan değer ise 0,85'dir.

3.5. Veri Toplama İşlemi

Ankara, Samsun, Ordu, Rize, Trabzon illerinde yaşayan işitme engeli olan ve işitme engeli olmayan takvim yaşı 5-17 olan çocuklara sahip ebeveynler çalışma konusunda bilgilendirilmiştir. Uygulama sırasında

çalışmaya katılmayı kabul eden ve çalışma grubunu oluşturan çocukların ailelerine ilk olarak Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan alınan Etik kurul onay formu gösterilerek ailelere sırasıyla Kişisel Bilgi Formu, YASDÖ, AYÖ ve MTÖ ölçekleri uygulanmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Ölçeklerdeki veriler SPSS/WINDOWS 20.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiş yapılan istatistiksel analizler aşağıda verilmiştir. Veriler homojenlik sınaması için Kolmogorov-Smirnov testi ve SPSS Explorer ile ön analizlerden geçirilmiştir. Hatalı yada dağılım açısından sorun oluşturan 12 veri seti araştırmadan çıkartılmıştır.

1. Örneklem grubunu oluşturan ebeveynlerin kendilerine ve çocuklarına ilişkin demografik özelliklerinin (çocuğun engelli olup olmaması, çocuğun cinsiyeti, ebeveyn cinsiyeti, yaşam yeri, çalışma durumu, engelli çocuğun doğum sırası, gelir düzeyi, eğitim düzeyi, yardımcı kişi varlığı) sayı ve yüzde dağılımları çıkarılmış, daha sonra ölçeğin toplam puanları için aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri,

2. Karşılaştırma analizi yapabilmek için yeterli dağılımın ve hücreye düşen rassal kişi sayısının $n < 30$ olduğu durumlarda anlamlı grup birleştirmeleri yapılmıştır. Örneklem grubunu oluşturan ebeveynlerin Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeğinden, Aile Yılmazlık Ölçeğinden, Maslach Tükenmişlik Ölçeğinden ve alt boyutlarından aldıkları puanların çocuğun engelli olup olmaması, çocuğun cinsiyeti, ebeveyn cinsiyeti, yaşam yeri, çalışma durumu, engelli çocuğun doğum sırası değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için bağımsız grup t testi ya da alt testlerden alınan aritmetik ortalama üzerinden ,

3. Örneklem grubunu oluşturan ebeveynlerin Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği, Aile Yılmazlık Ölçeği, Maslach Tükenmişlik Ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları puanların ebeveynlerin gelir düzeyi, eğitim düzeyi

ve yardımcı kişi varlığı değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA), tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda gruplar arasında fark olduğunda, bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu (farklılığın kaynağı) tespit etmek üzere Post-Hoc testi, işlem öncesinde $\mu_1 = \mu_2 = \mu_3$ için planlı olmayan karşılaştırma öncesi homojenlik sınaması için hipotez hatalarını giderecek homojenlik hesaplamaları,

4. İşitme engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip ebeveynlerden elde edilen veriler arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmek amacıyla sürekli değişkenler arasında pearson momentler çarpımı korelasyon analizi yapılmıştır.

4.BULGULAR

Tablo 4. 1. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Karşılaştırılması

	Engel durumu	N	Ortalama	Standart sapma	T	p
Sosyal Birliktelik Desteği	Normal	159	3,12	,55	6,88	,000**
	Engelli	156	2,65	,66		
Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti	Normal	159	3,08	,59	6,74	,000**
	Engelli	156	2,60	,64		
Bilgi Desteği	Normal	159	3,07	,77	1,86	,049*
	Engelli	156	2,91	,76		
Bilgi Desteği Memnuniyeti	Normal	159	3,02	,76	1,43	,154
	Engelli	156	2,90	,77		
Duygusal Destek	Normal	159	3,42	,55	5,04	,000**
	Engelli	156	3,07	,65		
Duygusal Destek Memnuniyeti	Normal	159	3,29	,58	4,49	,000**
	Engelli	156	2,98	,64		
Bakım Desteği	Normal	159	3,34	,69	3,39	,001**
	Engelli	156	2,96	1,22		
Bakım Desteği Memnuniyeti	Normal	159	3,26	,72	3,05	,002*
	Engelli	156	2,93	1,15		

*p<,05, ** p<,001

Tablo 4.1'de görüldüğü üzere işitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=6,88$, $p<,001$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (normal)=3,12 ile \bar{X} (engelli)=2,65 olduğundan normal çocuğa sahip ailelerin Sosyal Birliktelik Desteğinden aldıkları puanların daha yüksek olduğu görülmektedir.

İşitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=6,74$, $p<,001$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan

ortalamları \bar{X} (normal)=3,08 ile \bar{X} (engelli)=2,60 olduğundan normal çocuğa sahip ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyetinden aldıkları puanların daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ailelerin Bilgi Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,86$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (normal)=3,07 ile \bar{X} (engelli)=2,91 olduğundan normal çocuğa sahip ailelerin Bilgi Desteği puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

İşitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ailelerin Bilgi Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,43$, $p>,05$ olduğundan anlamlı düzeyde bir fark görülmemiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ailelerin Duygusal Destek puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=5,04$, $p<,001$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (normal)=3,42 ile \bar{X} (engelli)=3,07 olduğundan normal çocuğa sahip ailelerin Duygusal Destek puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

İşitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ailelerin Duygusal Destek Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=4,49$, $p<,001$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (normal)=3,29 ile \bar{X} (engelli)=2,98 olduğundan normal çocuğa sahip ailelerin Duygusal Destek Memnuniyeti puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ailelerin Bakım Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=3,39$, $p<,001$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (normal)=3,34 ile \bar{X} (engelli)=2,96 olduğundan normal çocuğa sahip ailelerin Bakım Desteği puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

İşitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ailelerin Bakım Desteği Memnuniyetipuanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=3,05$ $p<,01$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (normal)=3,26 ile \bar{X} (engelli)=2,93 olduğundan normal çocuğa sahip ailelerin Bakım Desteği puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. 2. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Çocuk Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması

	Çocuk cinsiyeti	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Sosyal Birliktelik Desteği	Erkek	74	2,68	,59	,609	,543
	Kız	82	2,62	,71		
Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti	Erkek	74	2,65	,58	,863	,390
	Kız	82	2,56	,70		
Bilgi Desteği	Erkek	74	2,97	,64	,969	,334
	Kız	82	2,85	,86		
Bilgi Desteği Memnuniyeti	Erkek	74	3,01	,65	1,70	,091
	Kız	82	2,80	,85		
Duygusal Destek	Erkek	74	3,12	,55	,792	,430
	Kız	82	3,03	,73		
Duygusal Destek Memnuniyeti	Erkek	74	3,01	,55	,630	,529
	Kız	82	2,95	,72		
Bakım Desteği	Erkek	74	2,93	,81	-,328	,743
	Kız	82	2,99	1,50		
Bakım Desteği Memnuniyeti	Erkek	74	3,06	1,41	1,27	,205
	Kız	82	2,82	,83		

Tablo 4.2'de görüldüğü üzere işitme engelli erkek çocuğa sahip olan aileler ile işitme engelli kız çocuğa sahip olan ailelerin Sosyal Birliktelik

Desteğipuanlarındakifarklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,609$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

İşitme engelli erkek çocuğa sahip olan aileler ile işitme engelli kız çocuğa sahip olan ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyetipuanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,863$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

İşitme engelli erkek çocuğa sahip olan aileler ile işitme engelli kız çocuğa sahip olan ailelerin Bilgi Desteğipuanlarındakifarklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,969$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

İşitme engelli erkek çocuğa sahip olan aileler ile işitme engelli kız çocuğa sahip olan ailelerin Bilgi Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,70$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

İşitme engelli erkek çocuğa sahip olan aileler ile işitme engelli kız çocuğa sahip olan ailelerin Duygusal Destek puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,792$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

İşitme engelli erkek çocuğa sahip olan aileler ile işitme engelli kız çocuğa sahip olan ailelerin Duygusal Destek Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,630$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark gözlenmemiştir.

İşitme engelli erkek çocuğa sahip olan aileler ile işitme engelli kız çocuğa sahip olan ailelerin Bakım Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t= -,328$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

İşitme engelli erkek çocuğa sahip olan aileler ile işitme engelli kız çocuğa sahip olan ailelerin Bakım Desteği Memnuniyet puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,27$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

Tablo 4.3. Sosyal Destek Puanlarının Normal Çocuğa Sahip Ebeveyn Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması

	Ebeveyn cinsiyeti	N	Ortalama	Standart sapma	t	P
Sosyal Birliktelik Desteği	Kadın	74	3,12	,58	-,156	,877
	Erkek	85	3,13	,53		
Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti	Kadın	74	3,08	,57	,118	,906
	Erkek	85	3,07	,61		
Bilgi Desteği	Kadın	74	3,11	,76	,543	,588
	Erkek	85	3,04	,79		
Bilgi Desteği Memnuniyeti	Kadın	74	3,09	,73	1,010	,314
	Erkek	85	2,97	,78		
Duygusal Destek	Kadın	74	3,48	,55	1,425	,156
	Erkek	85	3,36	,55		
Duygusal Destek Memnuniyeti	Kadın	74	3,38	,54	1,851	,065
	Erkek	85	3,21	,60		
Bakım Desteği	Kadın	74	3,22	,74	-2,100	,037*
	Erkek	85	3,45	,63		
Bakım Desteği Memnuniyeti	Kadın	74	3,17	,75	-1,442	,151
	Erkek	85	3,34	,69		

* $p<,05$

Tablo 4.3'de görüldüğü üzere normal çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin Sosyal Birliktelik Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,156$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

Normal çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,118$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

Normal çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin Bilgi Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,543$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Normal çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin Bilgi Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,010$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Normal çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin Duygusal Destek puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,425$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Normal çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin Duygusal Destek Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t= 1,861$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Normal çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin Bakım Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t= -2,100$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. \bar{X} (erkek)=3,45 ve \bar{X} (kadın)=3,22 olduğundan erkeklerin puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Normal çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin Bakım Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-1,442$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 4. 4.Sosyal Destek Puanlarının İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveyn Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması

	Ebeveyn cinsiyeti	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Sosyal Birliktelik Desteği	Kadın	101	2,67	,69	,445	,657
	Erkek	55	2,62	,59		
Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti	Kadın	101	2,62	,69	,325	,746
	Erkek	55	2,58	,55		
Bilgi Desteği	Kadın	101	2,98	,78	1,572	,118
	Erkek	55	2,78	,73		
Bilgi Desteği Memnuniyeti	Kadın	101	2,92	,79	,469	,640
	Erkek	55	2,86	,73		
Duygusal Destek	Kadın	101	3,08	,69	,197	,844
	Erkek	55	3,06	,59		
Duygusal Destek Memnuniyeti	Kadın	101	2,98	,69	,104	,917
	Erkek	55	2,97	,54		
Bakım Desteği	Kadın	101	2,91	1,41	-,732	,465
	Erkek	55	3,06	,75		
Bakım Desteği Memnuniyeti	Kadın	101	2,88	1,32	-,791	,430
	Erkek	55	3,03	,73		

Tablo 4.4'de görüldüğü üzere işitme engelli çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin Sosyal Birliktelik Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,445$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,325$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin Bilgi Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,572$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin Bilgi Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,469$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin Duyusal Destek puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,197$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin Duyusal Destek Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,104$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır..

İşitme engelli çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin Bakım Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t= -,732$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin Bakım Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,791$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

Tablo 4. 5. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Yaşadıkları Yere Göre Karşılaştırılması

	Yaşam yeri	N	Ortalama	Standart sapma	t	p																																																																										
Sosyal Birliktelik Desteği	Kasaba-Köy	43	3,01	,58	-1,572	,118																																																																										
	Şehir	116	3,16	,54			Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	2,98	,70	-1,252	,213	Şehir	116	3,11	,54	Bilgi Desteği	Kasaba-Köy	43	2,88	,75	-1,890	,049*	Şehir	116	3,14	,77	Bilgi Desteği Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	2,79	,74	-2,407	,017*	Şehir	116	3,11	,75	Duygusal Destek	Kasaba-Köy	43	3,24	,62	-2,475	,014**	Şehir	116	3,48	,51	Duygusal Destek Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	3,07	,66	-2,960	,004**	Şehir	116	3,37	,52	Bakım Desteği	Kasaba-Köy	43	3,29	,75	-,543	,588	Şehir	116	3,36	,67	Bakım Desteği Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	3,15	,78	-1,173	,242	Şehir
Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	2,98	,70	-1,252	,213																																																																										
	Şehir	116	3,11	,54			Bilgi Desteği	Kasaba-Köy	43	2,88	,75	-1,890	,049*	Şehir	116	3,14	,77	Bilgi Desteği Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	2,79	,74	-2,407	,017*	Şehir	116	3,11	,75	Duygusal Destek	Kasaba-Köy	43	3,24	,62	-2,475	,014**	Şehir	116	3,48	,51	Duygusal Destek Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	3,07	,66	-2,960	,004**	Şehir	116	3,37	,52	Bakım Desteği	Kasaba-Köy	43	3,29	,75	-,543	,588	Şehir	116	3,36	,67	Bakım Desteği Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	3,15	,78	-1,173	,242	Şehir	116	3,30	,69								
Bilgi Desteği	Kasaba-Köy	43	2,88	,75	-1,890	,049*																																																																										
	Şehir	116	3,14	,77			Bilgi Desteği Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	2,79	,74	-2,407	,017*	Şehir	116	3,11	,75	Duygusal Destek	Kasaba-Köy	43	3,24	,62	-2,475	,014**	Şehir	116	3,48	,51	Duygusal Destek Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	3,07	,66	-2,960	,004**	Şehir	116	3,37	,52	Bakım Desteği	Kasaba-Köy	43	3,29	,75	-,543	,588	Şehir	116	3,36	,67	Bakım Desteği Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	3,15	,78	-1,173	,242	Şehir	116	3,30	,69																			
Bilgi Desteği Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	2,79	,74	-2,407	,017*																																																																										
	Şehir	116	3,11	,75			Duygusal Destek	Kasaba-Köy	43	3,24	,62	-2,475	,014**	Şehir	116	3,48	,51	Duygusal Destek Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	3,07	,66	-2,960	,004**	Şehir	116	3,37	,52	Bakım Desteği	Kasaba-Köy	43	3,29	,75	-,543	,588	Şehir	116	3,36	,67	Bakım Desteği Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	3,15	,78	-1,173	,242	Şehir	116	3,30	,69																														
Duygusal Destek	Kasaba-Köy	43	3,24	,62	-2,475	,014**																																																																										
	Şehir	116	3,48	,51			Duygusal Destek Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	3,07	,66	-2,960	,004**	Şehir	116	3,37	,52	Bakım Desteği	Kasaba-Köy	43	3,29	,75	-,543	,588	Şehir	116	3,36	,67	Bakım Desteği Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	3,15	,78	-1,173	,242	Şehir	116	3,30	,69																																									
Duygusal Destek Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	3,07	,66	-2,960	,004**																																																																										
	Şehir	116	3,37	,52			Bakım Desteği	Kasaba-Köy	43	3,29	,75	-,543	,588	Şehir	116	3,36	,67	Bakım Desteği Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	3,15	,78	-1,173	,242	Şehir	116	3,30	,69																																																				
Bakım Desteği	Kasaba-Köy	43	3,29	,75	-,543	,588																																																																										
	Şehir	116	3,36	,67			Bakım Desteği Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	3,15	,78	-1,173	,242	Şehir	116	3,30	,69																																																															
Bakım Desteği Memnuniyeti	Kasaba-Köy	43	3,15	,78	-1,173	,242																																																																										
	Şehir	116	3,30	,69																																																																												

*p<,05, **p<,01

Tablo 4.5’de görüldüğü üzere kasaba-köy veya şehirde yaşayan normal çocuk sahibi olan ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-1,572$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan normal çocuk sahibi olan ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t= -1,252$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan normal çocuk sahibi olan ailelerin Bilgi Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t = -1,890$, $p < ,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Bu farkın \bar{X} (şehir)=3,14 ile \bar{X} (kasaba-köy)=2,88 olduğundan şehirde yaşayan ailelerin Bilgi Desteği puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan normal çocuk sahibi olan ailelerin Bilgi Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t = -2,407$, $p < ,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Bu farkın \bar{X} (şehir)=3,11 ile \bar{X} (kasaba-köy)=2,79 olduğundan şehirde yaşayan ailelerin Bilgi desteği Memnuniyeti puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan normal çocuk sahibi olan ailelerin Duygusal Destek puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t = -2,475$, $p < ,01$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Bu farkın \bar{X} (şehir)=3,48 ile \bar{X} (kasaba-köy)=3,24 olduğundan şehirde yaşayan ailelerin Duygusal Destek puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan normal çocuk sahibi olan ailelerin Duygusal Destek Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t = -2,960$, $p < ,01$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Bu farkın \bar{X} (şehir)=3,37 ile \bar{X} (kasaba-köy)=3,07 olduğundan şehirde yaşayan ailelerin Duygusal Destek puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan normal çocuk sahibi olan ailelerin Bakım Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t = -,543$, $p > ,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan normal çocuk sahibi olan ailelerin Bakım Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere

gerçekleştirilen analiz sonucu $t = -1,173$, $p > ,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

Tablo 4. 6. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Yaşadıkları Yere Göre Karşılaştırılması

	Yaşam yeri	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Sosyal Birliktelik Desteği	Kasaba-Köy	67	2,68	,64	,584	,560
	Şehir	89	2,62	,67		
Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti	Kasaba-Köy	67	2,61	,67	,060	,952
	Şehir	89	2,60	,62		
Bilgi Desteği	Kasaba-Köy	67	3,10	,65	2,80	,006**
	Şehir	89	2,76	,82		
Bilgi Desteği Memnuniyeti	Kasaba-Köy	67	3,05	,74	2,153	,033*
	Şehir	89	2,79	,77		
Duygusal Destek	Kasaba-Köy	67	3,04	,67	-,481	,631
	Şehir	89	3,09	,64		
Duygusal Destek Memnuniyeti	Kasaba-Köy	67	2,94	,70	-,577	,565
	Şehir	89	3,00	,60		
Bakım Desteği	Kasaba-Köy	67	3,09	1,57	1,159	,248
	Şehir	89	2,86	,86		
Bakım Desteği Memnuniyeti	Kasaba-Köy	67	2,88	,80	-,499	,618
	Şehir	89	2,97	1,35		

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

Tablo 4.6.'da görüldüğü üzere kasaba-köy veya şehirde yaşayan işitme engelli çocuğa sahip olan ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t = ,584$, $p > ,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan işitme engelli çocuk sahibi olan ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı

görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,060$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan işitme engelli çocuk sahibi olan ailelerin Bilgi Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t= 2,80$, $p<,01$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

Puan ortalamaları \bar{X} (kasaba-köy)=3,10 ile \bar{X} (şehir)=2,76 olduğundan kasaba-köyde yaşayan ailelerin Bilgi Desteği puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan işitme engelli çocuk sahibi olan ailelerin Bilgi Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t= 2,153$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (kasaba-köy)=3,05 ile \bar{X} (şehir)=2,79 olduğundan kasaba-köyde yaşayan ailelerin Bilgi Desteği Memnuniyeti puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan işitme engelli çocuk sahibi olan ailelerin Duygusal Destek puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,481$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan işitme engelli çocuk sahibi olan ailelerin Duygusal Destek Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,577$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan işitme engelli çocuk sahibi olan ailelerin Bakım Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t= 1,159$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan işitme engelli çocuk sahibi olan ailelerin Bakım Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,499$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 4. 7. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması

	Çalışma durumu	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Sosyal Birliktelik Desteği	Çalışıyor	110	3,19	,53	2,230	,027*
	Çalışmıyor	49	2,98	,58		
Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti	Çalışıyor	110	3,11	,60	1,140	,256
	Çalışmıyor	49	3,00	,57		
Bilgi Desteği	Çalışıyor	110	3,13	,75	1,437	,153
	Çalışmıyor	49	2,94	,82		
Bilgi Desteği Memnuniyeti	Çalışıyor	110	3,03	,75	,249	,804
	Çalışmıyor	49	3,00	,78		
Duygusal Destek	Çalışıyor	110	3,45	,54	1,117	,266
	Çalışmıyor	49	3,34	,58		
Duygusal Destek Memnuniyeti	Çalışıyor	110	3,29	,59	-,101	,920
	Çalışmıyor	49	3,20	,56		
Bakım Desteği	Çalışıyor	110	3,45	,63	3,023	,003**
	Çalışmıyor	49	3,10	,76		
Bakım Desteği Memnuniyeti	Çalışıyor	110	3,32	,69	1,636	,104
	Çalışmıyor	49	3,12	,77		

* $p<,05$, ** $p<,01$

Tablo 4.7’de görüldüğü üzere normal çocuğa sahip olan çalışan ebeveynler ile çalışmayan ebeveynlerin Sosyal Birliktelik Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=2,230$, $p>,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (çalışıyor)=3,19 ile \bar{X} (çalışmıyor)=2,98 olduğundan çalışan ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Normal çocuğa sahip olan çalışan ebeveynler ile çalışmayan ebeveynlerin Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,140$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

Normal çocuğa sahip olan çalışan ebeveynler ile çalışmayan ebeveynlerin Bilgi Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,437$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Normal çocuğa sahip olan çalışan ebeveynler ile çalışmayan ebeveynlerin Bilgi Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,249$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Normal çocuğa sahip olan çalışan ebeveynler ile çalışmayan ebeveynlerin Duygusal Destek puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,117$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Normal çocuğa sahip olan çalışan ebeveynler ile çalışmayan ebeveynlerin Duygusal Destek Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,101$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

Normal çocuğa sahip olan çalışan ebeveynler ile çalışmayan ebeveynlerin Bakım Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=3,023$, $p<,01$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (alışıyor)=3,45 ile \bar{X} (alışmıyor)=3,10 olduğundan çalışan ailelerin Bakım Desteği puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Normal çocuğa sahip olan çalışan ebeveynler ile çalışmayan ebeveynlerin Bakım Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,636$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 4. 8. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması

	Çalışma durumu	N	Ortalama	Standart sapma	t	P
Sosyal Birliktelik Desteği	Çalışıyor	77	2,67	,65	,351	,726
	Çalışmıyor	79	2,63	,67		
Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti	Çalışıyor	77	2,59	,61	-,232	,817
	Çalışmıyor	79	2,62	,67		
Bilgi Desteği	Çalışıyor	77	2,83	,71	-1,270	,206
	Çalışmıyor	79	2,98	,82		
Bilgi Desteği Memnuniyeti	Çalışıyor	77	2,84	,69	-,920	,359
	Çalışmıyor	79	2,96	,83		
Duygusal Destek	Çalışıyor	77	3,09	,66	,368	,713
	Çalışmıyor	79	3,05	,65		
Duygusal Destek Memnuniyeti	Çalışıyor	77	2,95	,62	-,435	,664
	Çalışmıyor	79	3,00	,66		
Bakım Desteği	Çalışıyor	77	3,03	,80	,731	,466
	Çalışmıyor	79	2,89	1,52		
Bakım Desteği Memnuniyeti	Çalışıyor	77	2,99	,72	,634	,527
	Çalışmıyor	79	2,87	1,45		

Tablo 4.8'de görüldüğü üzere işitme engelli çocuğa sahip olan çalışan ebeveynler ile çalışmayan ebeveynlerin Sosyal Birliktelik Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,351$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip olan çalışan ebeveynler ile çalışmayan ebeveynlerin Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,232$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

İşitme engelli çocuğa sahip olan çalışan ebeveynler ile çalışmayan ebeveynlerin Bilgi Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-1,270$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip olan çalışan ebeveynler ile çalışmayan ebeveynlerin Bilgi Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere

gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,920$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip olan çalışan ebeveynler ile çalışmayan ebeveynlerin Duygusal Destek puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,368$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

İşitme engelli çocuğa sahip olan çalışan ebeveynler ile çalışmayan ebeveynlerin Duygusal Destek Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,435$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip olan çalışan ebeveynler ile çalışmayan ebeveynlerin Bakım Desteği puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,731$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

İşitme engelli çocuğa sahip olan çalışan ebeveynler ile çalışmayan ebeveynlerin Bakım Desteği Memnuniyeti puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,634$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

Tablo 4. 9. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Engelli Çocuğun Doğum Sırasına Göre Karşılaştırılması

	Kardeş Sırası	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Sosyal Birliktelik Desteği	İlk çocuk	50	2,71	,58	,780	,437
	Sonraki çocuk	106	2,62	,69		
Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti	İlk çocuk	50	2,66	,56	,764	,446
	Sonraki çocuk	106	2,58	,68		
Bilgi Desteği	İlk çocuk	50	2,96	,64	,567	,572
	Sonraki çocuk	106	2,88	,82		
Bilgi Desteği Memnuniyeti	İlk çocuk	50	2,95	,66	,526	,600.
	Sonraki çocuk	106	2,88	,81		
Duygusal Destek	İlk çocuk	50	3,12	,52	,551	,582
	Sonraki çocuk	106	3,05	,71		
Duygusal Destek Memnuniyeti	İlk çocuk	50	3,01	,49	,397	,692
	Sonraki çocuk	106	2,96	,70		
Bakım Desteği	İlk çocuk	50	2,92	,77	-,289	,773
	Sonraki çocuk	106	2,98	1,38		
Bakım Desteği Memnuniyeti	İlk çocuk	50	2,88	,71	-,390	,697
	Sonraki çocuk	106	2,96	1,30		

Tablo 4.9'da görüldüğü üzere işitme engelli çocuğun ilk çocuk ya da sonraki çocuk olma durumu ile Sosyal Birliktelik Desteği puanları arasındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,780$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

İşitme engelli çocuğun ilk çocuk ya da sonraki çocuk olma durumu ile Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti puanları arasındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,764$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

İşitme engelli çocuğun ilk çocuk ya da sonraki çocuk olma durumu ile Bilgi Desteği puanları arasındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,567$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

İşitme engelli çocuğun ilk çocuk ya da sonraki çocuk olma durumu ile Bilgi Desteği Memnuniyeti puanları arasındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,526$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

İşitme engelli çocuğun ilk çocuk ya da sonraki çocuk olma durumu ile Duyusal Destek puanları arasındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,551$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

İşitme engelli çocuğun ilk çocuk ya da sonraki çocuk olma durumu ile Duyusal Destek Memnuniyeti puanları arasındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,397$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

İşitme engelli çocuğun ilk çocuk ya da sonraki çocuk olma durumu ile Bakım Desteği puanları arasındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,289$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

İşitme engelli çocuğun ilk çocuk ya da sonraki çocuk olma durumu ile Bakım Desteği Memnuniyeti puanları arasındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,390$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

Tablo 4. 10. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kt	Sd	Ko	F	p
Sosyal Birliktelik Desteği	Gruplar Arası	2,092	2	1,046	2,439	,091
	Gruplar İçi	65,616	153	,429		
	Toplam	67,708	155			
Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti	Gruplar Arası	3,009	2	1,505	3,721	,026*
	Gruplar İçi	61,870	153	,404		
	Toplam	64,879	155			
Bilgi Desteği	Gruplar Arası	,249	2	,124	,208	,813
	Gruplar İçi	91,499	153	,598		
	Toplam	91,747	155			
Bilgi Desteği Memnuniyeti	Gruplar Arası	,308	2	,154	,257	,773
	Gruplar İçi	91,646	153	,599		
	Toplam	91,954	155			
Duygusal Destek	Gruplar Arası	1,251	2	,625	1,458	,236
	Gruplar İçi	65,604	153	,429		
	Toplam	66,854	155			
Duygusal Destek Memnuniyeti	Gruplar Arası	1,449	2	,725	1,740	,179
	Gruplar İçi	63,721	153	,416		
	Toplam	65.170	155			
Bakım Desteği	Gruplar Arası	2,309	2	1,155	,769	,465
	Gruplar İçi	229,701	153	1,501		
	Toplam	232,011	155			
Bakım Desteği Memnuniyeti	Gruplar Arası	,964	2	,482	,361	,698
	Gruplar İçi	204,364	153	1,336		
	Toplam	205,328	155			

*p<,05

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği ile gelir düzeyi arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizde Sosyal Birliktelik Desteği için $F(2/153) = 2,439$, $p >,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Karşılaştırma sonrası farkın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak amacıyla planlı olmayan ranj testi Bonferroni ile yapılan karşılaştırmada Tablo 4.10'da gösterilen Bonferroni ranj testi sonuçları düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde durumunun işitme

engelli çocuğa sahip ebeveynlerin Sosyal Birliktelik Desteği puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı gör÷lmektedir.

Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti için $F(2/153)=3,721$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda puan ortalamaları \bar{X} (yüksek)=2,84 ile \bar{X} (orta)=2,54 olduğundan gelir düzeyi yüksek ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti puanlarının yüksek olduğu gör÷lmektedir.

Bilgi Desteği için $F(2/153)=,208$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Yapılan hesaplama sonrası düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde durumunun işitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin Bilgi Desteği puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı gör÷lmektedir.

Bilgi Desteği Memnuniyeti için $F(2/153)=,257$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yapılan hesaplama sonrası düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde durumunun işitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin Bilgi Desteği Memnuniyeti puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı gör÷lmektedir.

Duygusal Destek için $F(2/153)=1,458$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde durumunun işitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin Duygusal Destek puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı yapılan hesaplama sonrası gör÷lmektedir.

Duygusal Destek Memnuniyeti için $F(2/153)=1,740$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark gör÷lmemiştir. Düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma

ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde durumunun işitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin Duygusal Destek Memnuniyeti puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı yapılan hesaplama sonrası görülmektedir.

Bakım Desteği için $F(2/153)=,769$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Yapılan hesaplama sonrası düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların Bakım Desteği puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Bakım Desteği Memnuniyeti için $F(2/153)=,361$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların Bakım Desteği Memnuniyeti puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı yapılan hesaplama sonrası görülmektedir.

Tablo 4. 11. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kt	Sd	Ko	F	p
Sosyal Birliktelik Desteği	Gruplar Arası	2,156	2	1,078	3,576	,030*
	Gruplar İçi	47,042	156	,302		
	Toplam	49,198	158			
Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti	Gruplar Arası	2,189	2	1,095	3,180	,044*
	Gruplar İçi	53,700	156	,344		
	Toplam	55,890	158			
Bilgi Desteği	Gruplar Arası	2,113	2	1,057	1,767	,174
	Gruplar İçi	93,312	156	,598		
	Toplam	95,425	158			
Bilgi Desteği Memnuniyeti	Gruplar Arası	3,494	2	1,747	3,104	,048*
	Gruplar İçi	87,813	156	,563		
	Toplam	91,307	158			
Duygusal Destek	Gruplar Arası	2,003	2	1,001	3,358	,037*
	Gruplar İçi	46,522	156	,298		
	Toplam	48,525	158			
Duygusal Destek Memnuniyeti	Gruplar Arası	2,265	2	1,132	3,467	,034*
	Gruplar İçi	50,958	156	,327		
	Toplam	53,223	158			
Bakım Desteği	Gruplar Arası	2,500	2	1,250	2,632	,075
	Gruplar İçi	74,100	156	,475		
	Toplam	76,600	158			
Bakım Desteği Memnuniyeti	Gruplar Arası	1,869	2	,935	1,808	,167
	Gruplar İçi	80,646	156	,517		
	Toplam	82,515	158			

*p<,05

Normal çocuğa sahip ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği ile gelir düzeyi arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir.

Tablo 4.11'de gösterilen Bonferroni ranj testi sonuçlarında Sosyal Birliktelik Desteği için $F(2/156) = 3,576$, $p < ,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek üzere karşılaştırma sonrası farkın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak amacıyla planlı olmayan ranj testi Bonferroni ile yapılan hesaplama sonucu puan ortalamaları \bar{X} (yüksek)=3,24 ile \bar{X} (orta)=3,00 olduğundan gelir düzeyi

yüksek ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların Sosyal Birliktelik Desteği puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti için $F(2/156)=3,180$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda puan ortalamaları \bar{X} (yüksek)=3,20 ile \bar{X} (orta)=3,03 olduğundan gelir düzeyi yüksek ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti puanlarının yüksek olduğu görülmektedir. Düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Bilgi Desteği için $F(2/156)=1,767$, $p>,05$ anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların Bilgi Desteği puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı yapılan hesaplama sonrası görülmektedir.

Bilgi Desteği Memnuniyeti için $F(2/156)=3,104$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların Bilgi Desteği Memnuniyeti puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı yapılan hesaplama sonrası görülmektedir.

Duygusal Destek için $F(2/156)=3,358$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda puan ortalamaları \bar{X} (yüksek)=3,51 ile \bar{X} (orta)=3,28 olduğundan gelir düzeyi yüksek ailelerin Duygusal Destek puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Düşük gelir

düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların Duygusal Destek puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Duygusal Destek Memnuniyeti için $F(2/156)=2,632$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Yapılan hesaplama sonrası düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların Duygusal Destek Memnuniyeti puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Bakım Desteği için $F(2/156)=2,632$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yapılan hesaplama sonrası düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların Bakım Desteği puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Bakım Desteği Memnuniyeti için $F(2/156)=1,808$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yapılan hesaplama sonrası düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların Bakım Desteği Memnuniyeti puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 4. 12. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kt	Sd	Ko	F	p
Sosyal Birliktelik Desteği	Gruplar Arası	5,661	2	2,831	10,143	,000**
	Gruplar İçi	43,537	156	,279		
	Toplam	49,198	158			
Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti	Gruplar Arası	1,806	2	,903	2,604	,077
	Gruplar İçi	54,084	156	,347		
	Toplam	55,890	158			
Bilgi Desteği	Gruplar Arası	8,848	2	4,424	7,971	,001*
	Gruplar İçi	86,577	156	,555		
	Toplam	95,425	158			
Bilgi Desteği Memnuniyeti	Gruplar Arası	4,401	2	2,200	3,950	,021*
	Gruplar İçi	86,907	156	,557		
	Toplam	91,307	158			
Duygusal Destek	Gruplar Arası	3,420	2	1,710	5,913	,003*
	Gruplar İçi	45,105	156	,289		
	Toplam	48,525	158			
Duygusal Destek Memnuniyeti	Gruplar Arası	1,555	2	,777	2,347	,099
	Gruplar İçi	51,668	156	,31		
	Toplam	53,223	158			
Bakım Desteği	Gruplar Arası	4,995	2	2,498	5,442	,005*
	Gruplar İçi	71,604	156	,459		
	Toplam	76,600	158			
Bakım Desteği Memnuniyeti	Gruplar Arası	2,203	2	1,101	2,139	,121
	Gruplar İçi	80,312	156	,515		
	Toplam	82,515	158			

**p<,001, *p<,05,

Normal çocuğa sahip ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizde Sosyal Birliktelik Desteği için $F(2/156)=10,143$, $p<.001$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu test etmek üzere eğitim düzeyleri ilkokul-ortaokul, lise ve üniversite şeklinde üç grup olarak ele alınmış ve farkın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak amacıyla bu gruplara planlı olmayan Bonferroni ranj testi uygulanmıştır. Tablo 4.12'de gösterilen Bonferroni ranj testi sonuçlarında puan ortalamaları \bar{X} (lise)=3,17 ile

\bar{X} (ilkokul-ortaokul)=2,79 olduğundan lise mezunu ebeveynlerin Sosyal Birliktelik Desteği puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

\bar{X} (üniversite)=3,29 ile \bar{X} (ilkokul-ortaokul)=2,79 olduğundan üniversite mezunu ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Lise mezunu olma ile üniversite mezunu olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların Sosyal Birliktelik Desteği puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı yapılan hesaplama sonrası görülmektedir.

Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti için $F(2/156)=2,604$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir. İlkokul-ortaokul mezunu olma ile lise mezunu olma, ilkokul-ortaokul mezunu olma ile üniversite mezunu olma ve lise mezunu olma ile üniversite mezunu olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyetleri puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı yapılan hesaplama sonrası görülmektedir.

Bilgi Desteği için $F(2/156)=7,971$, $p<,01$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (lise)=3,11 ile \bar{X} (ilkokul-ortaokul)=2,67 olduğundan lise mezunu olan ailelerin, \bar{X} (üniversite)=3,29 ile \bar{X} (ilkokul-ortaokul)=2,67 olduğundan üniversite mezunu olan ailelerin Bilgi Desteği puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Lise mezunu olma ile üniversite mezunu olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların Bilgi Desteği puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Bilgi Desteği Memnuniyeti için $F(2/156)=3,950$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. \bar{X} (üniversite)=3,16 ile \bar{X} (ilkokul-ortaokul)=2,73 olduğundan üniversite mezunu olan ailelerin Bilgi desteği Memnuniyeti puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Lise mezunu olma ile üniversite mezunu olma ve lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların Bilgi Desteği Memnuniyeti puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Duygusal Destek için $F(2/156)=5,913, p<,01$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (lise)=3,44 ile \bar{X} (ilkokul-ortaokul)=3,17 olduğundan lise ve \bar{X} (üniversite)=3,56 ile \bar{X} (ilkokul-ortaokul)=3,17 olduğundan üniversite mezunu olan ailelerin Duygusal Destek puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Lise mezunu olma ile üniversite mezunu olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların Duygusal Destek puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Duygusal Destek Memnuniyeti için $F(2/156)=2,347, p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların Duygusal Destek Memnuniyeti puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Bakım Desteği için $F(2/156)=5,442, p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (lise)=3,38 ile \bar{X} (ilkokul-ortaokul)=3,04 olduğundan lise ve \bar{X} (üniversite)=3,50 ile \bar{X} (ilkokul-ortaokul)=3,04 olduğundan üniversite mezunu olan ailelerin Bakım Desteği puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Lise mezunu olma ile üniversite mezunu olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların Bakım Desteği puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Bakım Desteği Memnuniyeti için $F(2/156)=2,139$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların Bakım Desteği Memnuniyeti puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 4. 13. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kt	Sd	Ko	F	P
Sosyal Birliktelik Desteği	Gruplar Arası	3,186	2	1,593	3,778	,068
	Gruplar İçi	64,521	153	,422		
	Toplam	67,708	155			
Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti	Gruplar Arası	2,623	2	1,312	3,224	,043*
	Gruplar İçi	62,256	153	,407		
	Toplam	64,879	155			
Bilgi Desteği	Gruplar Arası	4,977	2	2,489	4,388	,014*
	Gruplar İçi	86,770	153	,567		
	Toplam	91,747	155			
Bilgi Desteği Memnuniyeti	Gruplar Arası	3,434	2	1,717	2,996	,051
	Gruplar İçi	88,521	153	,579		
	Toplam	91,954	155			
Duygusal Destek	Gruplar Arası	4,235	2	2,117	5,173	,007**
	Gruplar İçi	62,620	153	,409		
	Toplam	66,854	155			
Duygusal Destek Memnuniyeti	Gruplar Arası	2,003	2	1,001	2,426	,092
	Gruplar İçi	63,167	153	,413		
	Toplam	65,170	155			
Bakım Desteği	Gruplar Arası	2,385	2	1,192	,795	,454
	Gruplar İçi	229,626	153	1,501		
	Toplam	232,011	155			
Bakım Desteği Memnuniyeti	Gruplar Arası	1,539	2	,770	,578	,562
	Gruplar İçi	203,789	153	1,332		
	Toplam	205,328	155			

* $p<,05$, ** $p<,01$

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Farklılığın

hangi gruplar arasında olduğunu test etmek üzere eğitim düzeyleri ilkokul-ortaokul, lise ve üniversite şeklinde grupta ele alınmış ve farkın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak amacıyla bu gruplara planlı olmayan Bonferroni ranj testi uygulanmıştır.

Tablo 4.13'de gösterilen Bonferroni ranj testi sonuçlarında Sosyal Birliktelik Desteği için $F(2/153)=3,778$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların Sosyal Birliktelik Desteği puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti için $F(2/153)=3,224$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Bilgi Desteği için $F(2/153)=4,338$, $p<,01$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Yapılan hesaplamada puan ortalamaları \bar{X} (lise)=3,10 \bar{X} (ilkokul)=2,72 olduğundan lise mezunu olan ailelerin Bilgi Desteği puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların Bilgi Desteği puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Bilgi Desteği Memnuniyeti için $F(2/153)=2,996$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu

olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların Bilgi Desteği Memnuniyeti puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Duygusal Destek için $F(2/153)= 5,173$, $p>,01$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (üniversite)= 3,42 ile \bar{X} (ilkokul-ortaokul)=2,92 olduğundan üniversite mezunu olan ailelerin Duygusal Destek puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların Duygusal Destek puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir $p>,05$.

Duygusal Destek Memnuniyeti için $F(2/153)=2,426$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların Duygusal Destek Memnuniyeti puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Bakım Desteği için $F(2/153)=,795$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların Bakım Desteği puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Bakım Desteği Memnuniyeti için $F(2/153)=,578$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun işitme engelli

çocuğa sahip anne-babaların Bakım Desteği Memnuniyeti puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 4. 14. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Puanlarının Çocuğun Bakımı İçin Yardım Alma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kt	Sd	Ko	F	p
Sosyal Birliktelik Desteği	Gruplar Arası	5,447	3	1,816	4,432	,005*
	Gruplar İçi	62,261	152	,410		
	Toplam	67,708	155			
Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti	Gruplar Arası	5,807	3	1,936	4,980	,003*
	Gruplar İçi	59,072	152	,389		
	Toplam	64,879	155			
Bilgi Desteği	Gruplar Arası	2,067	3	,689	1,168	,324
	Gruplar İçi	89,680	152	,590		
	Toplam	91,747	155			
Bilgi Desteği Memnuniyeti	Gruplar Arası	2,596	3	,865	1,472	,224
	Gruplar İçi	89,359	152	,588		
	Toplam	91,954	155			
Duygusal Destek	Gruplar Arası	2,790	3	,930	2,206	,090
	Gruplar İçi	64,065	152	,421		
	Toplam	66,854	155			
Duygusal Destek Memnuniyeti	Gruplar Arası	2,270	3	,757	1,829	,144
	Gruplar İçi	62,900	152	,414		
	Toplam	65,170	155			
Bakım Desteği	Gruplar Arası	9,026	3	3,009	2,051	,109
	Gruplar İçi	222,985	152	2,467		
	Toplam	232,011	155			
Bakım Desteği Memnuniyeti	Gruplar Arası	5,517	3	1,839	1,399	,245
	Gruplar İçi	199,811	152	1,315		
	Toplam	205,328	155			

*p<,01

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği ile yardımcı kişi varlığı arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu test etmek üzere yardımcı kişi varlığı kendim, eşim, anne-baba, bakıcı-kreş şeklinde dört grupta ele

alınmış ve farkın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak amacıyla bu gruplara planlı olmayan Bonferroni ranj testi uygulanmıştır.

Tablo 4.14'de gösterilen Bonferroni ranj testi sonuçlarında Sosyal Birliktelik Desteği için $F(3/152)=4,432$, $p<,01$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (eş yardımı)=2,70 ile \bar{X} (tek başına)=2,34 olduğundan çocuğunun eşinin yardımı ile büyüten aileler ve \bar{X} (anne-baba)=2,85 ile \bar{X} (tek başına)=2,34 olduğundan çocuğunu anne-baba yardımı ile büyüten ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çocuğunu eşinin yardımı ile büyütmeye ve anne baba yardımı ile büyütmeye, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütmeye ve bakıcı-kreş yardımı ile büyütmeye ve çocuğunu anne-baba yardımı ile büyütmeye ve bakıcı-kreş yardımı ile büyütmeye durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların Sosyal Birliktelik Desteği puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir $p>.05$.

Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti için $F(3/152)=4,980$, $p<,01$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (eş yardımı)=2,65 ile \bar{X} (tek başına)= 2,28 olduğundan çocuğunu eşinin yardımı ile büyüten ve \bar{X} (anne-baba)=2,81 ile \bar{X} (tek başına)=2,28 ile çocuğunu anne-baba yardımı ile büyüten ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocuğunu eşinin yardımı ile büyütmeye ve anne baba yardımı ile büyütmeye, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütmeye ve bakıcı-kreş yardımı ile büyütmeye ve çocuğunu anne-baba yardımı ile büyütmeye ve bakıcı-kreş yardımı ile büyütmeye durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir $p>,05$.

Bilgi Desteği için $F(3/152)=1,168$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Çocuğunu tek başına büyütme ile eşinin yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile anne-baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile anne baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme ve çocuğunu anne-baba yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların Bilgi Desteği düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Bilgi Desteği Memnuniyeti için $F(3/152)=1,472$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çocuğunu tek başına büyütme ile eşinin yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile anne-baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile anne baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme ve çocuğunu anne-baba yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların Bilgi Desteği Memnuniyeti puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Duygusal Destek için $F(3/152)=2,206$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çocuğunu tek başına büyütme ile eşinin yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile anne-baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile anne baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme ve çocuğunu anne-baba yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların Duygusal Destek puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Duygusal Destek Memnuniyeti için $F(3/152)=1,829$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Çocuğunu tek başına büyütme ile eşinin yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile

büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile anne-baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile anne baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme ve çocuğunu anne-baba yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların Duygusal Destek Memnuniyeti puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Bakım Desteği için $F(3/152)=2,051$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Çocuğunu tek başına büyütme ile eşinin yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile anne-baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile anne baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme ve çocuğunu anne-baba yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların Bakım Desteği puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Bakım Desteği Memnuniyeti için $F(3/152)=1,399$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Çocuğunu tek başına büyütme ile eşinin yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile anne-baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile anne baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme ve çocuğunu anne-baba yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların Bakım Desteği Memnuniyetipuanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 4. 15. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Karşılaştırılması

	Engel Durumu	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Mücadelecilik	Normal	159	3,83	,60	7,12	,000**
	Engelli	156	3,27	,77		
Öz yetkinlik	Normal	159	4,29	,57	3,16	,002*
	Engelli	156	4,05	,73		
Yaşama Bağlılık	Normal	159	11,68	,56	4,14	,000**
	Engelli	156	11,41	,56		
Kendini Kontrol	Normal	159	3,76	,74	3,42	,001**
	Engelli	156	3,44	,90		

**p<,001, *p<,01

Tablo 4.15’de görüldüğü üzere işitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ailelerin mücadelelilik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=7,12$, $p<,001$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (normal)=3,83 ile \bar{X} (engelli)=3,27 olduğundan normal çocuğa sahip ailelerin mücadelelilik puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

İşitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ailelerin öz yetkinlik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=3,16$, $p<,01$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (normal)=4,29 ile \bar{X} (engelli)=4,05 olduğundan normal çocuğa sahip ailelerin öz yetkinlik puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

İşitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ailelerin yaşama bağlılık puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=4,14$, $p<,001$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (normal)=11,68 ile \bar{X} (engelli)=11,41 olduğundan normal çocuğa sahip ailelerin yaşama bağlılık puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ailelerin kendini kontrol puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=3,42$, $p<,001$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır.

Puan ortalamaları \bar{X} (normal)=3,76 ile \bar{X} (engelli)=3,44 olduğundan normal çocuğa sahip ailelerin kendini kontrol puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4. 16. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Çocuk Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması

	Çocuk cinsiyeti	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Mücadelecilik	Erkek	74	3,37	,72	1,48	,140
	Kız	82	3,19	,80		
Öz yetkinlik	Erkek	74	3,96	,77	-1,50	,135
	Kız	82	4,14	,68		
Yaşama Bağlılık	Erkek	74	11,51	,54	1,93	,049*
	Kız	82	11,33	,57		
Kendini Kontrol	Erkek	74	3,42	,91	,273	,785
	Kız	82	3,46	,89		

*p<,05

Tablo 4.16'da görüldüğü üzere işitme engelli erkek çocuğa sahip ebeveynler ile işitme engelli kız çocuğa sahip ebeveynlerin mücadelecilik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,48$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

İşitme engelli erkek çocuğa sahip ebeveynler ile işitme engelli kız çocuğa sahip ebeveynlerin öz yetkinlik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-1,50$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

İşitme engelli erkek çocuğa sahip ebeveynler ile işitme engelli kız çocuğa sahip ebeveynlerin yaşama bağlılık puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,93$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (erkek)=11,51 ile \bar{X} (kız)=11,33 olduğundan erkek çocuğa sahip ebeveynlerin yaşama bağlılık puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

İşitme engelli erkek çocuğa sahip ebeveynler ile işitme engelli kız çocuğa sahip ebeveynlerin kendini kontrol puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-1,50$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

Tablo 4. 17. Yılmazlık Puanlarının Normal Çocuğa Sahip Ebeveyn Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması

	Ebeveyn Cinsiyeti	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Mücadelecilik	Kadın	74	3,91	,58	1,491	,138
	Erkek	85	3,76	,62		
Öz yetkinlik	Kadın	74	4,40	,49	2,258	,025*
	Erkek	85	4,19	,62		
Yaşama Bağlılık	Kadın	74	11,73	,51	1,006	,316
	Erkek	85	11,64	,60		
Kendini Kontrol	Kadın	74	3,88	,76	1,846	,067
	Erkek	85	3,66	,71		

* $p<,05$

Tablo 4.17’de görüldüğü üzere normal çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin mücadelecilik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,491$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

Normal çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin öz yetkinlik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=2,258$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (kadın)=4.40 ile \bar{X} (erkek)=4,19 olduğundan kadın ebeveynlerin öz yetkinlik puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Normal çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin yaşama bağlılık puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,006$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

Normal çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin kendini kontrol puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,846$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 4. 18. Yılmazlık Puanlarının İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveyn Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması

	Ebeveyn Cinsiyeti	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Mücadelecilik	Kadın	101	3,34	,79	1,352	,178
	Erkek	55	3,16	,71		
Öz yetkinlik	Kadın	101	4,16	,71	2,524	,013*
	Erkek	55	3,86	,73		
Yaşama Bağlılık	Kadın	101	11,46	,59	1,247	,214
	Erkek	55	11,34	,50		
Kendini Kontrol	Kadın	101	3,62	,89	3,331	,001**
	Erkek	55	3,13	,82		

*p<,05, **p<,001

Tablo 4.18'de görüldüğü üzere işitme engelli çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin mücadelelilik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,352$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin öz yetkinlik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=2,524$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (kadın)=4,16 ile \bar{X} (erkek)=3,86 olduğundan kadınların öz yetkinlik puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

İşitme engelli çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin yaşama bağlılık puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,247$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin kendini kontrol puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=3,331$, $p<,001$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (kadın)=3,62 ile \bar{X} (erkek)=3,13 olduğundan kadınların kendini kontrol puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4. 19. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Yaşadıkları Yere Göre Karşılaştırılması

	Yaşam yeri	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Mücadelecilik	Kasaba-Köy	43	3,61	,60	-2,877	,005*
	Şehir	116	3,91	,58		
Öz Yetkinlik	Kasaba-Köy	43	4,10	,65	-2,531	,012*
	Şehir	116	4,36	,52		
Yaşama Bağlılık	Kasaba-Köy	43	11,50	,59	-2,552	,012*
	Şehir	116	11,75	,54		
Kendini Kontrol	Kasaba-Köy	43	3,44	,75	-3,393	,001**
	Şehir	116	3,88	,70		

*p<,01, **p<,001

Tablo 4.19'da görüldüğü üzere kasaba-köy veya şehirde yaşayan normal çocuk sahibi olan ailelerin mücadelecilik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-2,877$, $p<,01$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (şehir)=3,91 ile \bar{X} (kasaba-köy)=3,61 olduğundan şehirde ailelerin mücadelecilik puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan normal çocuk sahibi olan ailelerin öz yetkinlik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-2,531$, $p<,01$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (şehir)=4,36 ile \bar{X} (kasaba-köy)=4,10 olduğundan şehirde yaşayan ailelerin öz yetkinlik puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan ailelerin yaşama bağlılık puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-2,552$, $p<,01$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (şehir)=11,75 ile \bar{X} (kasaba-köy)=11,50 olduğundan şehirde yaşayan ailelerin yaşama bağlılık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan ailelerin kendini kontrol puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-3,393$, $p<,001$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır.

Puan ortalamaları \bar{X} (şehir)=3,88 ile \bar{X} (kasaba-köy)=3,44 olduğundan şehirde yaşayan ailelerin kendini kontrol puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. 20. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Yaşadıkları Yere Göre Karşılaştırılması

	Yaşam yeri	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Mücadelecilik	Kasaba-Köy	67	3,40	,70	1,741	,084
	Şehir	89	3,18	,81		
Öz Yetkinlik	Kasaba-Köy	67	4,05	,78	,068	,946
	Şehir	89	4,06	,69		
Yaşama Bağlılık	Kasaba-Köy	67	11,51	,61	1,791	,075
	Şehir	89	11,34	,52		
Kendini Kontrol	Kasaba-Köy	67	3,50	,95	,646	,519
	Şehir	89	3,40	,86		

Tablo 4.20'de görüldüğü üzere kasaba-köy veya şehirde yaşayan işitme engelli çocuk sahibi olan ailelerin mücadelecilik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,741$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan işitme engelli çocuk sahibi olan ailelerin öz yetkinlik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,068$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan işitme engelli çocuk sahibi olan ailelerin yaşama bağlılık puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,791$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan işitme engelli çocuk sahibi olan ailelerin kendini kontrol puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,791$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

Tablo 4. 21. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması

	Çalışma durumu	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Mücadelecilik	Çalışıyor	110	3,84	,61	,158	,875
	Çalışmıyor	49	3,82	,59		
Öz Yetkinlik	Çalışıyor	110	4,25	,59	-1,305	,194
	Çalışmıyor	49	4,38	,52		
Yaşama Bağlılık	Çalışıyor	110	11,66	,58	-,552	,582
	Çalışmıyor	49	11,72	,52		
Kendini Kontrol	Çalışıyor	110	3,73	,76	-,709	,479
	Çalışmıyor	49	3,82	,70		

Tablo 4.21’de görüldüğü üzere normal çocuğa sahip olan çalışan aileler ile çalışmayan ailelerin mücadelelilik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,158$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Normal çocuğa sahip olan çalışan aileler ile çalışmayan ailelerin öz yetkinlik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-1,305$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

Normal çocuğa sahip olan çalışan aileler ile çalışmayan ailelerin yaşama bağlılık puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,552$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

Normal çocuğa sahip olan çalışan aileler ile çalışmayan ailelerin kendini kontrol puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,709$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Tablo 4. 22. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması

	Çalışma durumu	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Mücadelecilik	Çalışıyor	77	3,26	,71	-,234	,815
	Çalışmıyor	79	3,29	,82		
Öz Yetkinlik	Çalışıyor	77	3,98	,69	-1,143	,255
	Çalışmıyor	79	4,12	,76		
Yaşama Bağlılık	Çalışıyor	77	11,40	,56	-,339	,735
	Çalışmıyor	79	11,43	,57		
Kendini Kontrol	Çalışıyor	77	3,35	,82	-1,286	,200
	Çalışmıyor	79	3,54	,96		

Tablo 4.22’de görüldüğü üzere işitme engelli çocuğa sahip olan çalışan aileler ile çalışmayan ailelerin mücadelelilik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,234$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip olan çalışan aileler ile çalışmayan ailelerin öz yetkinlik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-1,143$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip olan çalışan aileler ile çalışmayan ailelerin yaşama bağlılık puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,339$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

İşitme engelli çocuğa sahip olan çalışan aileler ile çalışmayan ailelerin kendini kontrol puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-1,286$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Tablo 4. 23. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Engelli Çocuğun Doğum Sırasına Göre Karşılaştırılması

	Kardeş Sırası	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Mücadelecilik	İlk çocuk	50	3,12	,86	-1,681	,095
	Sonraki çocuk	106	3,35	,71		
Öz Yetkinlik	İlk çocuk	50	4,06	,63	,131	,896
	Sonraki çocuk	106	4,05	,77		
Yaşama Bağlılık	İlk çocuk	50	11,27	,59	-2,216	,028*
	Sonraki çocuk	106	11,48	,54		
Kendini Kontrol	İlk çocuk	50	3,48	,75	,360	,719
	Sonraki çocuk	106	3,43	,96		

p<,05

Tablo 4.23'de görüldüğü üzere işitme engelli çocuğun ilk çocuk ya da sonraki çocuk olma durumu ile mücadelecilik puanları arasındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-1,681$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

İşitme engelli çocuğun ilk çocuk ya da sonraki çocuk olma durumu ile öz yetkinlik puanları arasındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,131$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.

İşitme engelli çocuğun ilk çocuk ya da sonraki çocuk olma durumu ile yaşama bağlılık puanları arasındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t= -2,216$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (sonraki çocuk)=11,48 ile \bar{X} (ilk çocuk)=11,27 olduğundan sonraki çocuğu işitme engelli olan ailelerin yaşama bağlılık puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

İşitme engelli çocuğun ilk çocuk ya da sonraki çocuk olma durumu ile kendini kontrol puanları arasındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t= ,360$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların yaşama bağlılık puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Kendini kontrol için $F(2/153)=1,163$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların kendini kontrol puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı yapılan hesaplama sonrası görülmektedir.

Tablo 4. 25. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kt	Sd	Ko	F	p
Mücadelecilik	Gruplar Arası	2,110	2	1,055	2,949	,049*
	Gruplar İçi	55,816	156	,358		
	Toplam	57,926	158			
Öz yetkinlik	Gruplar Arası	1,623	2	,812	2,509	,085
	Gruplar İçi	50,465	156	,323		
	Toplam	52,088	158			
Yaşama Bağlılık	Gruplar Arası	1,647	2	,823	2,628	,075
	Gruplar İçi	48,879	156	,313		
	Toplam	50,526	158			
Kendini Kontrol	Gruplar Arası	3,105	2	1,553	2,989	,049*
	Gruplar İçi	83,951	156	,538		
	Toplam	87,057	158			

* $p<,05$

Normal çocuğa sahip ailelerin mücadelecilik ile gelir düzeyi arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Tablo 4.25'de gösterilen Bonferroni ranj testi sonuçlarında mücadelecilik için $F(2/156)=2,949$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu test etmek üzere karşılaştırma sonrası planlı olmayan ranj testi Bonferroni ile yapılan hesaplamada \bar{X} (yüksek)=3,93 ile \bar{X} (düşük)=3,60 olduğundan gelir düzeyi yüksek ailelerin mücadelecilik puanlarının daha

yüksek olduğu belirlenmiştir. Düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların mücadelelilik puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını görülmektedir ($p>,05$).

Öz yetkinlik için $F(2/156)= 2,509$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların öz yetkinlik puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı yapılan hesaplama sonrası görülmektedir.

Yaşama bağlılık için $F(2/156)= 2,628$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların yaşama bağlılık puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını görülmektedir.

Kendini kontrol için $F(2/156)=2,989$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (yüksek)=3,87 ile \bar{X} (düşük)=3,45 olduğundan gelir düzeyi yüksek ailelerin kendini kontrol puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların kendini kontrol puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını görülmektedir ($p>,05$).

Tablo 4. 26. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kt	Sd	Ko	F	p
Mücadelecilik	Gruplar Arası	1,805	2	,903	2,509	,085
	Gruplar İçi	56,121	156	,360		
	Toplam	57,926	158			
Öz yetkinlik	Gruplar Arası	1,188	2	,594	1,821	,165
	Gruplar İçi	50,900	156	,326		
	Toplam	52,088	158			
Yaşama Bağlılık	Gruplar Arası	1,804	2	,902	2,917	,049*
	Gruplar İçi	48,722	156	,312		
	Toplam	50,526	158			
Kendini Kontrol	Gruplar Arası	,700	2	,350	,632	,533
	Gruplar İçi	86,356	156	,554		
	Toplam	87,057	158			

*p<,05

Normal çocuğa sahip ailelerin mücadelecilik ile gelir düzeyi arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu test etmek üzere eğitim düzeyleri ilkokul-ortaokul, lise ve üniversite şeklinde üç grupta ele alınmış ve bu gruplara farkın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak amacıyla planlı olmayan Bonferroni ranj testi uygulanmıştır. Tablo 4.26'da gösterilen Bonferroni ranj testi sonuçlarında mücadelecilik için $F(2/156)=2,509$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların mücadelecilik puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Öz yetkinlik için $F(2/156)=1,821$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların öz yetkinlik puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Yaşama bağlılık için $F(2/156)=2,917$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (üniversite)=11,79 ile \bar{X} (ilkokul-ortaokul)=11,51 olduğundan gelir düzeyi yüksek ailelerin yaşama bağlılık puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kendini kontrol için $F(2/156)=,632$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların kendini kontrol puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 4. 27. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kt	Sd	Ko	F	p
Mücadelecilik	Gruplar Arası	,871	2	,436	,728	,484
	Gruplar İçi	91,512	153	,598		
	Toplam	92,383	155			
Öz yetkinlik	Gruplar Arası	,139	2	,069	,128	,880
	Gruplar İçi	82,935	153	,542		
	Toplam	83,073	155			
Yaşama Bağlılık	Gruplar Arası	,442	2	,221	,682	,507
	Gruplar İçi	49,557	153	,324		
	Toplam	49,998	155			
Kendini Kontrol	Gruplar Arası	,073	2	,036	,044	,957
	Gruplar İçi	125,628	153	,821		
	Toplam	125,701	155			

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin mücadelecilik ile gelir düzeyi arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu test etmek üzere eğitim düzeyleri ilkokul-ortaokul, lise ve üniversite şeklinde üç grupta ele alınmış ve farkın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak amacıyla bu gruplara planlı olmayan Bonferroni ranj testi uygulanmıştır.

Tablo 4.27’de gösterilen Bonferroni ranj testi sonuçlarında mücadelecilik için $F(2/153)=,728$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların mücadelecilik puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Öz yetkinlik için $F(2/153)=,128$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların öz yetkinlik puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Yaşama bağlılık için $F(2/153)=,682$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların yaşama bağlılık puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Kendini kontrol için $F(2/153)=,044$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların kendini kontrol puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 4. 28.İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yılmazlık Puanlarının Çocuğun Bakımı İçin Yardım Alma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kt	Sd	Ko	F	p
Mücadelecilik	Gruplar Arası	,592	3	,197	,327	,806
	Gruplar İçi	91,791	152	,604		
	Toplam	92,383	155			
Öz yetkinlik	Gruplar Arası	2,742	3	,914	1,730	,163
	Gruplar İçi	80,331	152	,528		
	Toplam	83,073	155			
Yaşama Bağlılık	Gruplar Arası	,769	3	,256	,792	,500
	Gruplar İçi	49,229	152	,324		
	Toplam	49,998	155			
Kendini Kontrol	Gruplar Arası	7,968	3	2,656	3,429	,019*
	Gruplar İçi	117,733	152	,775		
	Toplam	125,701	155			

*p<,05

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin mücadelecilik ile yardımcı kişi varlığı arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu test etmek üzere yardımcı kişi varlığı kendim, eşim, anne-baba, bakıcı-kreş şeklinde dört grupta ele alınmış ve farkın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak amacıyla bu gruplara planlı olmayan Bonferroni ranj testi uygulanmıştır. Tablo 4.28'de gösterilen Bonferroni ranj testi sonuçlarında mücadelecilik için $F(3/152)=,327$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Çocuğunu tek başına büyütme ile eşinin yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile anne-baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile anne baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme ve çocuğunu anne-baba yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların mücadelecilik puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Öz yetkinlik için $F(3/152)=1,730$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çocuğunu tek başına büyütme ile eşinin yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile anne-baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile anne baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme ve çocuğunu anne-baba yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların öz yetkinlik puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Yaşama bağlılık için $F(3/152)=,792$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir.Çocuğunu tek başına büyütme ile eşinin yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile anne-baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile anne baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme ve çocuğunu anne-baba yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların yaşama bağlılık puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Kendini kontrol için $F(3/152)=3,429$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. \bar{X} (tek başına)=11,49 ile \bar{X} (eş yardımı)=10,14 olduğundan çocuğunu tek başına büyüten ailelerin kendini kontrol puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.Çocuğunu tek başına büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile anne-baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile anne baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme ve çocuğunu anne-baba yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların kendini kontrol puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir $p>,05$.

Tablo 4. 29. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Karşılaştırılması

	Engel Durumu	N	Ortalama	Standart sapma	T	p
Duygusal Tükenmişlik	Normal	159	2,12	,49	-,450	,001*
	Engelli	156	2,15	,48		
Kişisel Başarı	Normal	159	3,43	,55	-,121	,653
	Engelli	156	3,44	,54		

*p<,001

Tablo 4.29’da görüldüğü üzere işitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ailelerin duygusal tükenmişlik düzeyindeki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,450$ $p<,001$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (engelli)=2,15 ile \bar{X} (normal)=2,12 olduğundan işitme engelli çocuğa sahip ailelerin duygusal tükenmişlik puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. İşitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ailelerin kişisel başarı puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,121$ $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

Tablo 4. 30. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Çocuk Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması

	Çocuk Cinsiyeti	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Duygusal Tükenmişlik	Erkek	74	2,23	,52	1,969	,049*
	Kız	82	2,08	,42		
Kişisel Başarı	Erkek	74	3,44	,50	,044	,965
	Kız	82	3,44	,58		

*p<,05

Tablo 4.30’da görüldüğü üzere işitme engelli erkek çocuğa sahip ebeveynler ile işitme engelli kız çocuğa sahip ebeveynlerin duygusal tükenmişlik düzeyindeki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,969$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (erkek)=2,23 ile \bar{X} (kız)=2,08 olduğundan erkek çocuğa sahip ebeveynlerin duygusal tükenmişlik puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

İşitme engelli erkek çocuğa sahip ebeveynler ile işitme engelli kız çocuğa sahip ebeveynlerin kişisel başarı puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,044$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 4. 31. Tükenmişlik Puanlarının Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması

	Ebeveyn cinsiyeti	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Duygusal Tükenmişlik	Kadın	74	2,14	,41	,512	,610
	Erkek	85	2,10	,55		
Kişisel Başarı	Kadın	74	3,57	,43	3,009	,003*
	Erkek	85	3,31	,62		

* $p<,01$

Tablo 4.31’de görüldüğü üzere normal çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin duygusal tükenmişlik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,512$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir. Normal çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin kişisel başarı puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=3,009$, $p<,01$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (kadın)=3,57 ile \bar{X} (erkek)=3,31 olduğundan kadınların kişisel başarı puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. 32. Tükenmişlik Puanlarının Engelli Çocuğa Sahip Ebeveyn Cinsiyetine Göre Karşılaştırılması

	Ebeveyn Cinsiyeti	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Duygusal Tükenmişlik	Kadın	101	2,25	,49	3,695	,000*
	Erkek	55	1,96	,38		
Kişisel Başarı	Kadın	101	3,48	,48	1,390	,167
	Erkek	55	3,36	,65		

* $p<,001$

Tablo 4.32’de görüldüğü üzere işitme engelli çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin duygusal tükenmişlik puanlarındaki farklılığı görmek üzere

gerçekleştirilen analiz sonucu $t=3,695$, $p<,001$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (kadın)=2,25 ile \bar{X} (erkek)=1,96 olduğundan kadınların duygusal tükenmişlik puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip kadınlar ile erkeklerin kişisel başarı puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,390$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 4. 33. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Yaşadıkları Yere Göre Karşılaştırılması

	Yaşam yeri	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Duygusal Tükenmişlik	Kasaba-Köy	43	2,24	,60	1,901	,049*
	Şehir	116	2,08	,43		
Kişisel Başarı	Kasaba-Köy	43	3,28	,52	-2,057	,041*
	Şehir	116	3,49	,56		

* $p<,05$

Tablo 4.33'de görüldüğü üzere kasaba-köy veya şehirde yaşayan normal çocuk sahibi olan ailelerin duygusal tükenmişlik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=1,901$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (kasaba-köy)=2,24 ile \bar{X} (şehir)=2,08 olduğundan kasaba-köyde yaşayan ailelerin duygusal tükenmişlik puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan normal çocuk sahibi olan ailelerin kişisel başarı puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-2,057$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (şehir)=3,49 ile \bar{X} (kasaba-köy)=3,28 olduğundan şehirde yaşayan ailelerin kişisel başarı puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. 34. Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Yaşam Yerine Göre Karşılaştırılması

	Yaşam yeri	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Duygusal Tükenmişlik	Kasaba-Köy	67	2,16	,44	,358	,721
	Şehir	89	2,14	,50		
Kişisel Başarı	Kasaba-Köy	67	3,38	,46	-1,140	,256
	Şehir	89	3,48	,60		

Tablo 4.34'de görüldüğü üzere kasaba-köy veya şehirde yaşayan engelli çocuk sahibi olan ailelerin duygusal tükenmişlik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,358$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

Kasaba-köy veya şehirde yaşayan engelli çocuk sahibi olan ailelerin kişisel başarı puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-1,140$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 4. 35. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması

	Çalışma Durumu	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Duygusal Tükenmişlik	Çalışıyor	110	2,11	,52	-,464	,644
	Çalışmıyor	49	2,15	,40		
Kişisel Başarı	Çalışıyor	110	3,36	,58	-2,615	,010*
	Çalışmıyor	49	3,60	,45		

* $p<,01$

Tablo 4.35'de görüldüğü üzere normal çocuğa sahip olan çalışan aileler ile çalışmayan ailelerin duygusal tükenmişlik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-,464$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

Normal çocuğa sahip olan çalışan ebeveynler ile çalışmayan ebeveynlerin kişisel başarı puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=-2,615$, $p<,01$ düzeyinde anlamlı bir farka

rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (çalışmıyor)=3,60 ile \bar{X} (çalışıyor)=3,36 olduğundan çalışmayan ailelerin Kişisel Başarı puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. 36. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Çalışma durumuna Göre Karşılaştırılması

	Çalışma Durumu	N	Ortalama	Standart sapma	t	P
Duygusal Tükenmişlik	Çalışıyor	77	2,05	,41	-2,478	,014*
	Çalışmıyor	79	2,24	,52		
Kişisel Başarı	Çalışıyor	77	3,40	,55	-,927	,355
	Çalışmıyor	79	3,48	,54		

*p<,01

Tablo 4.36'da görüldüğü üzere işitme engelli çocuğa sahip çalışan aileler ile çalışmayan ailelerin duygusal tükenmişlik puanlarındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu t=-2,478, p<,01 düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (çalışmıyor)=2,24 ile \bar{X} (çalışıyor)=2,05 olduğundan çalışmayan ailelerin duygusal tükenmişlik puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. İşitme engelli çocuğa sahip çalışan aileler ile çalışmayan ailelerin kişisel başarı düzeyindeki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu t=,927, p>,05 olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

Tablo 4. 37. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Engelli Çocuğun Doğum Sırasına Göre Karşılaştırılması

	Kardeş Sırası	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Duygusal Tükenmişlik	İlk çocuk	50	2,18	,50	,566	,572
	İkinci çocuk	106	2,13	,46		
Kişisel Başarı	İlk çocuk	50	3,47	,43	,524	,601
	İkinci çocuk	106	3,42	,59		

Tablo 4.37'de görüldüğü üzere işitme engelli çocuğun ilk çocuk ya da ikinci çocuk olma durumu ile duygusal tükenmişlik puanları arasındaki

farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,566$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

İşitme engelli çocuğun ilk çocuk ya da ikinci çocuk olma durumu ile kişisel başarı puanları arasındaki farklılığı görmek üzere gerçekleştirilen analiz sonucu $t=,524$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir.

Tablo 4. 38. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kt	Sd	Ko	F	P
Duygusal Tükenmişlik	Gruplar Arası	1,933	2	,967	4,378	,014*
	Gruplar İçi	33,783	153	,221		
	Toplam	35,716	155			
Kişisel Başarı	Gruplar Arası	2,868	2	1,434	5,003	,008*
	Gruplar İçi	43,860	153	,287		
	Toplam	46,728	155			

* $p<,05$

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin duygusal tükenmişlik ile gelir düzeyi arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizde Duygusal tükenmişlik için $F(2/153)=4,378$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu test etmek üzere gelir düzeyleri düşük, orta ve yüksek, şeklinde üç grupta ele alınmış ve farkın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak amacıyla bu gruplara planlı olmayan ranj testi Bonferroni uygulanmıştır. Tablo 4.38'de gösterilen Bonferroni ranj testi sonuçlarında puan ortalamaları \bar{X} (düşük)=2,26 ile \bar{X} (orta)=2,01 olduğundan gelir düzeyi düşük ailelerin duygusal tükenmişlik puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumu ve orta gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların duygusal tükenmişlik puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı bulunmuştur ($p>,05$).

Kişisel başarı için $F(2/153)=5,003$, $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Puan ortalamaları \bar{X} (yüksek)=3,68 ile \bar{X} (orta)= 3,30 olduğundan gelir düzeyi yüksek ailelerin kişisel başarı puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların kişisel başarı puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 4. 39. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kt	Sd	Ko	F	p
Duygusal Tükenmişlik	Gruplar Arası	,845	2	,423	1,757	,176
	Gruplar İçi	37,529	156	,241		
	Toplam	38,375	158			
Kişisel Başarı	Gruplar Arası	,138	2	,069	,218	,805
	Gruplar İçi	49,389	156	,317		
	Toplam	49,527	158			

Normal çocuğa sahip ailelerin duygusal tükenmişlik ile gelir düzeyi arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Gerçekleştirilen analizde duygusal tükenmişlik için $F(2/156)=1,757$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir. Tablo 4.39'da gösterilen Bonferroni ranj testi sonuçları düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların duygusal tükenmişlik puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Kişisel başarı için $F(2/156)=,218$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Yapılan hesaplama sonrası düşük gelir düzeyinde olma ile orta gelir düzeyinde olma, düşük gelir düzeyinde olma ile yüksek gelir düzeyinde olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların kişisel başarı puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 4. 40. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kt	Sd	Ko	F	p
Duygusal Tükenmişlik	Gruplar Arası	,442	2	,221	,910	,405
	Gruplar İçi	37,932	156	,243		
	Toplam	38,375	158			
Kişisel Başarı	Gruplar Arası	,134	2	,067	,211	,810
	Gruplar İçi	49,393	156	,317		
	Toplam	49,527	158			

Normal çocuğa sahip ailelerin duygusal tükenmişlik ile gelir düzeyi arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu test etmek üzere eğitim düzeyleri ilkokul-ortaokul, lise ve üniversite şeklinde üç grupta ele alınmış ve farkın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak amacıyla bu gruplara planlı olmayan Bonferroni ranj testi uygulanmıştır.

Tablo 4.40'da gösterilen Bonferroni ranj testi sonuçlarında duygusal tükenmişlik için $F(2/156)=,910$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların duygusal tükenmişlik puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Kişisel başarı için $F(2/156)=,211$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun normal çocuğa sahip anne-babaların kişisel başarı puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 4. 41. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kt	Sd	Ko	F	p
Duygusal Tükenmişlik	Gruplar Arası	,097	2	,049	,209	,812
	Gruplar İçi	35,618	153	,233		
	Toplam	35,716	155			
Kişisel Başarı	Gruplar Arası	,732	2	,366	1,218	,299
	Gruplar İçi	45,996	153	,301		
	Toplam	46,728	155			

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin duygusal tükenmişlik ile gelir düzeyi arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu test etmek üzere eğitim düzeyleri ilkokul-ortaokul, lise ve üniversite şeklinde üç grupta ele alınmış ve farkın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak amacıyla bu gruplara planlı olmayan Bonferroni ranj testi uygulanmıştır.

Tablo 4.41’de gösterilen Bonferroni ranj testi sonuçlarında duygusal tükenmişlik için $F(2/153)=,209$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark görülmemiştir. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların duygusal tükenmişlik puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Kişisel başarı için $F(2/153)=1,218$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Üniversite mezunu olma ile lise mezunu olma, lise mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma ve üniversite mezunu olma ile ilkokul-ortaokul mezunu olma durumunun işitme engelli çocuğa sahip anne-babaların kişisel başarı puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 4. 42. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tükenmişlik Puanlarının Çocuğun Bakımı İçin Yardım Alma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kt	Sd	Ko	F	p
Duygusal Tükenmişlik	Gruplar Arası	,818	3	,273	1,187	,317
	Gruplar İçi	34,898	152	,230		
	Toplam	35,716	155			
Kişisel Başarı	Gruplar Arası	,616	3	,205	,677	,567
	Gruplar İçi	46,112	152	,303		
	Toplam	46,728	155			

Engelli çocuğa sahip ailelerin duygusal tükenmişlik ile yardımcı kişi varlığı arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu test etmek üzere yardımcı kişi varlığı kendim, eşim, anne-baba, bakıcı-kreş şeklinde dört grupta ele alınmış ve farkın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak amacıyla bu gruplara planlı olmayan Bonferroni ranj testi uygulanmıştır. Tablo 4.42'de gösterilen Bonferroni ranj testi sonuçlarında duygusal tükenmişlik için $F(3/152)=1,187$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Çocuğunu tek başına büyütme ile eşinin yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile anne-baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile anne baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme ve çocuğunu anne-baba yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme durumunun engelli çocuğa sahip anne-babaların duygusal tükenmişlik puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Kişisel başarı için $F(3/152)=,677$, $p>,05$ olduğundan anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Çocuğunu tek başına büyütme ile eşinin yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme, çocuğunu tek başına büyütme ile anne-baba yardımı ile büyütme, çocuğunu eşinin yardımı ile büyütme ile anne baba yardımı ile büyütme, çocuğunu

eşinin yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme ve çocuğunu anne-baba yardımı ile büyütme ile bakıcı-kreş yardımı ile büyütme durumunun engelli çocuğa sahip anne-babaların kişisel başarı puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 4. 43. Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek, Yılmazlık ve Tükenmişlik Alt Ölçek Puanları Arasındaki Korelasyon Tablosu

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
(1) Yaş	1,00														
(2) Sosyal Birliklik Destegi	,024	1,00													
(3) Bilgi Desteği	-,059	,703***	1,00												
(4) Duygusal Destek	,017	,760	,600***	1,00											
(5) Bakım Desteği	,085	,687***	,456***	,653***	1,00										
(6) Sosyal Birliklik Destegi Memnuniyeti	,003	,822***	,639***	,706***	,607***	1,00									
(7) Bilgi Desteği Memnuniyeti	-,042	,634***	,890***	,517***	,358***	,651***	1,00								
(8) Duygusal Destek Memnuniyeti	,058	,692***	,547***	,867***	,590***	,738***	,598***	1,00							
(9) Bakım Desteği Memnuniyeti	,082	,626***	,397***	,624***	,868***	,661***	,400***	,699***	1,00						
(10) Mücadelecilik	,086	,387***	,320***	,376***	,214***	,332***	,319***	,382***	,237***	1,00					
(11) Öz Yetkinlik	,084	,258***	,261***	,397***	,197*	,267***	,260***	,409***	,240***	,635***	1,00				
(12) Yaşama Bağlılık	-,007	,346***	,303***	,410***	,261***	,328***	,286***	,396***	,281***	,700***	,710***	1,00			
(13) Kendini kontrol	,017	,169*	,170*	,098	-,044	,146	,241***	,121	,013	,468***	,453***	,386***	1,00		
(14) Duygusal Tükenme	-,052	-,203*	-,067	-,317***	-,252***	-,152	,003	-,261***	-,240***	-,110	-,242***	-,200	-,057	1,00	
(15) Kişisel Başarı	-,005	,128	,242***	,190*	,011	,199*	,326***	,259***	,036	,294***	,355***	,308***	,097	,081	1,00

***p<,001, *p<,005

Normal çocuğa sahip ailelerin Sosyal Birliklik Destekleri ile Bilgi Destekleri arasında ($r=,703$, $p<,001$), Bakım Destekleri ile arasında ($r=,687$, $p<,001$), Sosyal Birliklik Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,822$, $p<,001$), Bilgi Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,634$, $p<,001$), Duygusal Destek Memnuniyetleri ile arasında ($r=,692$, $p<,001$), Bakım Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,626$, $p<,001$), mücadelelilik düzeyleri ile arasında ($r=,387$, $p<,001$), öz yetkinlik düzeyleri ile arasında ($r=,258$, $p<,001$), yaşama bağlılık düzeyleri ile arasında ($r=,346$, $p<,001$), kendini kontrol düzeyleri ile arasında ($r=,169$, $p<,005$) düzeyinde pozitif yönde, duygusal tükenmişlik düzeyleri ile arasında ($r=-,203$, $p<,005$) düzeyinde negatif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

Normal çocuğa sahip ailelerin Bilgi Destekleri ile Duygusal Destekleri arasında ($r=,600$, $p<,001$), Bakım Destekleri ile arasında ($r=,456$, $p<,001$),

Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,639$, $p<,001$), Bilgi Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,890$, $p<,001$), Duygusal Destek Memnuniyetleri ile arasında ($r=,547$, $p<,001$), Bakım Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,397$, $p<,001$), mücadelecilik düzeyleri ile arasında ($r=,320$, $p<,001$), öz yetkinlik düzeyleri ile arasında ($r=,261$, $p<,001$), yaşama bağlılık düzeyleri ile arasında ($r=,303$, $p<,001$), kendini kontrol düzeyleri ile arasında ($r=,170$, $p<,005$) ve kişisel başarı düzeyleri ile arasında ($r=,242$, $p<,001$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Normal çocuğa sahip ailelerin Duygusal Destekleri ile Bakım Destekleri arasında ($r=,653$, $p<,001$), Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,706$, $p<,001$), Bilgi Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,517$, $p<,001$), Duygusal Destek Memnuniyetleri ile arasında ($r=,867$, $p<,001$), Bakım Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,624$, $p<,001$), mücadelecilik düzeyleri ile arasında ($r=,376$, $p<,001$), öz yetkinlik düzeyleri ile arasında ($r=,397$, $p<,001$), yaşama bağlılık düzeyleri ile arasında ($r=,410$, $p<,001$) pozitif yönde, duygusal tükenmişlik düzeyleri ile arasında ($r=-,317$, $p<,001$) negatif yönde, kişisel başarı düzeyleri ile arasında ($r=,190$, $p<,005$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Normal çocuğa sahip ailelerin Bakım Destekleri ile Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyetleri arasında ($r=,607$, $p<,001$), Bakım Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,358$, $p<,001$), Duygusal Destek Memnuniyetleri ile arasında ($r=,590$, $p<,001$), Bakım Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,868$, $p<,001$), mücadelecilik düzeyleri ile arasında ($r=,214$, $p<,001$), öz yetkinlik düzeyleri ile arasında ($r=,197$, $p<,005$), yaşama bağlılık düzeyleri ile arasında ($r=,261$, $p<,001$) ve duygusal tükenmişlik düzeyleri ile arasında ($r=,252$, $p<,001$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

Normal çocuğa sahip ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyetleri ile Bilgi Desteği Memnuniyetleri arasında ($r=,651$, $p<,001$), Duygusal Destek Memnuniyetleri arasında ($r=,738$, $p<,001$), Bakım Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,661$, $p<,001$), mücadelecilik düzeyleri ile arasında ($r=,332$, $p<,001$), öz yetkinlik düzeyleri ile arasında ($r=,267$,

$p < ,001$), yaşama bağlılık düzeyleri ile arasında ($r = ,328$, $p < ,001$) ve kişisel başarı düzeyleri ile arasında ($r = ,199$, $p < ,005$) pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Normal çocuğa sahip ailelerin Bilgi Desteği Memnuniyetleri ile Duygusal Destek Memnuniyetleri arasında ($r = ,598$, $p < ,001$), Bakım Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r = ,400$, $p < ,001$), mücadelelilik düzeyleri ile arasında ($r = ,319$, $p < ,001$), öz yetkinlik düzeyleri ile arasında ($r = ,260$, $p < ,001$), yaşama bağlılık düzeyleri ile arasında ($r = ,286$, $p < ,001$), kendini kontrol düzeyleri ile arasında ($r = ,241$, $p < ,001$) ve kişisel başarı düzeyleri ile arasında ($r = ,326$, $p < ,001$) düzeyinde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

Normal çocuğa sahip ailelerin Duygusal Destek Memnuniyetleri ile Bakım Desteği Memnuniyetleri arasında ($r = ,699$, $p < ,001$), mücadelelilik düzeyleri ile arasında ($r = ,382$, $p < ,001$), öz yetkinlik düzeyleri ile arasında ($r = ,409$, $p < ,001$), yaşama bağlılık düzeyleri ile arasında ($r = ,396$, $p < ,001$) düzeyinde pozitif yönde, duygusal tükenmişlik düzeyleri ile arasında ($r = -,261$, $p < ,001$) düzeyinde negatif yönde ve kişisel başarı düzeyleri ile arasında ($r = ,259$, $p < ,001$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

Normal çocuğa sahip ailelerin Bakım Desteği Memnuniyetleri ile mücadelelilik düzeyleri arasında ($r = -,237$, $p < ,001$) düzeyinde negatif yönde, öz yetkinlik düzeyleri ile arasında ($r = ,240$, $p < ,001$) düzeyinde, yaşama bağlılık düzeyleri ile arasında ($r = ,281$, $p < ,001$) düzeyinde pozitif yönde ve duygusal tükenmişlik düzeyleri ile arasında ($r = -,240$, $p < ,001$) düzeyinde negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Normal çocuğa sahip ailelerin mücadelelilik düzeyleri ile öz yetkinlik düzeyleri arasında ($r = ,635$, $p < ,001$) düzeyinde , yaşama bağlılık düzeyleri ile arasında ($r = ,700$, $p < ,001$) düzeyinde, kendini kontrol düzeyleri ile arasında ($r = ,468$, $p < ,001$) düzeyinde, kişisel başarı düzeyleri ile arasında ($r = ,294$, $p < ,001$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

Normal çocuğa sahip ailelerin öz yetkinlik düzeyleri ile yaşama bağlılık düzeyleri arasında ($r=,710$, $p<,001$) düzeyinde pozitif, kendini kontrol düzeyleri ile arasında ($r=,453$, $p<,001$) düzeyinde pozitif, duygusal tükenmişlik düzeyleri ile arasında ($r=,242$, $p<,001$) düzeyinde negatif, kişisel başarı düzeyleri ile arasında ($r=,355$, $p<,001$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Normal çocuğa sahip ailelerin yaşama bağlılık düzeyleri ile kendini kontrol düzeyleri arasında ($r=,386$, $p<,001$) düzeyinde ve kişisel başarı düzeyleri ile arasında ($r=,308$, $p<,001$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

Tablo 4. 44. İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek, Yılmazlık ve Tükenmişlik Alt Ölçek Puanları Arasındaki Korelasyon Tablosu

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
(1) Yaş	1,00															
(2) Çocuk Yaş	,361***	1,00														
(3) Sosyal Birliktelik Desteği	,004	-,158*	1,00													
(4) Bilgi Desteği	-,009	-,159*	,612***	1,00												
(5) Duygusal Destek	-,002	-,144	,810***	,400***	1,00											
(6) Bakım Desteği	,083	-,137	,602***	,378***	,560***	1,00										
(7) Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti	-,023	-,232***	,883***	,577***	,720***	,556***	1,00									
(8) Bilgi Desteği Memnuniyeti	,074	-,199*	,508***	,863***	,302***	,323***	,599***	1,00								
(9) Duygusal Destek Memnuniyeti	,043	-,199*	,768***	,442***	,876***	,520***	,823***	,468***	1,00							
(10) Bakım Desteği Memnuniyeti	,216***	-,141	,470***	,187*	,451***	,462***	,484***	,214***	,496***	1,00						
(11) Mücadelecilik	,152	,126	,301***	,395***	,178*	,098	,282***	,331***	,203*	,102	1,00					
(12) Öz yetkinlik	,121	-,031	,228***	,341***	,158*	,043	,203*	,297***	,267***	,062	,501***	1,00				
(13) Yaşama Bağlılık	,171*	,039	,295***	,379***	,216***	,105	,280***	,315***	,281***	,115	,757***	,617***	1,00			
(14) Kendini Kontrol	,007	-,136	,196*	,441***	,095	,062	,178*	,350***	,149	,043	,441***	,616***	,430***	1,00		
(15) Duygusal Tükenme	-,122	-,204*	,099	,071	,068	-,032	,162*	,091	,142	-,022	,025	,073	,017	,283***	1,00	
(16) Kişisel Başarı	-,025	,041	,122	,110	,269***	,004	,069	,002	,208***	-,037	,203*	,241***	,296***	,200*	,151	1,00

*** $p<,001$, * $p<,005$

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin yaşı ile çocuk yaşı arasında ($r=,361$, $p<,001$), Bakım Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,216$, $p<,001$), yaşama bağlılık düzeyleri ile arasında ($r=,171$, $p<,005$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin çocuk yaşı ile Sosyal Birliktelik Destekleri arasında ($r=,158$, $p<,005$), Bilgi Destekleri ile arasında ($r=,159$, $p<,005$), Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,232$,

$p < ,001$), Bilgi Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r = -,199$, $p < ,005$), Duygusal Destek Memnuniyetleri ile arasında ($r = -,199$, $p < ,005$), duygusal tüklenmişlik düzeyleri ile arasında ($r = -,204$, $p < ,001$) düzeyinde negatif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin Sosyal Birliktelik Destekleri ile Bilgi Destekleri arasında ($r = ,612$, $p < ,001$), Duygusal Destekleri ile arasında ($r = ,810$, $p < ,001$), Bakım Destekleri ile arasında ($r = ,602$, $p < ,001$), Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r = ,883$, $p < ,001$), Bilgi Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r = ,508$, $p < ,001$), Duygusal Destek Memnuniyetleri ile arasında ($r = ,768$, $p < ,001$), Bakım Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r = ,470$, $p < ,001$), mücadelecilik düzeyleri ile arasında ($r = ,301$, $p < ,001$), öz yetkinlik düzeyleri ile arasında ($r = ,228$, $p < ,001$), yaşama bağlılık düzeyleri ile arasında ($r = ,295$, $p < ,001$) ve kendini kontrol düzeyleri ile arasında ($r = ,196$, $p < ,005$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin Bilgi Destekleri ile Duygusal Destekleri arasında ($r = ,400$, $p < ,001$), Bakım Destekleri ile arasında ($r = ,378$, $p < ,001$), Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r = ,577$, $p < ,001$), Bilgi Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r = ,863$, $p < ,001$), Duygusal Destek Memnuniyetleri ile arasında ($r = ,442$, $p < ,001$), Bakım Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r = ,187$, $p < ,005$), mücadelecilik düzeyleri ile arasında ($r = ,385$, $p < ,001$), öz yetkinlik düzeyleri ile arasında ($r = ,341$, $p < ,001$), yaşama bağlılık düzeyleri ile arasında ($r = ,379$, $p < ,001$) ve kendini kontrol düzeyleri ile arasında ($r = ,441$, $p < ,001$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin Duygusal Destekleri ile Bakım Destekleri arasında ($r = ,560$, $p < ,001$), Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r = ,720$, $p < ,001$), Bilgi Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r = ,302$, $p < ,001$), Duygusal Destek Memnuniyetleri ile arasında ($r = ,876$, $p < ,001$), Bakım Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r = ,451$,

$p<,001$), mücadelecilik düzeyleri ile arasında ($r=,178$, $p<,005$), öz yetkinlik düzeyleri ile arasında ($r=,158$, $p<,005$), yaşama bağlılık düzeyleri ile arasında ($r=,216$, $p<,001$) ve kişisel başarı düzeyleri ile arasında ($r=,269$, $p<,001$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin Bakım Destekleri ile Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyetleri arasında ($r=,556$, $p<,001$), Bilgi Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,323$, $p<,001$), Duygusal Destek Memnuniyetleri ile arasında ($r=,520$, $p<,001$) ve Bakım Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,462$, $p<,001$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyetleri ile Bilgi Desteği Memnuniyetleri arasında ($r=,599$, $p<,001$), Duygusal Destek Memnuniyetleri ile arasında ($r=,823$, $p<,001$), Bakım Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,484$, $p<,001$), mücadelecilik düzeyleri ile arasında ($r=,282$, $p<,001$), öz yetkinlik düzeyleri ile arasında ($r=,203$, $p<,005$), yaşama bağlılık düzeyleri ile arasında ($r=,280$, $p<,001$), kendini kontrol düzeyleri ile arasında ($r=,178$, $p<,005$) ve duygusal tükenmişlik düzeyleri ile arasında ($r=,162$, $p<,005$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin Bilgi Desteği Memnuniyetleri ile Duygusal Destek Memnuniyetleri arasında ($r=,468$, $p<,001$), Bakım Desteği Memnuniyetleri ile arasında ($r=,214$, $p<,001$), mücadelecilik düzeyleri ile arasında ($r=,331$, $p<,001$), öz yetkinlik düzeyleri ile arasında ($r=,297$, $p<,001$), yaşama bağlılık düzeyleri ile arasında ($r=,315$, $p<,001$) ve kendini kontrol düzeyleri ile arasında ($r=,350$, $p<,001$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin Duygusal Destek Memnuniyetleri ile Bakım Desteği Memnuniyetleri arasında ($r=,496$, $p<,001$), mücadelecilik düzeyleri ile arasında ($r=,203$, $p<,005$), öz yetkinlik düzeyleri ile arasında ($r=,267$, $p<,001$), yaşama bağlılık düzeyleri ile arasında ($r=,281$, $p<,001$) ve

kişisel başarı düzeyleri ile arasında ($r=,208$, $p<,001$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin mücadelecilik düzeyleri ile öz yetkinlik düzeyleri arasında ($r=,501$, $p<,001$), yaşama bağlılık düzeyleri ile arasında ($r=,757$, $p<,001$), kendini kontrol düzeyleri ile arasında ($r=,441$, $p<,001$) ve kişisel başarı düzeyleri ile arasında ($r=,203$, $p<,005$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin öz yetkinlik düzeyleri ile yaşama bağlılık düzeyleri arasında ($r=,617$, $p<,001$), kendini kontrol düzeyleri ile arasında ($r=,616$, $p<,001$) ve kişisel başarı düzeyleri ile arasında ($r=,241$, $p<,001$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin yaşama bağlılık düzeyleri ile kendini kontrol düzeyleri arasında ($r=,430$, $p<,001$) ve kişisel başarı düzeyleri ile arasında ($r=,296$, $p<,001$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin kendini kontrol düzeyleri ile duygusal tükenmişlik düzeyleri arasında ($r=,283$, $p<,001$) ve kişisel başarı düzeyleri ile arasında ($r=,200$, $p<,005$) düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

5.TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde işitme engelli çocuğu olan ve olmayan ailelerin algıladıkları sosyal desteğin niceliği, sosyal destekten ne derece memnun oldukları, yılmazlık algıları ve tükenmişlik düzeyleri yordanarak tartışılmıştır. Araştırma için yapılan istatistiksel analizlerden elde edilen veriler sayı ve yüzde değerleri ile belirtilmiştir.

Tablo 4.1. incelendiğinde normal çocuğa sahip ailelerin sosyal desteğin tüm alt boyutlarından aldıkları puanların işitme engelli çocuğa sahip ailelerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Buna göre; işitme engelli çocuğa sahip olma durumunun ailelerin sosyal destek ve bu destekten aldıkları doyumunu negatif yönde etkilediği, normal çocuğa sahip olan ailelerin işitme engelli çocuğu olan ailelere kıyasla sosyal destekten daha çok yararlanabildikleri söylenebilir. Yapılan alanyazın taramasında işitme engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip ebeveynlerin sosyal destek düzeylerinin karşılaştırıldığı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak Deniz, Dilmaç ve Arıca (34) yaptıkları araştırmada işitme ve diğer engel gruplarından herhangi birinden etkilenen çocuğa sahip anne-babaların yaşam doyumunu puanlarının down sendromu/zihinsel engelli çocuğa sahip olan anne-babalara göre anlamlı düzeyde farklılaştığını görme, işitme ve diğer engel türünden çocuğa sahip olan ebeveynlerin yaşamdoyumunu puan ortalamalarının down send/zihinsel engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin puanortalamalarından anlamlı düzeyde farklı olduğunu tespit etmişlerdir.

Tablo 4.2. incelendiğinde işitme engelli çocuğun cinsiyetinin ebeveynlerin sosyal destek ve alt boyutları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmadığı görülmektedir. Bu durumu, işitme engelli çocuğun cinsiyeti ne olursa olsun kız ya da erkek ailelerin algıladığı sosyal desteğin türünü ve miktarını değişmediği çocuk cinsiyetinin ailelerin sosyal destek durumunu etkilemediği şeklinde açıklayabiliriz. Araştırma sonuçları literatürle tutarlılık göstermektedir.

Kaner (73), Çan-Aslan (31), Arı (6), Gölalmış-Erhan (52) yaptıkları çalışmalarda engelli çocuğun cinsiyet değişkeninin ebeveynlerin sosyal destekleri üzerinde etkili olup olmadığını incelemiş ve istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediğini belirlemişlerdir.

Tablo 4.3. ve Tablo 4.4 incelediğinde normal çocuğa sahip ebeveynlerin cinsiyetinin algılanan sosyal desteğin alt boyutu olan Bakım desteği üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu, sosyal desteğin diğer alt boyutları üzerinde anlamlı etkisi olmadığı görülmektedir. Bu durumu erkeklerin/babaların çocuğun bakımıyla ilgili sorumluluk almada ve sorunların çözümüne yönelik baş edebilme stratejilerini kullanmada kadınlara/annelere göre daha az etkili olmaları ve buna bağlı olarak bakım desteğine daha fazla ihtiyaç duymaları şeklinde yorumlayabiliriz. Sosyal destek açısından işitme engelli çocuğa sahip anneler ve babalar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Araştırma sonuçları Yurdakul ve Girli'nin(154), engelli çocuğu olan ailelerin sosyal destek örüntüleri ve bunun psikolojik sağlıkla ilişkisini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmalarıyla tutarlılık göstermektedir.

Tablo 4.5. ve Tablo 4.6. incelendiğinde normal çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam yerinin sosyal desteğin Bilgi Desteği, Bilgi Desteği Memnuniyeti, Duygusal Destek ve Duygusal Destek Memnuniyeti alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülürken; Sosyal Birliktelik Desteği, Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti, Bakım Desteği ve Bakım Desteği Memnuniyeti alt boyutları üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmektedir. İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam yeri sosyal desteğin Bilgi Desteği ve Bilgi Desteği Memnuniyeti alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir. Alanyazında işitme engelli çocukların ebeveynlerin sosyal destek düzeylerinin yaşam yerine farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. İşitme engelli veya normal çocuğa sahip olan ve şehirde yaşayan ailelerin kasaba-köy'de yaşayan ailelere kıyasla sosyal destekten daha fazla yararlanabildikleri görülmektedir. Bu durumun şehirdeki imkanların kasaba-köydeki imkanlara

oranla daha geniş çerçeveli olmasından, şehir nüfusunun kalabalık olmasından, arkadaş çevresinin oluşmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 4.7. ve Tablo 4.8 incelendiğinde normal çocuğa sahip ebeveynlerin çalışma durumunun sosyal desteğin Sosyal Birliklik Desteği ve Bakım Desteği alt ölçekleri üzerinde anlamlı etkisi olduğu görülmektedir. Çalışan ebeveynlerin Sosyal Birliklik Desteği ve Bakım Desteklerinin çalışmayan ebeveynlere göre daha yüksek olduğu, görülmektedir. İş hayatında olan ebeveynlerin daha geniş bir sosyal ağa sahip olduğunu, çevredeki kaynakları daha etkili kullanabildiklerini ve sosyal destekten daha fazla yararlandıklarını söyleyebiliriz. İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin çalışma durumunun sosyal destek üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Araştırma bulgularının bir kısmı literatürle benzerlik göstermektedir. Sloper ve arkadaşları (128) ve Görgü'nün (53) yaptığı çalışmada ebeveynlerin çalışma durumunun algıladıkları sosyal destek üzerinde etkili olduğu görülmektedir. İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin çalışma durumunun ise sosyal destek üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Bu durum literatürle tutarsızlık göstermektedir. Bunun nedeninin örneklem yapısından kaynaklandığı öne sürülebilir.

Tablo 4.9 incelendiğinde işitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının doğum sırasının ebeveynlerin sosyal destekleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Literatürle tutarsızlık gösteren bu durumu işitme engelli çocuğun ilk ya da sonraki çocuk olarak dünyaya gelmesi nedeniyle ailenin sosyal destek ve bu desteğe duyulan ihtiyacın kendiliğinden artması ve dolayısıyla çocuğun doğum sırasının ailelerin sosyal destekleri üzerinde anlamlı farka neden olmaması şeklinde açıklayabiliriz. Coşkun'un (29) yaptığı çalışmada, zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin uyum süreci evreleri ve bu evrelerin tükenmişlik ve algılanan sosyal destek ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda annelerin uyum süreci aşamalarının engelli çocuk dışında normal gelişim gösteren bir çocuğa sahip olma durumuna ve çocuk yaşına bağlı olarak farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Tablo 4.10.ve Tablo 4.11 incelendiğinde gelir düzeyinin işitme engelli çocuğa sahip ailelerin sosyal desteğinin Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti alt boyutunda, normal çocuğa sahip ailelerin Sosyal Birliktelik Desteği ,Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti, Bilgi Desteği Memnuniyeti ,Duygusal Destek ve Duygusal Destek Memnuniyeti alt boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yarattığı görülmektedir. Sosyal destek alt ölçeğine göre; gelirleri yüksek olan aileler, diğer gelir grubundaki ailelerden daha yüksek sosyal destek algılamaktadır. Gelir düzeyi yüksek olan ailelerin, ekonomik açıdan daha rahat olmaları, hayat standartlarının yüksek olması sebebiyle sosyal ağlarını daha büyük bir çerçevede tutmaları bu sayede de sosyal destekten daha çok yararlandıkları söylenebilir. Bu bulgular Özkan'ın (110) maddi gelirin sosyal destek üzerinde etkisi olmadığı yönündeki bulgularıyla tutarlılık göstermezken, Görgü'nün (53) ve Gölalmiş-Erhan'nın (52) yaptığı araştırmalarla tutarlılık göstermektedir.

Tablo 4.12. ve Tablo 4.13 incelendiğinde eğitim durumunun sosyal destek üzerinde anlamlı bir fark oluşturduğu görülmektedir. Normal çocuğa sahip aileler için sosyal desteğin Sosyal Birliktelik Desteği, Bilgi Desteği, Bilgi Desteği Memnuniyeti,Duygusal Destek ve Bakım Desteği alt boyutları, işitme engelli çocuğa sahip aileler için Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyeti,Bilgi Desteği,Bilgi Desteği Memnuniyeti ve Duygusal Destek alt boyutlarında anlamlı farklılık görülmektedir. Ebeveynlerin eğitim düzeyinin artmasıyla aileden ve yakın çevrelerinde daha fazla sosyal destek sağladıkları araştırma sonucunda bulunmuştur. Bu durumu eğitim seviyesiyle ailelerin farkındalıklarının artması, sosyal destekten nasıl ve ne şekilde yararlanacaklarını bilmeleriyle ilişkilendirebiliriz.

Çalışma Quine ve Pahl'in (117) ve Ünlüer'in (142) eğitim düzeyiyle sosyal desteğin doğru orantılı olduğunu gösterdiği çalışmasıyla tutarlılık gösterirken, Özkan'ın (110) bulgusuyla tutarsızlık göstermektedir.

Tablo 4.14. incelendiğinde işitme engelli çocuğa sahip ailelerin yardımcı kişi varlığının sosyal desteğin Sosyal Birliktelik Desteği, Sosyal

Birliktelik Desteği Memnuniyeti alt boyutları üzerinde anlamlı bir fark yarattığı görölmektedir. Çocuğunu eşinin yardımı, anne-babasının yardımı veya bakıcı/kreş yardımıyla büyüten ailelerin, çocuğunu yalnız başına büyüten ailelere kıyasla Sosyal Birliktelik Desteği ve Sosyal Birliktelik Desteği Memnuniyetlerinin daha yüksek olduğu görölmektedir. Bu durum çocuklarını yardımcı bir kişi ya da kurumla büyüten ailelerin sosyal destekten, çocuğunu yalnız başına büyüten ailelere kıyasla daha yüksek oranda yararlanabildikleri şeklinde yorumlanmıştır. Araştırmanın bulguları literatürle tutarlılık göstermektedir. Görgü (53), yardımcı kişi varlığı ile annelerin sosyal destek algıları ve depresyon düzeyleri arasında ilişki olduğunu bulmuştur.

Tablo 4.15. incelendiğinde normal çocuğa sahip ailelerin yılmazlık ölçeğinin tüm alt boyutlarından aldıkları puanlar, işitme engelli çocuğa sahip ailelerin aldıkları puanlardan daha yüksek olarak bulunmuştur. Buna göre; işitme engelli çocuğa sahip olma durumunun ailelerin yılmazlık düzeylerini yani ailelerin yılmazlık algılarını güçlendirdiğini normal çocuğa sahip olan ailelerin işitme engelli çocuğu olan ailelere kıyasla daha yılmaz bireyler olduklarını söyleyebiliriz. Ebeveyn yılmazlığıyla ilgili son yıllarda yapılan çalışmalarda artış olmasına rağmen, yabancı literatür incelendiğinde çalışmaların oldukça az olduğu göz çarpmaktadır. Türkiye’de yılmazlıkla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde ise bunların gençler ya da değişik özellikleri olan yetişkin bireylerle yapılan çalışmalar olduğu görölmektedir. Türkiye’de yılmazlık ve özel eğitim alanında yapılan birkaç tane çalışma bulunmaktadır. Boyraz ve Sayger (20), yetersizlikten etkilenen ve etkilenmeyen çocuğa sahip olan babaların psikolojik açıdan iyi olma durumunu çalışmışlardır.

Araştırmanın bulguları literatürle tutarlılık göstermektedir. Aile üyelerinden birinde ya da bir kaçında engel durumu olması pek çok aile için risk oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalarda kronik hastalığı ya da herhangi bir engeli olan çocuğa sahip ailelerin yılmazlık düzeyleri incelenmiştir. Bayat (12) Klerk ve Greeff (80), Lee, Lee, Kim, Park, Song& Park (85) ve Plumb (115) yaptıkları çalışmalarda risk içeren olay veya durumlar yaşayan ailelerin

yılmazlık düzeylerinin etkilendiğini, kimi ailelerin zor durumun üstesinden gelerek yılmaz özellikler sergilediklerini kimilerinin de bu durumun tam tersi durum yaşadıklarını belirtmektedirler.

Tablo 4.16. incelendiğinde işitme engelli çocuğun cinsiyetinin ailelerin yılmazlık algısında yalnızca yılmazlığın alt boyutu olan yaşama bağlılık düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu, yılmazlığın diğer alt boyutları üzerinde anlamlı etkisi olmadığı görülmektedir. Araştırma sonuçlarına baktığımızda erkek çocuğa sahip ailelerin yaşama bağlılıklarının daha yüksek olduğunu görüyoruz bu durumu erkek çocuğa sahip olma durumunun (çocuk işitme engelli olsa dahi) ailenin daha yılmaz özellikler sergilemesine yol açtığı şeklinde yorumlayabiliriz. Alanyazında engelli çocuk cinsiyetiyle yılmazlığı inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Emerson ve diğerleri (43) erkek zihinsel engelli çocuğu olan annelerin, kız zihinsel engelli çocuğa sahip olan annelere kıyasla daha stresli olduğunu bulmuştur. Taşdemir (134), görme engelli çocuğa sahip annelerin yılmazlık özelliklerini incelediği çalışmasında çocuğun cinsiyetinin annelerin yılmazlık düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını belirlemiştir.

Tablo 4.17 ve Tablo 4.18 incelendiğinde normal çocuğa sahip ebeveyn cinsiyetinin yılmazlığın alt boyutu olan öz yetkinlik düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu, diğer alt boyutları üzerinde anlamlı etkisi olmadığı görülmektedir. İşitme engelli çocuğa sahip anneler ve babalar açısından ise, yılmazlığın öz yetkinlik ve kendini kontrol alt ölçeklerinde anlamlı bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. İşitme engelli olan ve olmayan çocuğa sahip annelerin yılmazlık düzeyleri babalara oranla daha yüksek olarak bulunmuştur. Annenin çocuğuyla daha fazla vakit geçirmesi, toplumdaki rolü, kriz anlarını yönetmeyi daha başarılı bir şekilde yürütebilmesinin annelerin yılmazlığını olumlu etkilediği ileri sürülebilir. Araştırma sonuçları Olsson ve Hwang (105), Plumb (115), Sezgin'nin (127) çalışmalarıyla tutarlılık göstermektedir.

Ancak Bahadır (8), Boyraz ve Sayger (20), Svavarsdottir ve Rayens (130), yaptıkları araştırmalarda babaların/erkeklerin annelere/kadınlara göre daha yılmaz özellikler sergilediklerini belirtirken; Friberg ve ark. (49) ise yaptıkları araştırmada kadınların erkeklere kıyasla daha yılmaz olduklarını bulmuşlardır.

Tablo 4.19. ve Tablo 4.20 incelendiğinde normal çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam yerinin ailelerin yılmazlığı ve yılmazlığın alt boyutları olan mücadelecilik, öz yetkinlik, yaşama bağıllık ve kendini kontrol alt ölçeklerinin tümünde anlamlı bir etkisi olduğu yapılan çalışma sonrası ortaya çıkmıştır. Normal çocuğa sahip olan ve şehirde yaşayan ailelerin yılmazlık düzeyleri, kasaba-köyde yaşayan ailelere göre daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Yılmazlıkla ilgili alanyazında çok fazla çalışma yapılmamış ve yapılan çalışmaların farklı değişkenlerle ilişkilendirilerek incelenmesi sebebiyle literatürde benzer bir çalışma bulunamamıştır. Ancak Aygen (7), otizm tanısı almış çocuk ve ergenlerin annelerinde aleksitimi düzeyinin yordanmasıyla ilgili yaptığı çalışmada yerleşim yerinin annelerin aleksitimi puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını belirlemiştir.

Araştırma sonuçları, şehirde yaşayan ailelerin arkadaş çevrelerinden, akrabalarından, okullardan, çeşitli sivil toplum örgütlerinden veya derneklerden yararlanma imkanlarının kasaba-köyde yaşayan ailelere göre daha fazla olması ve bu durumun ailelerin sorunlarla baş edebilme becerilerini artırarak yılmaz olmalarını sağladığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4.21 ve Tablo 4.22. incelendiğinde normal çocuğa veya işitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin çalışma durumunun yılmazlık ve yılmazlığın alt ölçekleri üzerinde anlamlı etkisi olmadığı görülmektedir. Bu durumu işitme engelli olan ve olmayan çocuğa sahip anne-babalar ev dışında herhangi bir işte çalışsalar bile çocuklarıyla evde vakit geçirdikleri ve çocuk dünyaya geldikten sonra sorumluluğun artması gibi nedenlerle açıklayabiliriz. Aygen (7) otizm tanısı almış çocuk ve ergenlerin annelerinde aleksitimi düzeyinin yordanmasıyla ilgili yaptığı çalışmada çalışma

durumunun annelerin aleksitimi puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını belirtmiştir.

Tablo 4.23. incelendiğinde işitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının doğum sırasının ebeveynlerin yılmazlığı üzerinde yılmazlığın alt boyutu olan yaşama bağlılık düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Alanyazında işitme engelli çocukların ebeveynlerin sosyal destek düzeylerinin çocuğun doğum sırası değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Aileye katılan ilk çocuğun normal, sonraki çocuğun engelli olması, ailenin doğan ilk çocukla çocuk sahibi olma doyumuna ulaşması, ideal çocuk algısını ilk çocukta yaşaması, normal gelişim gösteren çocuğu bir dayanak olarak görmesi, ailelerin daha yılmaz olmasını ve yaşama bağlılık alt ölçeğinden daha yüksek puan almasını sağladığını öne sürebiliriz.

Tablo 4.24.ve Tablo 4.25 incelendiğinde işitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin gelir düzeyinin ailelerin yılmazlık ve yılmazlığın alt ölçekleri üzerinde anlamlı etkisi olmadığı görülmektedir. Normal çocuğa sahip olan ebeveynlerin gelir düzeyinin ailelerin yılmazlığı ve yılmazlığın alt boyutu olan mücadelecilik ve kendini kontrol alt ölçekleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Gelir düzeyi yüksek olan ailelerin, gelir düzeyi düşük ve orta seviyede olan ailelere göre daha yılmaz oldukları yapılan hesaplamalar sonucu ortaya çıkmıştır. Bu durumu; ekonomik açıdan güçlü olan ailelerin var olan ekonomik özgürlükleri sayesinde çeşitli kaynaklardan daha fazla ve etkili bir şekilde yararlanarak zor ve stresli durumlarla baş edebilmelerini kolaylaştırdıkları ve böylece daha yılmaz özellikler sergileyebildikleri şeklinde yorumlayabiliriz. Olsson ve Hwang (105), Plumb (115), Ryan ve Caltabiano (121) çalışmalarında gelir düzeyinin yılmazlık üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını belirtmektedir. Bahadır (8), Boyraz ve Sayger (20), Çakır (30) yaptıkları çalışmalarda gelir düzeyi ile yılmazlığın doğru orantılı olduğunu, gelir düzeyi arttıkça yılmazlığın da arttığını belirtmişlerdir.

Yılmazlıkla doğrudan ilgisi olmasa da Erhan (52) tarafından yürütülmüş olan çalışmada ailelerin gelir düzeyinin düşük olmasıyla umutsuzluk düzeyleri arasında ters orantı olduğu bunun da ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeylerini negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Tablo 4.26. ve Tablo 4.27. incelendiğinde normal çocuğa sahip olan ailelerin eğitim düzeylerinin yılmazlığın alt boyutu olan yaşama bağlılık düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu, işitme engelli çocuğa sahip ailelerin eğitim düzeylerinin ailelerin yılmazlıkları üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığını göstermektedir.

Normal çocuğa sahip ve üniversite mezunu olan ailelerin yılmazlığın alt boyutlarından biri olan yaşama bağlılık düzeylerinin ilkokul-ortaokul veya lise olan ailelere göre daha yüksek çıktığı görülmektedir. Bu durumu; eğitim düzeyi yükseldikçe ailelerin yaşama bağlılık düzeyleri de artmaktadır şeklinde yorumlayabiliriz. Üniversite mezunu olmanın ailelerin sosyal statülerini ve eğitim düzeylerini yükselttiğini buna bağlı olarak da yaşanan herhangi bir sorun karşısında ailelerin daha yılmaz özellikler sergilediğini ifade edebiliriz.

Campbell-Sills ve arkadaşları (22), Wowra ve McCarter (148) eğitim seviyesi yüksek olan ailelerin daha yılmaz özellikler sergilediğini belirtirken; Muir, Tudball ve Robinson (101), Raskind, Goldberg, Higgins ve Herman (118) eğitim düzeyinin düşük olmasının ailelerin yılmazlık düzeylerini artırdığını daha yılmaz özellikler sergilemesine yol açtığını ifade etmişlerdir.

Tablo 4.28 incelendiğinde işitme engelli çocuğa sahip ailelerin yardımcı kişi varlığının yılmazlığın kendini kontrol alt boyutu üzerinde anlamlı bir fark yarattığı görülmektedir. Çocuğunu herhangi bir kişi ya da kurumdan yardım almadan büyüten anne-babaların kendini kontrol düzeylerinin çocuğunu yardımcı kişi varlığıyla büyüten anne-babalara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçları Kadı'nın (71) çoklu yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin yılmazlık düzeylerinin çeşitli değişkenler

açısından belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışmasıyla tutarlılık göstermektedir. Ayrıca Görgü (53) çalışmasında çocukların bakımından sorumlu olan kişi ve bakıcı desteğinin olup olmama durumunun annelerin sosyal destek düzeyleri ve depresyon düzeylerini yordadığını belirlemiştir.

Araştırma sonuçlarını çocuğu tek başına büyüten ailelerin çocuğuyla ilgili sorunları çözmek için daha fazla çaba sarf etmek durumunda kalması, sorunların çözümü için kendi kendine bir yol bulmak zorunda olması bu durumun da anne-babanın yılmazlık düzeyini artırdığı şeklinde yorumlayabiliriz.

Tablo 4.29. incelendiğinde işitme engelli çocuğa sahip ailelerin tükenmişliğin alt boyutu olan duygusal tükenmişlikten aldığı puanlar normal çocuğa sahip ailelerden daha yüksek olarak bulunmuştur. Bu durumu işitme engelli çocuk sahibi olmanın normal çocuk sahibi olma durumuna göre daha fazla sorumluluk gerektirmesi, çocuğun sürekli bakıma ihtiyaç duyması, engel durumunun sürekli olması ve bu durumun ailelerin duygusal olarak daha fazla tükenme yaşamalarına yol açması şeklinde yorumlayabiliriz.

İşitme engelli çocuğa sahip olma ya da olmama durumunun ailelerin tükenmişliğin alt boyutu olan kişisel başarı düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı yapılan hesaplama sonucu ortaya çıkmıştır. Bu durum literatürle tutarlılık göstermemektedir. Çengelci (33) çalışmasında, otizm veya down sendromu tanısı almış çocuğa sahip olan ve olmayan ailelerin duygusal tükenmişlik alt ölçek puanlarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak araştırmacı $p=.08$ düzeyinde bir anlamlılık çıktığını denek sayısının artırılmasıyla bu durumun anlamlı bir farka dönüşebileceğini ifade etmiştir. Anlamlılığa yakın farkın nereden kaynaklandığını anlamak için yapılan Scheffe testinde otizm tanısı almış çocukların annelerinin duygusal tükenmişlik düzeylerinin normal çocuğa sahip olan annelere göre daha yüksek olduğunu belirlemiştir.

Duygun ve Sezgin (40) tarafından yapılan çalışmada da zihinsel

yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin duygusal tükenmişliklerinin normal gelişim gösteren çocuğa sahip annelere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.30 incelendiğinde işitme engelli çocuğun cinsiyetinin ebeveynlerin tükenmişliğin alt boyutlarından biri olan duygusal tükenmişlik düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yarattığı görülmektedir. Erkek çocuğa sahip ebeveynlerin duygusal tükenmişlikleri kız çocuğa sahip olanlara göre daha yüksek çıkmıştır. Bu durumu erkek çocukların kız çocuklara göre daha yaramaz olması, Türk toplumunda erkek çocuklara neslin devamı gözüyle bakılması, erkek çocuğu aileyi koruyan biri olarak görülecekken çocuğun engeli nedeniyle bakıma muhtaç hale gelmesi ve bu durumun süreklilik göstermesi gibi gerekçelerle açıklayabiliriz. Bu bulgular Çengelci'nin çalışmasıyla tutarlılık göstermemektedir. Çengelci (33), çalışmasında çocuğun cinsiyetinin ailelerin tükenmişliği üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını belirtmektedir.

Tablo 4.31. ve Tablo 4.32 incelendiğindenormal çocuğa sahip ebeveyn cinsiyetinin tükenmişliğin alt boyutu olan kişisel başarı, işitme engelli çocuğa sahip ebeveyn cinsiyetinin ise duygusal tükenmişlik alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. her iki grupta da kadınların kişisel başarı ve duygusal tükenmişlik düzeyleri erkeklere göre daha fazla çıkmıştır.

Bu sonuçlarla dolaylı olarak tutarlılık gösteren çalışmalara literatürde rastlanmıştır. Urfalıaksoy (141) zihinsel ve işitme engelliler okullarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini incelemiştir. Araştırma sonuçları kadınların duygusal tükenmişliklerinin erkeklere kıyasla daha fazla olduğunu göstermektedir. Bir diğer çalışmada Özmen (111) görme engelliler okulunda çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini incelemiş ve kadınların erkeklerden daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadıklarını tespit

etmiştir.

Bu bulguyu; çocuğun bakımından birinci derecede sorumlu olan kişinin anne olması, bu sorumluluğun annede daha fazla stres ve kaygı oluşturması, kadınların erkeklere göre daha duygusal olması gibi nedenlerle ilişkilendirebiliriz.

Tablo 4.33 ve Tablo 4.34 incelendiğinde normal çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam yerinin ailelerin tükenmişliği ve tükenmişliğin alt boyutları olan duygusal tükenmişlik ve kişisel başarı alt ölçeklerinin tümünde anlamlı bir etkisi olduğu, işitme engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin yaşam yerinin ise tükenmişlik ve alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı yapılan çalışma sonrası ortaya çıkmıştır. Normal çocuğa sahip olan ve kasaba-köyde yaşayan ailelerin tükenmişlik düzeyleri, şehirde yaşayan ailelere göre daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Mutlu (103) engelli çocuğa sahip olan kadınların tükenmişlik duyguları ve evdeki çocukla ilgili iş bölümü arasındaki değişkenleri incelemiştir. Mutlu'nun araştırma sonuçlarında yaşam yeri değişkeninin babaların/erkeklerin yapılmakta olan iştükenmişlik ve iş bölümü algı seviyelerini etkilediği görülmektedir.

Araştırma sonuçlarını olarak kasaba-köyde yaşayan ailelerin yaşadıkları sorunları çözebilmek için gerekli olan kaynakları yaşadıkları yerde bulamamaları, sorunlara nasıl çözüm üretecekleri konusunda bilgi sahibi olmamaları, kasaba-köydeki imkanların kısıtlı olması şeklinde yorumlayabiliriz.

Tablo 4.35 ve Tablo 4.36. incelendiğinde normal çocuğa sahip ebeveynlerin çalışma durumunun ailelerin tükenmişliği ve tükenmişliğin alt boyutlarından olan kişisel başarı, işitme engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin çalışma durumunun ise duygusal tükenmişlik üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu yapılan çalışma sonrası ortaya çıkmıştır. İşitme engelli çocuğa ve normal çocuğa sahip olan çalışmayan ailelerin duygusal tükenmişlik ve kişisel başarı puanları çalışan ailelere göre daha yüksek

olarak bulunmuştur. Bulgular literatürle tutarlılık göstermektedir. Çengelci'nin (33) araştırmasında çalışmayan annelerin duygusal tükenmişliklerinin çalışan annelere göre daha yüksek çıktığı görülmektedir.

Annenin çalışma durumu ile ilgili olarak yapılan diğer çalışmalardan biri olan Türkoğlu'nun (140) araştırmasında çalışmayan annelerin kaygı düzeylerinin çalışan annelere kıyasla daha fazla olduğunu belirtirken, Bebko, Konstantareas ve Spiringer (15), annenin çalışma durumunun kaygı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını belirtmektedir.

Duran ve Barlas (38), zihinsel engelli çocuğa sahip olan ailelerin öznel iyi oluş, öz duyarlık ve tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yaptıkları araştırmada ebeveynlerin çalışma durumunun tükenmişlik düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını bulmuşlardır.

Çalışmayan ve bu sebeple sürekli evde çocuğuyla vakit geçirmek zorunda kalan ailelerin sosyal hayatlarının daha kısıtlı olması, ebeveynlerden birinin çalışmıyor olması nedeniyle gelirin azalması ve bu durumun ailenin tükenmişliğini artırdığını söyleyebiliriz.

Tablo 4.37 incelendiğinde işitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının doğum sırasının ebeveynlerin tükenmişliği ve tükenmişliğin alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Bu sonucu; işitme engelli çocuğa sahip olma durumunun başlı başına bir tükenmişlik unsuru olduğu çocuğun doğum sırasıyla bu durumun etkilenmeyeceği şeklinde yorumlayabiliriz. Bu durum literatürle tutarsızlık göstermektedir. Dolaylı olarak yapılan Ceylan'ın (26) çalışmasında engelli çocuğa sahip olan annelerin depresyon ve umutsuzluk düzeyleri incelenmiş ve engelli çocukların büyük bir kısmının ailenin ilk çocuğu olduğunu belirlenmiştir.

Tablo 4.38. ve Tablo 4.39 incelendiğinde işitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin gelir düzeyinin ailelerin tükenmişliğin duygusal tükenmişlik ve kişisel başarı alt ölçeklerinin tümünde anlamlı etkisi olduğu görülmektedir.

Normal çocuğa sahip olan ebeveynlerin gelir düzeyinin ailelerin tükenmişlik düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. İşitme engelli çocuğa sahip ve gelir düzeyi düşük olan ailelerin duygusal tükenmişlik düzeyleri, gelir düzeyi orta olan ailelerin duygusal tükenmişliklerine göre daha yüksek çıkmıştır. Bu durumda ekonomik durumun ailelerin tükenmişliği üzerinde etkili olduğunu, ekonomik açıdan daha rahat olan ailelerin daha az tükenmişlik yaşadığını söyleyebiliriz. Kişisel başarı alt ölçeğinde ise gelir düzeyi yüksek olan ailelerin, gelir düzeyi orta seviyede olan ailelere göre daha yüksek puanlar aldığı görülmektedir. Buradan da maddi durumun iyi olmasının kişisel başarı düzeyi üzerinde etkili olmadığını ve tükenmişlik seviyesini etkilemediğini ifade edebiliriz. Bu durum literatürle tutarlılık göstermektedir. Duran ve Barlas (38) çalışmasında, gelir düzeyinin ailelerin duygusal tükenmişlik düzeylerini etkilediğini belirtmişlerdir.

Tükenmişlikle ilgili dolaylı olarak yapılan diğer bir çalışma Akandere, Acar, Baştuğ (2) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar gelir düzeyi ile ailelerin umutsuzluk ve yaşam doyum düzeyleri arasında ilişki tespit etmişlerdir.

Tablo 4.40. ve Tablo 4.41. incelendiğinde normal çocuğa ve işitme engelli çocuğa sahip olan ailelerin eğitim düzeylerinin ailelerin tükenmişlikleri üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığını görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak eğitim seviyesinin hayat standartlarını artırmaya yarayan bir durum olması, ailelerin çocuklarına bakış açısını değiştiren bir etken olmaması şeklinde ifade edebiliriz.

Bu durum literatürle tutarsızlık göstermektedir. İnalı (67) çalışmasında eğitim düzeyinin tükenmişliğin alt boyutları olan duygusal tükenmişlik ve kişisel başarı üzerinde etkisi olduğunu belirlemiştir. Bolat (17) engelli çocuğa sahip ailelerin tolerans düzeylerine göre tükenmişliklerini incelediği çalışmasında eğitim düzeyinin anlamlı olduğunu tespit etmiştir.

Tablo 4.42. incelendiğinde işitme engelli çocuğa sahip ailelerin yardımcı kişi varlığının ailelerin tükenmişlikleri üzerinde anlamlı bir etkisi

olmadığı görülmektedir. Çengelci (33) çocuğun bakımı konusunda destek alan annelerin tükenmişlik düzeyleri ile ilgili olarak yapılan analiz sonuçlarında yardımcı kişinin annelerin duygusal tükenmişliklerini etkilediğini belirlemiştir. Özcan (109) otizm tanısı almış çocuğa sahip olan ailelerin sosyal destek, stres düzeyi ve başa çıkma stratejilerinin, travma sonrası büyümeyi ve tükenmişliği yordama düzeyini incelemek amacıyla yaptığı çalışmasında babaların kişisel başarı puanlarındaki azalmayı anlamlı olarak yordayan değişkenlerin yardımcı kişi ve çaresiz/suçlayıcı yaklaşım olduğunu açığa çıkarmıştır. Literatürle tutarsızlık gösteren bu durumu ailelerin engelli çocuğu dünyaya getiren kişi olarak kendilerini görmeleri ve bu doğrultuda çocuğun bakımından sorumlu olan kişiyi yalnızca kendileri olarak görmeleri, çocuğu büyütme için çevreden yardım istemeye çekinmeleri, çocuğun engelinden dolayı ondan utanç duymaları ve çocuğu saklama ihtiyacı hissetmeleri gibi nedenlerle açıklayabiliriz.

Tablo 4. 43. incelendiğinde normal gelişim gösteren çocuğa sahip olan ve sosyal birliktelik desteğinden yeterli ölçüde doyum sağlayamayan ailelerin daha fazla duygusal tükenmişlik yaşama eğiliminde olduklarını, benzer şekilde bakım desteği eksikliğinin de normal çocuğa sahip ailelerde duygusal tükenmeye yol açtığını ayrıca öz yetkinlik seviyesi düşük olan ailelerin de duygusal tükenmişlik düzeylerinin yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Aile içi duygusal desteğin normal çocuğa sahip ailelerde de duygusal tükenmeye neden olabileceği gözlemlenirse, özel eğitime gereksinimi olan çocuklar için ek tedbirlere ve uygulamalara ihtiyaç duyulacağı öne sürülebilir. Aynı şekilde subjektif olarak duygusal destek memnuniyetinin düşük algılanması tükenmeyi artırabilmektedir. Ailelere ve evdeki bireylere yönelik iletişim ya da destek çalışmalarında sağlanacak bu yöndeki desteğin anlamlı olacağı değerlendirilebilir.

Bilgi desteği ve memnuniyeti, duygusal destek ve memnuniyeti, sosyal birliktelik desteği memnuniyetinin yüksek algılanması kişisel başarıyı olumlu yönde etkileyebilmektedir. Ailelerin kişisel başarıyı daha yüksek

algılayabilmeleri için sosyal destek düzeylerini artırmaya yönelik uygulamalar yapılması bu doğrultuda atılabilecek önemli adımlardandır. Benzer şekilde ailelerin mücadelecilik, öz yetkinlik ve yaşama bağlılık düzeylerinin artması onların kişisel başarıyı algılama düzeylerinin artmasını sağlamakta ve bu sayede daha az tükenmelerine yardımcı olmaktadır diyebiliriz.

Tablo 4.44. incelendiğinde işitme engelli çocuğa sahip olan ailelerin duygusal tükenmeleri ile çocuğun yaşı arasında ters korelasyon bulunmuştur. Bu durum özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin yıl geçtikçe daha kötü hissetmelerini açıklar diyebiliriz. Bu bağlamda özür türü, ailenin çocuk sahibi olma yaşı ve sosyal destek sistemi incelenerek tükenme sürecinin akışı detaylı bir şekilde incelenebilir.

Sosyal destek ve birliktelikten memnuniyet duygusal tükenmenin artması ile artmaktadır. Başlangıçta ters gibi görünen bu bulgu aslında duygusal tükenmenin artması ile sosyal desteğe duyulan ihtiyacın daha fazla anlamlı olmasının bir sonucudur şeklinde açıklanabilir.

Duygusal tükenme kendini kontrol eğilimini artırmaktadır. Bunun nedeni benlik düzeneğini, ruh sağlığını korumakla ilgili savunma mekanizmalarının artması ile açıklanabilir.

Duygusal destek ve memnuniyetin artması işitme engelli çocuğa sahip ailelerin kişisel başarıyı algılama seviyelerinin de artmasını sağlamaktadır. Mücadelecilik, öz yetkinlik, yaşama bağlılık ve kendini kontrol seviyelerinin artması ailelerin kişisel başarıyı algılama düzeylerini artırmakta ve bu sayede ailelerin daha az tükenmelerine katkı sağlamaktadır diyebiliriz.

6.SONUÇ ve ÖNERİLER

İşitme engelli ve engelli olmayan çocuklara sahip ailelerde sosyal destek algısı, tükenme ve yılmazlık düzeylerinin karşılaştırılması incelenmesi amacı ile yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Araştırmada işitme engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip ebeveynlere Kişisel Bilgi Formu, Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği (YASDÖ), Aile Yılmazlık Ölçeği (AYÖ) ve Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ) uygulanmıştır.

Araştırma sonucunda, işitme engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ebeveynlerin sosyal destek algısı (YASDÖ), yılmazlık (AYÖ) ve tükenmişlik (MTÖ) puanlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği; işitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin normal çocuğa sahip ebeveynlere göre sosyal destek algısı ve yılmazlık düzeylerinin anlamlı ölçüde daha düşük ve tükenmişlik düzeylerinin anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca erkek engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin duygusal tükenmişlik ve yaşama bağlılık boyutlarından aldıkları puanların anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu, işitme engelli çocuk cinsiyetinin ailelerin sosyal destek algısı üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı bulunmuştur. İşitme engelli çocuğa sahip annelerin babalara göre öz yetkinlik, kendini kontrol ve duygusal tükenmişlik boyutlarından anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar aldıkları,engelli çocuğa sahip ebeveyn cinsiyetinin ailelerin sosyal destekleri üzerinde anlamlı bir farklılık göstermediği; normal çocuğa sahip annelerin babalara göre öz yetkinlik ve kişisel başarı boyutlarından, babaların ise annelere göre bakım desteği boyutundan anlamlı düzeyde yüksek puanlar aldıkları belirlenmiştir. Normal çocuğa sahip şehirde yaşayan ebeveynlerin kasaba-köyde yaşayanlara göre bilgi desteği, duygusal destek ve yılmazlık düzeylerinin anlamlı ölçüde daha yüksek, duygusal tükenmişlik düzeylerinin ise anlamlı ölçüde daha düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca işitme engelli çocuğa sahip kasaba-köyde yaşayan ebeveynlerin ise şehirde yaşayanlara göre algıladıkları bilgi desteği düzeylerinin anlamlı ölçüde yüksek olduğu,

yılmazlık ve tükenmişlik düzeylerinin ise anlamlı ölçüde farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Normal çocuğa sahip olan ve çalışan ebeveynlerin çalışmayanlara göre sosyal birliktelik desteği, bakım desteği ve kişisel başarı boyutlarından aldıkları puanların anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu, yılmazlık düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. İşitme engelli olan çocuğa sahip olan ve çalışmayan ebeveynlerin ise duygusal tükenmişlik düzeylerinin anlamlı ölçüde yüksek olduğu, sosyal destek ve yılmazlık düzeylerinin farklılık göstermediği görülmüştür.

İşitme engelli çocuğun doğum sırasının (sonraki çocuk) ailelerin yaşama bağlılık boyutlarından aldıkları puanların anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu, sosyal destek ve tükenmişlik düzeyleri üzerinde anlamlı ölçüde farklılık göstermediği belirlenmiştir. İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin gelir düzeyleri arttıkça sosyal birliktelik desteği memnuniyeti ve kişisel başarı boyutlarından aldıkları puanların arttığı, gelir düzeyleri azaldıkça ise duygusal tükenmişlik boyutlarından aldıkları puanların arttığı görülmüştür. Normal çocuğa sahip ebeveynlerin ise gelir düzeyleri arttıkça sosyal birliktelik desteği ve memnuniyeti, bilgi desteği memnuniyeti, duygusal destek ve memnuniyeti, kendini kontrol ve mücadelecilik boyutlarından aldıkları puanların yükseldiği, tükenmişlik düzeylerinde ise anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. İşitme engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim düzeyleri arttıkça sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği ve memnuniyeti, duygusal destek, bakım desteği ve yaşama bağlılık boyutlarından aldıkları puanların arttığı; yılmazlık ve tükenmişlik düzeylerinin diğer alt boyutlarının ise eğitim düzeyine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğunu büyütürken yardımcı bir kişinin olması durumunun ailelerin sosyal birliktelik desteği ve memnuniyeti ile kendini kontrol boyutlarından aldıkları puanların yükselttiği, tükenmişlik düzeyleri üzerinde ise anlamlı ölçüde farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Ayrıca normal gelişim gösteren çocuğa sahip olan ve sosyal birliktelik desteğinden yeterli ölçüde doyum sağlayamayan ailelerin daha fazla duygusal tükenmişlik yaşama eğiliminde olduklarını, benzer şekilde bakım

desteği eksikliğinin de normal çocuğa sahip ailelerde duygusal tükenmeye yol açabileceği ayrıca öz yetkinlik seviyesi düşük olan ailelerin de duygusal tükenmişlik düzeylerinin yüksek olabileceği korelasyon analizi sonucunda tespit edilmiştir. Duygusal destek memnuniyetinin düşük algılanmasının tükenmeyi artırabileceği yine yapılan hesaplamalar sonucu belirlenmiştir.

Bilgi desteği ve memnuniyeti, duygusal destek ve memnuniyeti, sosyal birliktelik desteği memnuniyetinin yüksek algılanmasının kişisel başarıyı olumlu yönde etkileyebileceği yine korelasyon analizi sonucunda görülmüştür. İşitme engelli çocuğa sahip olan ailelerin duygusal tükenmeleri ile çocuğun yaşı arasında ters korelasyon bulunmuştur.

Sosyal destek ve birliktelikten memnuniyetin duygusal tükenmenin artması ile artış gösterebileceği, duygusal tükenmenin kendini kontrol eğilimini artırabileceği son olarak ise duygusal destek ve memnuniyetin artmasının işitme engelli çocuğa sahip ailelerin kişisel başarıyı algılama seviyelerinin de atmasına katkı sağlayabileceği, mücadelecilik, öz yetkinlik, yaşama bağlılık ve kendini kontrol seviyelerinin artması ailelerin kişisel başarıyı algılama düzeylerini artırmakta ve bu sayede ailelerin daha az tükenmelerine yardımcı olacağı varsayımları korelasyon analizi sonucu elde edilmiştir.

Uygulamaya Yönelik neriler

Araştırma bulguları ailelerin tükenmişlik düzeylerinin azaltılması için sosyal destek ve yılmazlık düzeylerinin artırılması gerektiğini göstermektedir.

1. Ailelerin sosyal destek ve yılmazlıkla ilgili güçlü yönleri desteklenerek daha az tükenme yaşamalarına yardımcı olabilecek aile eğitim programları düzenlenebilir.

2. Ailelerin tükenmişliği üzerinde etkili olan temel faktörlerden biri olan sosyal destek algısını veya mevcut sosyal destekten maksimum düzeyde

yararlanmalarını sağlayacak kaynaklara ulaşabilmeleri için gerekli yönlendirmeler yapılabilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. İşitme engelli çocuğa sahip anne-babaların tükenmişlik, yılmazlık ve sosyal destek düzeylerinin yordayıcı değişkenlerini araştırabilirler.

2. Yapılan çalışmada ailelerin tükenmişliğini etkileyen faktörler incelenmiştir ileride yapılacak araştırmalarda araştırmacılar ailelerin sosyal destek algısını etkileyen faktörlerin neler olduğunu belirlemeye yönelik çalışabilirler.

3. İşitme engelli çocuğa sahip anne-babaların sosyal destek, yılmazlık ve tükenmişlik düzeylerini boylamsal olarak araştırabilirler.

4. Bu araştırmada tükenmişliğe etki eden değişkenler olarak sadece sosyal destek ve yılmazlık değişkenleri ele alınmıştır. İleride gerçekleştirilecek araştırmalarda tükenmişlikle ilgili olduğu düşünülen farklı değişkenler ele alınabilir.

5. Sosyal desteğin artırılmasıyla doğrudan ilişkili olduğu düşünülen farklı çalışmaların neler olduğunu inceleyebilirler.

KAYNAKLAR

1. Ahlert, I. A., & Greeff, A. P. (2012). Resilience Factors Associated with Adaptation In Families with Deaf and Hard of Hearing Children. *American Annals of The Deaf* , 157 (4), 391–404.
2. Akandere, M., Acar, M., Baştuğ, G. (2009). Zihinsel ve Fiziksel Engelli Çocuğa Sahip Anne ve Babaların Yaşam Doyumu ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22, (23–32).
3. Akkök, F. (2003). Bayan Perşembeler. (2. bs.). İstanbul: Özgür Yayınları.
4. Akkök, F., Aşkar, P. ve Karancı, N. (1992). Özürlü Bir Çocuğa Sahip Anne Babalardaki Stresin Yordanması. *Özel Eğitim Dergisi* 1(2), 8-12.
5. Akman, Sevil (2006). Epileptik Nöbet Geçiren- Sağlıklı Çocuğu Olan Annelerin Tükenmişlik Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
6. Arı, E. (2006). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) Olan Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadıkları Kaygı Düzeyi, Algıladıkları Sosyal Destek ve Anne Babalık Tutumlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
7. Aygen, S. (2011) Otizm Tanısı Almış Çocuk ve Ergenlerin Annelerinin Aleksitimi Düzeyinin Yordanması. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
8. Bahadır, E. (2009). Sağlıkla İlgili Fakültelerde Eğitime Başlayan Öğrencilerin Psikolojik Sağlık Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
9. Baltaş, Z. (2000). Sağlık Psikolojisi. Halk Sağlığında Davranış Bilimleri. (s.150). İstanbul: Remzi Kitabevi.
10. Bandura, A. (1997). Self-efficacy. New York: Freeman.

11. Barrera, M.J. and Ainlay, S.L.(1983). The Structure and Social Support: A Conceptual and Empirical Analysis. *Journal of Community Psychology*, 11(2), 133-143.
12. Bayat, M. (2007). Evidence of Resilience In Families of Children with Autism. *Journal of Intellectual Disability Research*. 51(9), 702-714.
13. Baykoç, D. N., Bayhan, P. ve Artan, İ. (2000). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Beklentileri ve Endişe Duydukları Konuların İncelenmesi. *Sosyal Hizmetler Dergisi*. 1 (11) s: 16-23.
14. Bayraklı, H. (2010). Zihinsel Engelli ve Engelli Olmayan Çocuğa Sahip Annelerde Yılmazlığa Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
15. Bebko, J. M., Konstantareas, M. M. ve Springer, J. (1987). Parent and Professional Avaluations Of Family Stres Associated With Characteristic Of Autism. *Journal of Autism Developmental Disorders*, 17 (4), 565-576.
16. Bennett, T., & DeLuca, D. A. (1996). Families of Children with Disabilities: Positive Adaptation Across The Life Cycle. *Social Work in Education*, 18(1), 31-43.
17. Bolat, M. (2013). Engelli Çocuğu Olan Anne-babaların Tolerans Düzeylerine Göre Tükenmişlik Durumları. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
18. Bonanno, G. A. (2004). Loss, Trauma, and Human Resilience: Have We Underestimated The Human Capacity to Thrive After Extremely Aversive Events? *American Psychologist*, 59, 20–28.
19. Boss, P. (2006). Loss, Trauma and Resilience: Rherapeutic Work with Ambiguous Loss. USA: W. W. Norton & Company.
20. Boyraz, G., & Sayger, T.V. (2011). Psychological Well-being Among Fathers of Children With and Without Disabilities: The Role of Family Cohesion, Adaptability, and Paternal Self-Efficacy. *American Journal of Men's Health*, 5 (4), 286–296.

21. Çakır, S. G. (2009). Factors and Mechanisms of Resilience Among Turkish Migrant Women in The UK. Doktora tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
22. Calderon, R., & Greenberg, M. T. (1999). Stress and Coping in Hearing Mothers of Children with Hearing Loss. *American Annals of the Deaf*, 144(1), 7–18.
23. Campbell-Sills, L., Forde, D.R., & Stein, M.B. (2009). Demographic and Childhood Environmental Predictors of Resilience in a Community Sample. *Journal of Psychiatric Research*, 43, 1007–1012.
24. Çan Aslan, Ç. (2010). Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Anne Ve Babaların Psikolojik Belirtileri, Sosyal Destek Algıları ve Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
25. Caplan G. Support Systems and Community Mental Health: Lectures on Conceptual Development. Behav Public, New York, 1974.
26. Çapri, B. (2006). Tükenmişlik Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 62-77.
27. Carver C.S. (1998). Resilience and thriving: Issues, Models, and Linkages. *J Soc Issues*; 54: 245-266.
28. Cavkaytar, A., Ardıç, A., Özbey, F., Sönmez, M., Özdemir, O. Aksoy, V. (2012) Özel Eğitimde Aile Eğitimi ve Rehberliği, Ankara: Vize Yayıncılık
29. Çengelci, B. (2009). Otizm ve Down Sendromlu Çocuğa Sahip Annelerin Kaygı, Umutsuzluk ve Tükenmişlik Duygularının Karşılaştırılması *Ege Eğitim Dergisi (10) 2: 1–221*
30. Ceylan R. (2004) Entegre Eğitime Katılan ve Katılmayan Engelli Çocukların Annelerinin Depresyon ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

31. Chumbler, N.R., Grimm, J.W., Cody, M., Beck C. (2003). Gender, Kinship and Caregiver Burden: The Case of Community-dwelling Memory Impaired Seniors. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 18,s: 722- 732.
32. Cohen, S. and Wills, T.A. 1985. Stress, Social Support and The Buffering Hypothesis, *Psychological Bulletin*, 98(2), 310-357.
33. Coşkun, S. (2012). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Uyum Süreci Aşamaları ve Bu Aşamaların Tükenmişlik ve Algılanan Sosyal Destek ile İlişkilendirilerek İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
34. Deniz, M.E., Dilmaç, B., Arıcak, O.T. (2009). Engelli Çocuğa Sahip Olan Ebeveynlerin Durumluk Sürekli Kaygı ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (1).
35. Doğan, M. (2001). İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çesitli Psikolojik Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
36. Dönmez, B.N., Bayhan, P., Artan İ., (2001). Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Yaşam Döngüsü İçinde Karşılaştıkları Sorunların İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 12 (2): 31-43.
37. Dunst, C. J., Trivette, C. M., & Jodry, W. (1997). Influences of Social Support on Children with Disabilities and Their Families. In M. J. Guralnick (Ed.), *The Effectiveness of Early Intervention* (pp. 499–522). Baltimore, MD: Brookes.
38. Duran, S. ve Barlas, G. (2014) Zihinsel Engelli Bireylerin Ebeveynlerinin Öznel İyi Oluş, Öz Duyarlık ve Tükenmişlik Düzeylerinin Belirlenmesi, *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(3)
39. Duygun, T. (2001). Zihinsel Engelli ve Sağlıklı Çocuk Annelerinde Stres Belirtileri, Stresle Başa çıkma Tarzları ve Algılanan Sosyal Desteğin Tükenmişlik Düzeyine Olan Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara

40. Duygun, T. & Sezgin, N. (2003). Zihinsel Engelli ve Sağlıklı Çocuk Annelerinde Stres Belirtileri, Stresle Başa Çıkma Tarzları ve Algılanan Sosyal Desteğin Tükenmişlik Düzeyine Olan Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18 (52): 37-52.
41. Echterling, L. G., Presbury, J. and McKee, J. E. (2005). *Crisis Intervention: Promoting Resilience and Resolution in Troubled Times*. USA: Pearson Merrill Prentice Hall.
42. Ekerbiçer H, Çelik M, Aral M ve Buğdaycı R. Kahramanmaraş'ta Çalışan Hekimlerde Mesleksel Tükenmişlik Düzeyi ve Bazı Kişisel Özelliklerle ilişkisi.
43. Emerson, E., Robertson, J. & Wood, J. (2003). Levels of Psychological Distress Experienced By Family Caregivers of Children and Adolescents with Intellectual Disabilities in An Urban Conurbation. *Journal of Applied Research In Intellectual Disabilities*, 17, 77-84
44. Ergin, C. (1992). Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeklerinin Uyarlanması. Bayraktar, R ve Dağ, İ. (Eds.). *VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları*, 143-154.
45. Evans, G.W., Palsane, M.N., Lepora, S.J. and Martine, J. 1989. Residential Density and Psychological Health: The Mediating Effect of Social Support. *Journal of Personality and Social Psychological*, 57(6), 994-999.
46. Feldman, M.A., Varghese, J., Ramsay, J. & Rajska, D. (2002). Relationships Between Social Support, Stress and Mother-Child Interactions in Mothers with Intellectual Disabilities. *Journal of Applied Research In Intellectual Disabilities*. 15, 314-323
47. Freudenberger, H. J. (1974). Staff Burnout. *Journal of Social Issue*, 30, 159-1
48. Frey, K. S., Greenberg, M. T., & Fewell, R. R. (1989). Stress and Coping Among Parents of Handicapped Children: A Multidimensional Approach. *American Journal of Mental Retardation*, 94(3), 240-249.

49. Friborg, O., Hjemdal, O., Rosenvinge, J. H., & Martinussen, M. (2003). A new rating scale for adult resilience: What Are The Central Protective Resources Behind Health Adjustment? *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 12 (2), 65-76.
50. Gillard, J. (2002). Resilience in families that live with a child with a handicap. Master's Thesis, Catholic University of Leuven, Leuven, Belgium.
51. Goin- Kochel, R.P., Myers, B. J. & Mackintosh, V.H. (2007) Sources of Information and Support Used by Parents of Children with Autism Spectrum Disorders *Developmental Disabilities*, 12(1), 41-51.
52. Gölalımış-Erhan, G. (2005). Zihinsel Engelli ocuğu Olan Annelerin Umutsuzluk, Karamsarlık, Sosyal Destek Algılarının ve Gelecek Planlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
53. Görgü, E. (2005). 3-7 Yaş Arası Otistik ocuğa Sahip Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri ile Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
54. Greeff, A. P., & Van der Walt, K. J. (2010). Resilience in Families with An Autistic Child. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 45(3), 347–355.
55. Greene, R. R. and Livingston, N. C. (2002). A Social Construct. In R. R. Grene (Eds), *Resiliency: An Integrated Approach to Practice, Policy and Research* (pp.63-93). Washington, DC: NASW Press.
56. Gürgan, U. (2006). Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeylerine Etkisi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
57. Hadadian, A. (1994). Stress and Social Support in Fathers and Mothers of Young Children With and Without Disabilities. *Early Education and Development*.5 (3). 226-235.

58. Hart, A. (2004) Origin of Stress, Depression and Anxiety in Parents of Autistic Children & The Impact on the Family: A Quantitative and Qualitative Study. Student Research, Master of Science (Nutrition and Dietetics), University of Wollongong, New South Wales, Australia.
59. Hartshorne, T. S. (2002). Mistaking Courage For Denial: Family Resilience After The Birth of A Child with Severe Disabilities. *Journal of Individual Psychology*, 58(3), 263–278.
60. Hawley, D. R. (2000). Clinical Implications of Family Resilience. *American Journal of Family Therapy*, 28(2), 101–117.
61. Hawley, D. R., & DeHaan, L. (1996). Toward a Definition of Family Resilience: Integrating Life Span and Family Perspectives. *Family Process*, 35, 283–298
62. Hintermair, M. (2000). Hearing Impairment, Social Networks, and Coping: The Need for Families with Hearing Impaired Children to Relate to Other Parents and To Hearing Impaired Adults. *American Annals of The Deaf*, 145(1), 41–54.
63. Hong, J., Seltzer, M.M. and Krauss, M.W. (2001). Change in Social Support and Psychological Well-Being: A Longitudinal Study of Aging Mothers of Adults with Mental Retardation. *Family Relations*, 50, 154-163.
64. Horton T.V. & Wallender J.L. (2001) Hope and Social Support as Resilience Factors Against Psychological Distress of Mothers Who Care For Children with Chronic Physical Conditions. *Rehabilitation Psychology*, 46(4), 382-399.
65. Huurre, T.M., Komulainen, E.J. and Aro, H.M. 1999. Social Support and Self-esteem Among Adolescents with Visual Impairments. *Journal of Visual Impairment and Blindness*, 93(1), 26-37
66. İkiz F.B. Psikolojik Danışmanların Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2010; 11 (2): 25-43.

67. İnalı, Ç. (2012) Zihinsel ve/veya Bedensel Yeterizliği Olan Çocuğa Sahip Annelerin Yaşam Kalitesi ile Tükenmişlik Düzeylerine Anneye Verilen Eğitimin ve Danışmanlığın Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Harran.
68. Jackson, C. W., & Turnbull, A. (2004). Impact of Deafness on Family Life: A Review of The Literature. *Topics in Early Childhood Special Education*, 24(1), 15–29.
69. Jew. C., Green, K. E., ve Kroger, J. (1999). Development and Validation of a Measure of Resilience. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 32 (2), 75-89.
70. Judge, S. L. (1998). Parental Coping Strategies and Strengths in Families of Young Children with Disabilities. *Family Relations*, 47, 263–268.
71. Kadı, S. (2016) Çoklu Yetersizliğe Sahip Çocuğu Olan Ebeveynlerin Yılmazlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
72. Kaner, S. (2003) Aile Destek Ölçeği: Faktör Yapısı, Güvenirlik ve Geçerlilik Çalışması, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4 (1), 57-72.
73. Kaner, S. (2004). Engelli Çocukları Olan Anne-babaların Algıladıkları Stres, Sosyal Destek ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. Yayımlanmamış Araştırma Raporu. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
74. Kaner, S. (2009). Aile Katılımı ve İşbirliği., B. Sucuoğlu (Editör). Zihin Engelliler ve Eğitimleri. Ankara. Kök Yayıncılık, ss 352-406.
75. Kaner, S. ve Bayraklı , H. (2010). Aile Yılmazlık Ölçeği: Geliştirilmesi, Geçerlik ve Güvenirliği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 11 (2), 47-62.

76. Kaner, S. ve Bayraklı, H. (2009). Engelli ve Engelli Olmayan Çocuklu Annelerde Yılmazlık, Sosyal Destek ve Stresle Başa Çıkma Becerileri. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, 8 (15), (s.115-133).
77. Kay, B. (2002). Zihinsel Engelli ve Engelli Olmayan Çocuğa Sahip Anne Babaların Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
78. Kazak, A.E., Marvin, R.S. (1984), Differences, Difficulties and Adaptation: Stress and Social Networks in Families with a Handicapped Child. *Family Relations*. 33 (1): 67-77
79. Kirk, S. A., Gallagher, J. J. and Anastasiow, N. J. (2003). *Educating Exceptional Children*. (10th Edition). USA: Houghton Mifflin Company.
80. Klerk, H. & Greeff, P. A. (2011). Resilience in Parents of Young Adults with Visual Impairments. *Journal of Visual Impairment Blindness*, 414-424.
81. Knussen, C., & Sloper, P. (1992). Stress in families of children with disability: A review of risk and resistance factors. *Journal of Mental Health*, 1(3), 241–256.
82. Kurt, D. (2010). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Tükenmişlik Düzeylerinin Yordanması. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
83. Lazarus, R.S., & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal and Coping*. New York: Springer.
84. Lee, E. O., Shen, C. and Tran, T. V. (2008). Coping with Hurricane Katrina: Psychological Distress and Resilience Among African American Evacuees. *Journal of Black Psychology*, 20 (5), 1-19.
85. Lee, I. Lee, E. O., Kim H.S., Park, Y. S., Song, M. & Park, Y. H. (2004). Concept Development of Family Resilience: A Study of Korean Families With A Chronically İll Child. *Journal of Clinical Nursing*, 13, 636-645.
86. Leipold, B., ve Greve, W. (2009). Resilience: A Conceptual Bridge Between Coping and Development. *European Psychologist*, 14 (1), 40-50.

87. Luckner, J. L., & Velaski, A. (2004). Healthy Families of Children Who Are Deaf. *American Annals of the Deaf*, 149(4), 324–335.
88. Luthar, S. S., Cicchetti, D. and Becker, B. (2000). The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work. *Child Development*, 71(3), 543-562.
89. Maddi, S. R. (2005). On Hardiness and Other Pathways To Resilience. *American Psychologist*, 60 (3), 261-262.
90. Maddi, S. R. and Khoshaba, D. M. (1994). Hardiness and Mental Health. *Journal of Personality Assessment*. 63 (2), 265-274.
91. Maslach, C. & Marek, T. (1993). Professional Burnout: Recent Developments In Theory and Research. Washington DC: Taylor & Francis.
92. Maslach, C. ve Jackson, S.E. (1981) Maslach Burnout Inventroy Manual. Palo Alto Ca.: Consulting Psychological Press. ss.98-99.
93. Maslach, C., Schaufeli, W. B. & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology*, 52, 397–442.
94. Masten, A. (2001). Ordinary Magic: Resilience Processes in Development. *American Psychologist*, 56, 227-238.
95. Masten, A. S. (1994). Resilience in Individual Development: Successful Adaptation Despite Risk and Adversity. In Wang, M. C. and Gordon, G. W. (Eds.), *Educational Resilience in Inner-city America* (3-25). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
96. Masten, A. S., Best, K. M., ve Garmezy, N. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology*, 2, 425 – 444.
97. McCubbin, H. I., McCubbin, M. A., Thompson, A. I., Han, S. Y. and Allen, C. T. (1997). “Families Under Stress: What Makes Them Resilient.”

98. McCubbin, M. A., & McCubbin, H. I. (1993). Family coping with health crises: The resiliency model of family stress, adjustment, and adaptation. In C. Danielson, B. Hamel- Bissel, & P. Winstead-Fry (Eds.), *Families, health, and illness* (pp. 21–64). New York, NY: Mosby.
99. Moores, D. F., Jatho, J., & Dunn, C. (2001). Families with deaf members: *American Annals of The Deaf*, 146(3), 245–250.
100. Morton, D. D. (2000). Beyond parent education: The Impact of Extended-Family Dynamics in Deaf Education. *American Annals of The Deaf*, 145(4), 359–365.
101. Muir, K., Tudball, J., & Robinson, S. (2008). Family Resilience Where Families Have a Child (0-8 years) With Disability. Report Prepared For The Disability Policy and Research Working Group. University of New South Wales, Sydney.
102. Mutlu, H. (2015) Engelli Çocuğa Sahip Olan Kadınların Tükenmişlik Duyguları ve Evdeki Çocukla İlgili İş Bölümü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep.
103. O'Rourke, N. (2004). Psychological Resilience and The Well-being of Widowed Women. *Ageing International*, 29, 267-280.
104. Öğülmüş, S. (2001). Bir Kişilik Özelliği Olarak Yılmazlık. I. *Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu: Nedenler ve Önleme Çalışmaları'na Sunulan Bildiri*, 29-30 Mart, Ankara.
105. Olsson, M.B., & Hwang, C.P. (2008). Socio-economic and Psychological Variables as Risk and Protective Factors for Parental Well-being in Families of Children with Intellectual Disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 52 (12), 1102–1113.
106. Örsal, Ö., (1998). Eğitilebilir Zeka Engelli Çocuk Velilerinin Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

107. Otacıoğlu S.G. (2008) Müzik Öğretmenlerinde Tükenmişlik Sendromu ve Etkileyen Faktörler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (15): 103–116.
108. Özcan, E.(2004). Otizmi Olan Çocuk Ailelerinde Sosyal Destek, Stres Düzeyi ve Basa Çıkma Stratejilerinin, Travma Sonrası Büyümeyi ve Tükenmişliği Yordama Düzeyi. Yüksek Lisans Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
109. Özkan, S. (2002). Zihinsel Engelli ve Normal Çocuğa Sahip Ailelerin Algıladıkları Sosyal Destek ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
110. Özmen, H (2001), "Görme Engelliler Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
111. Patterson, J.M. (2002a). Integrating Family Resilience and Family Stress Theory. *Journal of Marriage and Family*, 64 237-240.
112. Patterson, J.M. (2002b). Understanding Family Resilience. *Journal Of Clinical Psychology*, 58 (3), 233-246.
113. Peterson, C. (2000). The Future of Optimism. *American Psychologist*, 55 (1), 44-55.
114. Plumb, J.C. (2011). The Impact of Social Support and Family Resilience on Parental Stress in Families with a Child Diagnosed with an Autism Spectrum Disorder. Erişim:04.09.2011, <http://www.biomedcentral.com/1756-0500/3/310>
115. Polatcı S. (2007) Tükenmişlik Sendromu ve Tükenmişlik Sendromuna Etki Eden Faktörler. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
116. Quine, L. & Pahl, J. (1991). Stress and Coping in Mothers Caring for a Child with Severe Learning Difficulties: A Test of Lazarus Transitional Model of Coping. *Journal of Community&Applied Social Psychology*, 1, 57-70.

117. Quittner, A. L., Glueckauf, R. L., & Jackson, D. N. (1990). Chronic Parenting Stress: Moderating Versus Mediating Effects of Social Support. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1266–1278.
118. Raskind, M. H., Goldberg, R. J., Higgins, E. L., & Herman, K.L. (1999). Patterns of Change and Predictors of Success In Individuals With Learning Disabilities: Results From a Twenty- Year Longitudinal Study. *Learning Disabilities Research and Practice*, 14 (1), 35-49.
119. Richardson, S. A. and Koller, H. (1992). Vulnerability and Resilience of Adults Who Were Classified as Mildly Mentally Handicapped in Childhood. In B. Tizard & V. Varma, (Eds.), *Vulnerability and Resilience in Human Development* (pp. 102-119). UK: Jessica Kingsley Publishers.
120. Rutter, M. (2006). Implications of Resilience Concepts for Scientific Understanding. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094, 1-12. USA: Blackwell Publishing.
121. Ryan, L. & Caltabino, M. L. (2009). Development of a New Resilience Scale: The Resilience in Midlife Scale (RIM Scale). *Asian Social Science*, 5 (11), 39-51
122. Sabuncuoğlu Z, Tüz M. Örgütsel Psikoloji. Furkan Ofset, Bursa, 2003.
123. Sağlam Arı G, Çınar Bal E. Tükenmişlik Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi. *Yönetim ve Ekonomi*, 2008; 15 (1): 131-148.
124. Şahin, D.1999. Sosyal Destek ve Sağlık. Sağlık Psikolojisi. *Türk Psikoloji Derneği Yayınları*, s. 79-106.
125. Şanlı Ş, ve Akbaş T. Adana İlinde Çalışan Polislerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 2008; 10 (2): 1-24.
126. Sarason, B.R., Pierce, G.R. Shearin, E.N., Sarason, I.G. and Waltz, J.A. 1991. Perceived Social and Working Models of Self and Actual Others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(2), 273-287

127. Sarason, B.R., Shearin, E.N., Pierce, G.R. and Sarason, I.G. 1987. Interrelations of Social Support Measures. Theoretical and Practical Implications. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(4), 813-832.
128. Sarason, I.G., Levine, H.M., Basham, R.B. and Sarason, B.R. 1983. Assessing social support: The Social Support Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(1), 127-139.
129. Sencar, B. (2007) Otistik Çocuğa Sahip Ailelerin Algıladıkları Sosyal Destek ve Stres Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
130. Sezgin, F. (2009). Relationships Between Teacher Organizational Commitment, Psychological Hardiness and Some Demographic Variables in Turkish Primary Schools. *Journal of Educational Administration*, 47 (5), 630-651.
131. Sloper, P., Knussen, C., Turne, S. & Cunningham, C. (1991). Factors Related to Stress and Satisfaction with Life in Families of Children with Down's Syndrome. *Journal of Psychology and Psychiatry*, 32(4), 655-676.
132. Smith, P. N. (2006). Resilience in Xhosa Families. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Stellenbosch, Stellenbosch, South Africa.
133. Sürgevil O, Fettahlıoğlu O.Ö, Gücenmez S, Budak G. Belediye Çalışanlarının Duygusal Saldırıya Uğrama ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2007; 17 (L): 36-58.
134. Svavarsdóttir, E. K.,& Rayens, M.K. (2003). American and Icelandic Parents' Perceptions of The Health Status of Their Young Children with Chronic Asthma. *Journal of Nursing Scholarship*, 35 (4), 351-358.

135. Taanila, A., Syrjälä, L., Kokkonen, J., & Järvelin, M. R. (2002). Coping of Parents with Physically and/or Intellectually Disabled Children. *Child: Care, Health, and Development*, 28(1), 73–86.
136. Taşdemir, F. 2013. Görme engelli öğrenci annelerinin yılmazlık özelliklerinin incelenmesi (İstanbul ili örneği) Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe üniversitesi, İstanbul.
137. Thoits, P.A. 1986. Social Support as Coping Assistance. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54(4), 416-423.
138. Tiger, L. (1979). Optimism: The biology of hope. New York: Simon & Schuster.
139. Trute, B. and Hiebert-Murphy, D. (2002). Family Adjustment to Childhood Developmental Disability: A Measure of Parent Appraisal of Family Impacts. *Journal of Pediatric Psychology*, 27 (3), 271-280.
140. Tugade, M. M., Fredrickson, L. B. and Barrett, L. F. (2004). Psychological Resilience and Positive Emotional Granularity: Examining the Benefits of Positive Emotions on Coping and Health. *Boston College Journal of Personality*. 72 (2).
141. Türkoğlu, N. (2001). Zihinsel Engelli Çocukların Anne, Baba ve Kardeşlerinin Kaygı Düzeylerine Etki Eden Etmenlerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
142. Ünlüer, E. (2009). 2-6 Yaş Arası Otistik Çocuğa Sahip Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
143. Urfalıaksoy, Ş. (2007). Eskişehir İli Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
144. Verep, S.(2005). Zihinsel Engelli Çocuk Annelerine Verilen Hemşirelik Eğitiminin Annelerin Tükenmişliğini Azaltmaya Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

145. Walsh, F. (1996). The Concept of Family Resilience: Crisis and Challenge. *Family Process*, 35, 261–281.
146. Walsh, F. (2002). A Family Resilience Framework: Innovative Practice Applications. *Family Relations*, 51, 1- 14, 130–137.
147. Walsh, F. (2006). *Strengthening Family Resilience* (2 nd ed.). New York: Guilford Publications.
148. Werner, E. E. (1993). Risk, Resilience, and Recovery: Perspectives From the Kauai Longitudinal Study. *Development and Psychopathology*, 5, 503-515.
149. Wowra, S. A., & McCarter, R. (1999). Validation of The Empowerment Scale with, an Outpatient Mental Health Population. *Psychiatric Services*, 50 (7), 959-961. Erişim: 24.08.2010, [www.dicle.edu.tr/halks/Yedi % 207.htm-134k](http://www.dicle.edu.tr/halks/Yedi%207.htm-134k).
150. Yıldırım, D. ve Arslan, E. (2008). Engelli Çocuğu Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyi ile Durumluk Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 543–553.
151. Yıldırım, İ. (1997). Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi, Güvenirliğı ve Geçerliğı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81-87.
152. Yörükoğlu, A. (1998). *Çocuk Ruh Sağlığı* (30. Bs.). İstanbul: Özgür Yayınları.
153. Yuk-ki Chen, T., So-kum Tang, C. (1997). Stress Appraisal and Social Support of Chinese Mothers of Adult Children with Mental Retardation. *American Journal on Mental Retardation*. 101(5): 473-482.
154. Yurdakul, A. ve Girli, A. (1998). Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Sosyal Destek Örüntüleri ve Bunun Psikolojik Sağlık ile İlişkisi, Erişim: 20.10.2015, <http://www.isikozelegitim.com/uploads/File/Ebeveynlerin%200Sosyal%20Destek%20Oruntuleri.pdf>

EKLER

Ek 1. Etik Kurul Kararı

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 431 - 3553

21 Aralık 2015

SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

Fakülteniz Çocuk Gelişimi Bölümü öğretim üyelerinden Doç. Dr. Özcan DOĞAN sorumluluğunda, yüksek lisans programı öğrencisi Ayşenur KUMBASAR tarafından yürütülen “İşitme Engelli Çocukları Olan Ebeveynlerin Tükenmişlik Düzeyleri İle Engelli Çocuk Sahibi Olmayan Ebeveynlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması” isimli çalışma, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 15 Aralık 2015 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Ömer UĞUR
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek 2.Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği Kullanımı İçin İzin Yazısı

The screenshot shows a Gmail inbox on a Windows 7 desktop. The browser address bar shows the URL: <https://mail.google.com/mail/u/0/#search/sema.kaner%40emu.edu.tr/150fbd3d9a3d5cb9>. The search bar contains "sema.kaner@emu.edu.tr".

The email list shows three messages:

- Message 1:** From Sema Kaner <semakaner@gmail.com> to bana, dated 12.11.2015. The subject is "(konu yok)". The body text reads: "MERHABA AYŞENUR, İKİ ÖLÇEK DE YANILENDİĞİ İÇİN MADDE SAYILARI FARKLI. SANA İKİ ÖLÇEKLE İLGİLİ MALZEMELERİ YOLLUYORUM. ANCAK, ÖLÇEKLERİ KULLANMANIN BİR KOŞULU VAR: ÇALIŞMAN BİTİNCE TEZİNİN, YAYINA/BİLDİRİYE/POSTERE DÖNÜŞÜNCE DE ONLARIN BİRER KOPYASINI BANA YOLLAMAN. İYİ ÇALIŞMALAR."
- Message 2:** From Aysenur Nazik <aysenur.nazik1@gmail.com> to sema.kaner, dated 12.11.2015. The subject is "3 Ek". The body text reads: "Hocam çok teşekkür ederim. Çalışmalarımı tamamladığım zaman birer kopyasını göndereceğim. İyi çalışmalar..."
- Message 3:** From postmaster@emu.edu.tr to bana, dated 12.11.2015. The subject is "YENILENMIŞ-AB-SOS...rar".

The email interface includes a left sidebar with navigation options like "E-POSTA YAZ", "Gelen Kutusu (3)", "Yıldızlı", "Önemli", "Gönderilmiş Postalar", "Taslaqlar (1)", and "Diğer". A search bar for "Aysenur" is visible. The right sidebar shows "Kişiler (3)" with "postmaster" listed. The bottom of the screen shows the Windows taskbar with icons for Internet Explorer, File Explorer, Google Chrome, and Microsoft Word, along with the system tray showing the date and time as 16:07 on 06.09.2016.

Ek 3. Aile Yılmazlık Ölçeği Kullanımı İçin İzin Yazısı

The screenshot shows a Gmail inbox on a Windows desktop. The browser address bar displays the URL: <https://mail.google.com/mail/u/0/#search/sema.kaner%40emu.edu.tr/150fbd3d9a3d5cb9>. The search bar contains the email address `sema.kaner@emu.edu.tr`.

The email list shows three messages:

- Message 1:** From Sema Kaner <semakaner@gmail.com> to bana, dated 12.11.2015. The subject is "(konu yok)". The body text reads: "MERHABA AYŞENUR, İKİ ÖLÇEK DE YANILANDIĞI İÇİN MADDE SAYILARI FARKLI. SANA İKİ ÖLÇEKLE İLGİLİ MALZEMELERİ YOLLUYORUM. ANCAK, ÖLÇEKLERİ KULLANMANIN BİR KOŞULU VAR: ÇALIŞMAN BITİNCE TEZİNİN, YAYINA/BİLDİRİYE/POSTERE DÖNÜŞÜNCE DE ONLARIN BİRER KOPYASINI BANA YOLLAMAN. İYİ ÇALIŞMALAR."
- Message 2:** From Aysenur Nazik <aysenur.nazik1@gmail.com> to sema.kaner, dated 12.11.2015. The subject is "3 Ek". The body text reads: "Hocam çok teşekkür ederim. Çalışmalarımı tamamladığım zaman birer kopyasını göndereceğim. İyi çalışmalar..."
- Message 3:** From postmaster@emu.edu.tr to bana, dated 12.11.2015. The subject is "YENİLENMİŞ-AB-SOS...rar".

The desktop taskbar at the bottom shows the Windows Start button, several application icons (Internet Explorer, File Explorer, Chrome, Firefox, Word), and the system tray with the date and time: 16:07, 06.09.2016.

Ek 4. Maslach Tükenmişlik Ölçeği Kullanımı İçin İzin Yazısı

Hacettepe Üniversitesi x M ACL-- Ölçek için izin - aysenur x

https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox/14dfc464ae21ecfc

Google

Gmail - 89 / 166

E-POSTA YAZ

Gelen Kutusu (3)

Yıldızlı

Önemli

Gönderilmiş Postalar

Taslaqlar (1)

Diğer

Aysenur

ömer cihan kumbasar
https://www.sahinden.com/

gizem yağmur tunçer
Siz: n.lg

Betul Yilmazturk
Siz: benim düşün ardından ba

ACİL-- Ölçek için izin

Gelen Kutusu x

Aysenur Nazik <aysenur.nazik1@gmail.com> 16.06.2015

Alıcı: nsezgin

İyi günler hocam. Ben Ayşenur Kumbasar. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi A.B.D. Özel eğitim bölümünde tezi yüksek lisans öğrencisiyim.
Doç. Dr. Özcan Doğan'ın danışmanlığında yüksek lisans tezimi yazmaya başlayacağım. Tezimin konusu: İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin tükenmişlik düzeyleriyle engelli çocuğa sahip olmayan ebeveynlerin tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılması. Tezimde Maslach Tükenmişlik Ölçeğinden yararlanacağım. Alan yazın taraması yaparken sizin danışmanlığınızda 2001 yılında Tolga Duygun'un "Zihinsel Engelli ve Sağlıklı Çocuk Annelerinde Stres Belirtileri, Stresle Başa Çıkma Tarzları ve Algılanan Sosyal Desteğin Tükenmişlik Düzeyine Olan Etkisi" adlı tezine bir ulaştım. Ölçeği kullanmak üzere izin almak için Tolga Duygun'a mail yoluyla ulaşmaya çalıştım. Ancak bir geri dönüş olmadı. Kendisinin aile ve sosyal politikalar bakanlığına bağlı engelli ve yaşlı bakım hizmetleri genel müdürlüğü ar-ge biriminde uzman olarak görev yaptığını öğrendim. Bugün ilgili birimi aradım Tolga Duygun'un A.B.D.'de 1 yılı aşkın süredir görevli olduğunu Türkiye'de olmadığını ve ellerinde bir iletişim bilgisi olmadığını söylediler. Zihinsel engelli çocukların annelerindeki tükenmişliği değerlendirmek üzere uyarlanıp geçerlik ve güvenilirliği saptanmış olan ölçeği ebeveynlere uygulamak üzere kullanmak için izin istiyorum. Teşekkürler.

Ayşenur KUMBASAR
0533 205 42 67

Nilhan.Sezgin@ankara.edu.tr 18.06.2015

Alıcı: bana

Merhaba Ayşenur Kumbasar,
Tolga Duygun'un yüksek lisans çalışması olarak Türkiye'deki anneler ve çocuklara bakım için uyarladığımız Maslach Tükenmişlik ölçeğini yüksek lisans tezinizde kullanmanızda benim açımdan sakınca yoktur. Araştırmanızı sonuçlandırdan haberdar ederseniz memnun olurum.
Çalışmanızda başarılar dilerim.

Prof. Dr. Nilhan Sezgin

Yanıtla veya Yönlendir

15 GB'lık kotanın 0,62 GB'ı (%4) kullanılıyor

Şartlar - Gizlilik

Son hesap etkinliği: 1 saat önce

Yönet

Ayrıntılar

Ek 5. Yenilemiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği

YENİLENMİŞ ANNE-BABA SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ-YASDÖ

Aşağıda, yaşamınızı kolaylaştıracak destekleri verecek kaynaklar ve bu kaynaklara ilişkin hoşnutluk düzeyiniz ile ilgili ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her ifadeyi okuduktan sonra size en uygun gelen yanıt seçeneğini işaretleyiniz. Lütfen, her ifadeyi yanıtlayınız.

Yanıtlarınız gizli tutulacak ve hiçbir kişiye de kuruma verilmeyecektir. Yanıtlarınızın içtenliği, araştırma sonuçlarının sağlıklı olması açısından son derece önemlidir.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Anabilim Dalı

Özel Eğitim Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

Ayşenur Kumbasar

DESTEKLER	Böyle biri var mı?				Bu destekten ne kadar memnunsunuz?			
	1- Hiç yok	2- Nadiren var	3- Bazen var	4- Her zaman var	1- Hiç memnun değilim	2- Biraz memnununum	3- Memnununum	4- Çok memnununum
1. Güç durumda olduğumda, bana gerçekten yardım edeceğine inandığım birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
2. Çocuğumun bakımında bana yardımcı olacak birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
3. Kendim için hedefler/amaçlar oluşturmama yardım edecek birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
4. Çocuğumun özellikleri, gelişimi ve eğitimi hakkında bana bilgi verecek birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
5. Hedeflerime/amaçlarıma ulaşmamda bana destek olacak birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
6. Konuşmak ihtiyacı duyduğumda, beni gerçekten dinleyeceğine inandığım birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
7. Acil bir işim çıktığında, çocuğuma göz kulak olacak birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
8. Hoşlandığım şeyleri yapmak için kendime zaman ayırmamı sağlayan birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
9. Yaşamımda sinemaya, tiyatroya ve maça gitmek, televizyon izlemek, alışverişe çıkmak, gezmeye dışarı çıkmak, piknik yapmak gibi etkinlikleri birlikte yapabileceğim birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
10. Birlikte olduğumuzda, kendimi gerçekten rahat hissettiğim birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4

11. Bana bir birey, bir insan olarak değer verdiğini hissettiğim birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
12. Hasta olduğumda benimle ilgilenecek birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
13. Gece dışarı çıkmam gerektiğinde, çocuğumu bırakabileceğim birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
14. Sarılma, öpme, dokunma gibi sevgi görme ihtiyacı duyduğumda bunu karşılayacak birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
15. Gelecekle ilgili planlar yaparken görüşlerinden yararlanabileceğim birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
16. Çocuğumun eğitimi hakkında bana bilgi verecek birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
17. İhtiyacım olduğunda, öğretmen, danışman, yönetici gibi bana yardımcı olacak birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
18. Yaptığım işlere değer verdiklerini hissettiren	1	2	3	4	1	2	3	4
19. Çocuğuma nasıl davranmam gerektiği konusunda bana yol gösterecek birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
20. Boş zamanlarımda birlikte bir şeyler yapmayı teklif eden birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
21. Çok üzgün olduğumda, beni teselli edeceğine inandığım birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
22. Yardıma ihtiyaç duyduğumda, bana yardımcı olacağına güvendiğim birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
23. Çocuğumun nasıl gelişip büyüyeceği hakkında beni bilgilendirecek, tavsiyelerde bulunacak birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
24. Çok özel şeylerimi konuşabileceğim birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
25. Bana yapıcı eleştirilerde bulunan birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
26. Çocuğuma nasıl beceri öğreteceğimi bana öğreten, gösteren birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
27. Yaşamımdaki en önemli kararlarımı paylaşabileceğim birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
28. Önemli bir karar vereceğim zaman ya da bir sorunumu çözeceğim zaman, bana tavsiyelerde bulunacak birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4

1. En yakın akrabalarınız, arkadaşlarınız, komşularınız ve bu gibi kişilerle yüz yüze ve telefonla görüşme sıklığınız nedir?

	Yüz yüze görüşme	Telefon ile görüşme
Hiçbir zaman	()	()
Ayda 1 kez	()	()
Ayda 2 kez	()	()
Ayda 3 kez	()	()
Haftada 1 kez	()	()

Haftada 2-3 kez	()	()	()
Hemen hemen her gün	()	()	()
2. Geçtiğimiz ay akrabalarınız, arkadaşlarınız, komşularınız, yakınlarınız evinize kaç kez geldiler?			
Hiç gelmediler	1-2 kez geldiler	3-4 kez geldiler	5 ya da daha çok kez geldiler
()	()	()	()
3. Yakınlarınızı ziyaret etmek, gezmek, sinemaya gitmek, alışverişe gitmek gibi, kendiniz için kaç kez dışarı çıkabiliyorsunuz?			
Hiç çıkamıyorum	Haftada 1-3 gün çıkabiliyorum	Haftada 4-6 gün çıkabiliyorum	Her gün çıkabiliyorum
()	()	()	()

Ek 6. Aile Yılmazlık Ölçeği

AİLE YILMAZLIK ÖLÇEĞİ

Bu çalışmanın amacı, bireylerin yaşama bakışını değerlendirmektir. Aşağıda bu amaç doğrultusunda hazırlanmış bir anket bulunmaktadır. Anketteki ifadelerin doğru ya da yanlış yanıtları yoktur. Bu nedenle, herkes, farklı yanıt verebilir. Önemli olan sizin kendi görüşlerinizi dürüst bir şekilde ifade etmenizdir. Sizden istenen anketteki ifadeleri okuyup size en uygun gelen yanıt seçeneğine çarpı (X) işareti komanızdır.

Lütfen bütün ifadeleri yanıtlayınız. İfadeleri yanıtlarken lütfen başkalarına danışmayınız. Yanıtlarınız sadece araştırma için kullanılacak, hiçbir kimseye ya da kuruma verilmeyecektir. Katkılarınız için teşekkür ederim.

Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Anabilim Dalı
Özel Eğitim Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi
Ayşenur Kumbasar

Anketi yanıtlayanın cinsiyeti: Kadın () Erkek ()

Anketi yanıtlayanın yaşı:

Anketi yanıtlayanın eğitim durumu:

Anketi yanıtlayan: Anne () Baba ()

1.	Güçlükler karşısında yılmadan, sabırla mücadele ederim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
2.	Daha önceden de güçlükler yaşadığım için, zor şeylerin üstesinden gelirim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
3.	Başarı için olabildiğince yüksek ama ulaşılabilir hedeflerim var.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
4.	Çıkabilecek problemleri önceden kestirerek önlemlerini alırım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
5.	Daha iyi duruma gelebilmek için risk alırım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
6.	Yeni şeyleri denemeyi severim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
7.	İşlerin belirsiz ve tahmin edilemez olması beni korkutmaz.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
8.	Ciddi sorunlar karşısında bile iyimserliğimi kaybetmem.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
9.	Başkalarının üstesinden gelemeyeceği olumsuz yaşam koşulları ile baş etmeyi bilirim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
10.	En zor şartlarda bile kendi kendimi iyileştirme yetisine sahibim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
11.	Bir plan yaptığımda, genellikle bunu gerçekleştirebileceğimden emin olurum.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
12.	Kimsenin fark edemediği yaratıcı çözüm yollarını görebilirim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
13.	Düşündüğümden daha güçlü bir insan olduğumu görüyorum.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
14.	Zor olan durumları bile lehime çevirmekte hünerliyim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
15.	Çözüm yollarını hemen görerek uygulamaya koyarım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
16.	Sokulgan, arkadaş canlısı ve sıcakkanlıyım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
17.	Yaşamak güzel.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor

18.	Aktif ve enerjik olmayı severim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
19.	Beklenmedik durumlarla etkili mücadele edebilme gücüne inanıyorum.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
20.	Çoğu zaman yaşam benim için ilginç ve heyecan vericidir.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
21.	Yaptığım şeylerde başarılı olmayı isterim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
22.	Bir kriz durumunda yararlı bir eylemde bulunmaya odaklanırım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
23.	Biri bana zarar vermek isterse bunu önlemek için elimden geleni yaparım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
24.	Genellikle önüme çıkan engellerin üstesinden gelebilirim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
25.	Yeni insanlarla tanışmak, yeni yaşantılar beni ürkütmez.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
26.	Kendimle barışığım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
27.	Diğer insanlara karşı düşünceli ve saygılıyım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
28.	Genellikle yaşamıma bir önceki gün kaldığım yerden devam etmek isterim	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
29.	Biri beni üzen bir şey yaptığında, sakinleşip bunu tartışacak duruma geleceğim uygun zamanı beklerim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
30.	Çevremdekiler üzerinde olumlu izlenimler bırakarak onların güvenini kazanırım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
31.	Değiştiremeyeceğim şeyleri kabul ederim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
32.	Yaşamımda duygusal olarak bağlı olduğum kişiler var.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
33.	Acil durumlarda insanlar bana güvenirliler.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
34.	Beni zorlayan bir işi yaparken ne zaman kimden yardım isteyeceğimi bilirim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
35.	Zamanımı boşa harcamam.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
36.	Sahip olduğum özellikleri değerli buluyorum.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor

Ek 7. Maslach Tükenmişlik Ölçeği

Maslach Tükenmişlik Ölçeği

Bu araştırmada, anne ve babaların yaşamlarındaki sıkıntılar, kaygılar ve yorgunluklar incelenmektedir. Bu amaçla hazırlanan elinizdeki ankette, bu konuları yansıtan ifadeler yer almaktadır. Sizden istenen, her bir ifadenin örneklediği durumu ne sıklıkta yaşadığını uygun yanıt aralığına çarpı (X) işareti koyarak belirtmenizdir.

Ayşenur KUMBASAR

		Hiçbir Zaman	Çok Nadir	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
1.	Çocuğumdan soğuduğumu hissediyorum.	0	1	2	3	4
2.	Gün sonunda kendimi ruhen tükenmiş hissediyorum.	0	1	2	3	4
3.	Sabah kalktığımda bir gün daha bu işi kaldıramayacağımı hissediyorum.	0	1	2	3	4
4.	Çocuğumun ne hissettiğini hemen anlarım.	0	1	2	3	4
5.	Çocuğuma sanki insan değilmiş gibi davrandığımı fark ediyorum.	0	1	2	3	4
6.	Bütün gün çocuğumla uğraşmak benim için gerçekten çok yıpratıcı.	0	1	2	3	4
7.	Çocuğumun sorunlarına en uygun çözüm yollarını bulurum.	0	1	2	3	4
8.	Çocuğumun bakımına yönelik olarak yaptığım işlerden tükendiğimi hissediyorum.	0	1	2	3	4
9.	Yaptığım şeylerle çocuğumun yaşamına katkıda bulunduğuma inanıyorum.	0	1	2	3	4
10.	Çocuğumla birlikte olmaya başladığımdan beri insanlara karşı sertleştim.	0	1	2	3	4
11.	Çocuğumun/ Çocuklarımın bakımının beni giderek katılaştırmasından korkuyorum.	0	1	2	3	4
12.	Çok şeyler yapabilecek güçteyim.	0	1	2	3	4
13.	Çocuğumun beni kısıtladığını hissediyorum.	0	1	2	3	4
14.	Çocuğumun bakımı konusunda çok fazla çalıştığımı hissediyorum.	0	1	2	3	4
15.	Doğrudan doğruya çocuğumla ilgilenmek bende çok fazla stres yaratıyor.	0	1	2	3	4
16.	Çocuğumla aramda rahat bir hava yaratırım.	0	1	2	3	4
17.	Çocuğumla birlikte olduktan sonra kendimi canlanmış hissederim.	0	1	2	3	4
18.	Çocuğumun bakımına yönelik olarak birçok kayda değer başarı elde ettim.	0	1	2	3	4
19.	Yolun sonuna geldiğimi hissediyorum.	0	1	2	3	4
20.	Çocuğumla ilgili duygusal sorunlara serinkanlılıkla yaklaşırım.	0	1	2	3	4
21.	Çocuğumun, kendisinin bazı problemlerini sanki ben yaratmışım gibi davrandığını hissediyorum.	0	1	2	3	4